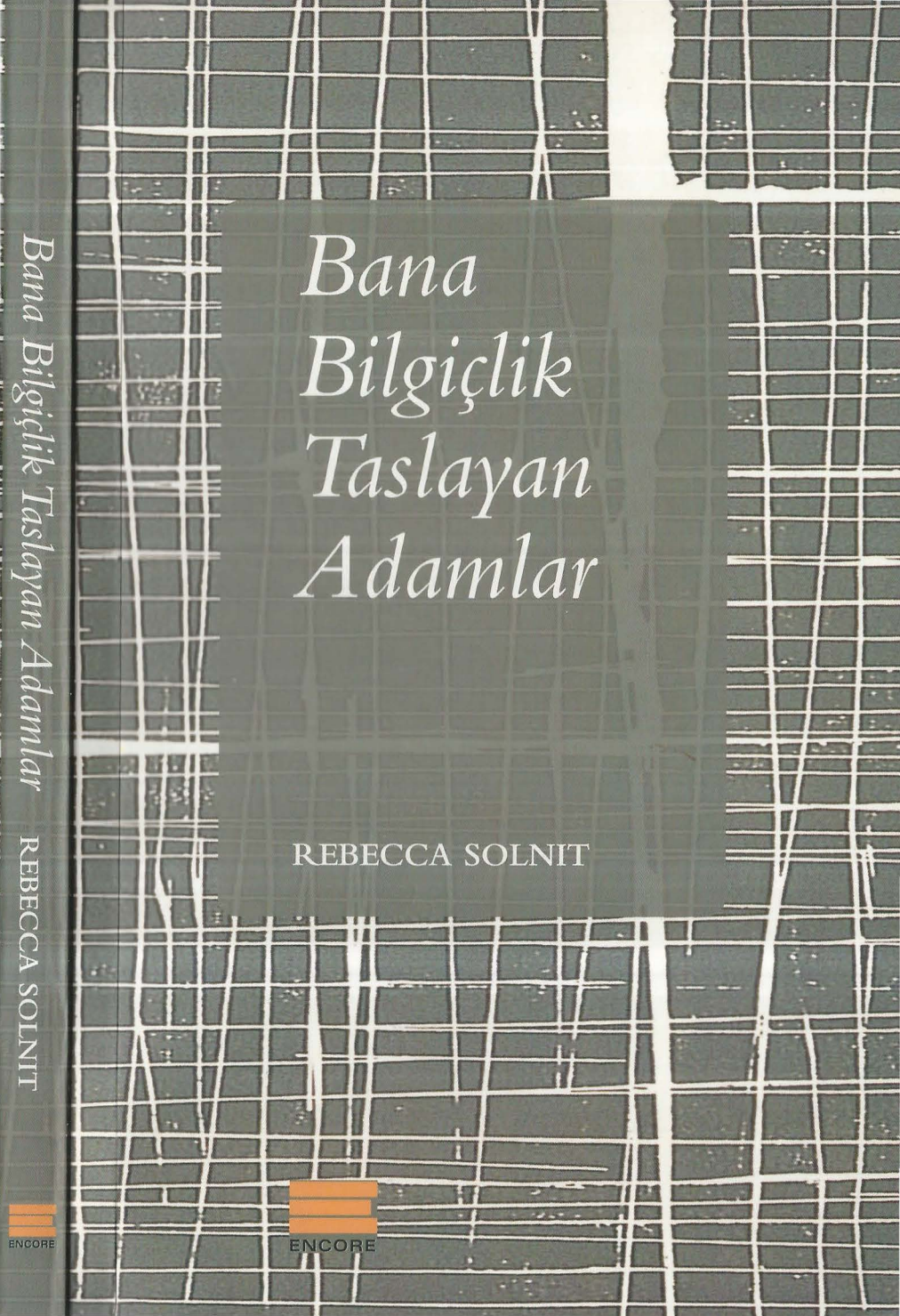

Bana Bilgiçlik Taslayan Adamlar
REBECCA SOLNIT
ENCORE
Bana Bilgiçlik Taslayan Adamlar
REBECCA SOLNIT
ENCORE

BANA BİLGİÇLİK TASLAYAN ADAMLAR

Rebecca Solnit San Francisco'da yaşıyor. National Book Critics Circle ödülünü alan *River of Shadows* da dahil olmak üzere on iki kitabı yayımlandı. Düzenli olarak *London Review Of Books* ve *LA Times* için yazıyor. Yazarın Türkçedeki diğer kitapları:

Yakındaki Uzak, Encore, (Ocak 2015)
Kaybolma Kılavuzu, Encore, (Nisan 2015)
Yol Aşkı: Yürümenin Tarihi, Encore, (Ekim 2015)

REBECCA SOLNIT

BANA BİLGİÇLİK TASLAYAN ADAMLAR

Çeviren: Asude Küçük

Resimler: Ana Teresa Fernandez

ENCORE EDEBİYAT

İngilizce orijinali *Men Explain Things To Me* © 2014 Rebecca Solnit

Bana Bilgiçlik Taslayan Adamlar © Encore, Birinci Basım Nisan 2015
Bu kitabın tüm hakları Encore Yayınları'na aittir.
Telif hakları Anatolialit Ajans aracılığıyla
Hill Nadell Literary Agency'den alınmıştır.

Encore Yayınları
Tekrar Yayıncılık Bilişim ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No: 29423
Zambak Sokak, No:13/3 34435 Beyoğlu İstanbul
iletisim@encorekitap.com
www.encorekitap.com

ISBN 978-605-9949-20-0
Yayıma Hazırlayan: Müge Karahan
Kapak Resmi: Kemal Seyhan
Kapak Tasarımı: Cemal Gürsel Soyel
Baskı: Sena Ofset, Sertifika No: 12064
2. Matbaacılar Sitesi, Litros Yolu E Blok
4NE 20, Topkapı-İstanbul

Büyükannelere, her türlü eşitsizliğe karşı savaşan aktivistlere, yılmadan devam eden genç kadınlara ve onlara yolu açan büyüklerine, sona ermeyen sohbetlere, ve (Ocak 2014'te doğan) Ella Nachimowitz'in bu hayatta varabileceği en güzel noktaya gitmesinin mümkün olduğu bir dünyaya.

İçindekiler

Türkçe Baskıya Önsöz 9

Bana Bilgiçlik Taslayan Adamlar 15

En Uzun Savaş 33

Lüks Bir Otel Odasında Çarpışan Dünyalar: IMF, Küresel Adaletsizlik ve Trendeki Yabancı Üzerine Düşünceler 55

Tehdide Övgü: Evlilikte Eşitliğin Asıl Anlamı 73

Büyükanne Örümcek 83

Woolf'un Karanlığı: Açıklanamayanı Kucaklamak 99

Pandora'nın Kutusu ve Gönüllü Polis Kuvveti 123

Resimler 139

Teşekkür 141

Türkçe Baskıya Önsöz

Bu kitap, şiddet kurbanı olmamak için harcanan bir hayattan, okuduğumuz haberlerden, şiddet, özgürlük ve adalet hakkında düşünmekten ve toplumsal cinsiyetten ders çıkarıyor. Bölümlerden biri İngiliz yazar Virginia Woolf ve esrarın, karanlığın, bilinemez olanın kullanımı hakkında. Diğer bir bölüm Birleşik Devletler vatandaşı Meksika doğumlu Ana Teresa Fernandez'in resimlerinde anlattığı kadınlar üzerine. Bir üçüncüsü IMF'nin Fransız başkanının, New York'ta Afrikalı mülteciye cinsel tacizde bulunması hakkında. Bir diğeri, Yeni Delhi'de tecavüze uğrayan Jhoti Singh'in öldürülmesiyle başlıyor ve Ohio Steubenville'deki cinsel saldırıyı ve California'nın güneyindeki kadın düşmanı katliamı da anlatıyor. Ve daha sonra da bilgiçlik taslayan adamlar meselesi var; bu adamlara Berlin'den tutun da Rocky Dağları'na kadar her yerde rastlayabiliriz. Bu, hep karşılaştığımız meselelere dair evrensel bir kitap ya da benim San Francisco'daki kendi öznel konumumdan dünyaya bir bakış.

Türkiye'deki feminizm ve toplumsal cinsiyet politikaları hakkında pek fazla şey bilmiyorum, ancak biliyorum ki bu meseleler hakkındaki konuşmalar artık evrensel. Bizler, farklı ülkelerde olsak da fikirlerimizi, hikayelerimizi, acımızı, ve erkek şiddetinden kurtulmak için duyduğumuz coşkulu arzuyu paylaşıyoruz. Bu şiddet ülkeden ülkeye bazı bakımlardan farklılık gösteriyor, başka bazı bakımlardansa tamamen aynı. Şüphesiz kadınların tecavüzden, saldırıdan, ev içi şiddetten ya da İtalyan feminist Serena Dandino'nun *femicide* diye adlandırdığı –nefret nedeniyle veya hiçbir hakka, yaşama hakkına dahi sahip olmadığımız düşüncesiyle işlenen– kadın

cinayetlerinden çok fazla etkilenmediği bir ülke var.

Özgecan Aslan'ın korkunç hikayesini takip ettim, ardında büyük bir tepki doğuracak kadar etki yarattı. Dünya üzerinde pek çok defa yaşanan o anlardan biriydi, Hindistan'dan İtalya'ya, kadınların, "artık yeter" dediği anlardan biri. Ve erkeklerin, –daha önce hiç olmadığı kadar– kadınlarla birlikte ve kadınlar için bir şeyler yaptığı anlardan biri. Erkeklerin müdahilliği giderek artıyor, öncelikle öğrenerek ve durumu anlamaya çalışarak, ikincisi bu suçu işlemeyerek ve üçüncüsü buna kişisel olarak ve kolektif yollardan karşı çıkarak. Bence feminist bir devrim içindeyiz (ve erkeklerin de bunun parçası olmasına daima ihtiyaç var, kadınlar ayrımcılığı tek başlarına ortadan kaldıramaz, nasıl ki beyaz olmayan insanlar ırkçılığı beyazların katılımı olmadan yok edemezse). Ya da belki de 1960'larda veya 1840'larda başlayan ya da Mary Wollstonecraft'ın Kadın Hakları Savunması ile 1790'larda başlayan bu uzun başkaldırı sürecindeki yeni ve güçlü bir isyanın içindeyiz. Bu, heyecan verici bir dönem.

Dün *Washington Post*'a baktım; okuduğum haberler arasında Pennsylvania'daki bir kolejin erkek grubu hakkında bir hikaye vardı. Uyuşturucu verilmiş ve bilinci yerinde olmayan, bazıları cinsel saldırıya uğramış kadınların fotoğraflarının yer aldığı özel bir Facebook sayfası açan bu erkek grubunun önde gelenlerinden biri şikayet etmişti sayfayı. Ayrıca yine gazetede, bir yerlerdeki kampüs tecavüzlerini takip edip kullanan başka bir istismar hikayesi vardı. Bir de, kitle tarafından dövülen, sürüklenip ezilen ve yakılan bir Afgan kadının hikayesi. Kuran'da yazılan yükümlülük ve geleneklere uygun olmadığı halde kadınlar, olayı protesto ederek onun tabutunu taşımış. Çoğu zaman gazeteye baktığımda pek çok erkek şiddeti ve kadına şiddet haberi görüyorum. Şiddetin yayılması o kadar

normal ki, hayatlarımızın her günkü arka planını oluşturuyor ve nadiren sorgulanıyor. Birleşmiş Milletler son raporlarıyla, kadınlara ve çocuklara karşı şiddetin milyarlarca belki de trilyonlarca dolara mal olduğuna dikkat çekti. Bu şiddetin olmadığı ya da açığa çıkarıldığı, şiddete karşı çıkılan, şiddetin radikal bir biçimde azaldığı ve böylece de ölümün, yaralanmanın, korkunun, sessizliğin, tehdidin, kısıtlamanın olmadığı bir dünya hayal edebiliyor muyuz? Kadınların güven içinde yaşadığı, insan haklarına ve eşit haklara sahip olduğu bir dünya hayal edebiliyor muyuz? Edelim ya da edemeyelim, içinde bulunduğumuz bu on yıl süresince hayalimizi gerçekleştirme planına yeniden başlayabiliriz ve başladık bile; bu bizi canlandıracak, önemli bir iş.

Jhoti Singh'lerin ve Özgecan Aslan'ların ve adlarını bildiğimiz ya da bilmediğimiz diğerlerinin kendi hayatlarını huzur içinde, dolu dolu yaşayacakları bir dünyaya!

Bu kitabı seçtiğiniz için teşekkürler.

Rebecca Solnit, Mart 2015

BİRİNCİ BÖLÜM

Bana Bilgiçlik Taslayan Adamlar

2008

Sallie'yle birlikte Aspen'ın ormanlık tepelerindeki o partiye hiç üşenmeden neden gittiğimizi hâlâ bilmiyorum. İnsanlar bizden yaşça büyük olmaları yetmiyormuş gibi o pek seçkin duruşlarıyla da sıkıcıydılar. Yaşımız epey vardı, kırklarımızdaydık ama o partinin genç kızları sayılırdık. Ev muhteşemdi, Ralph Lauren stili dağ evleri hoşunuza gidiyorsa yani, geyik boynuzlarıyla, kilimlerle ve içinde odun yanan şöminesiyle 3 bin kilometre yükseklikte sağlam ve lüks bir baraka. Tam çıkmaya hazırlanıyorduk ki, ev sahibi, "Biraz daha kalın da konuşalım," dedi. Vaktiyle büyük paralar kazanmış, gösterişli bir adamdı.

Diğer konuklar o yaz gecesine uğurlanırken bize beklememizi söyledi, sonra da damarları belirgin, doğal ahşaptan masasına oturup bana döndü. "E anlat bakalım. İki kitap yazdığını duydum."

"Aslında, daha fazla," dedim.

Sanki arkadaşının yedi yaşındaki küçük kızıyla, onu teşvik etmek için, flüt dersleri hakkında konuşuyormuş gibi "Peki hangi konuda bu kitaplar?" diye sordu.

Aslına bakılırsa bir sürü farklı konuda kitap yazmıştım, o güne dek altı ya da yedi kitabım basılmıştı, ama 2003 yılının o yaz gecesinde son yazdığım kitaptan bahsetmeye başladım. Zamanın ve mekanın yok oluşu ve gündelik hayatın endüstriyelleşmesiyle ilgili kitabım, *River of Shadows: Eadweard Muybridge and the Technological Wild West.*

Muybridge'den henüz bahsetmiştim ki sözümü kesti. "Peki bu yıl Muybridge hakkında çıkan *şu çok önemli* kitabı duydun mu?"

Bana biçilmiş olan saf küçük kız rolüne kendimi öyle bir kaptırmıştım ki pekala aynı konuda aynı zamanda başka bir kitabın daha çıkmış olması ve benim bunu duymamış olma ihtimalimi kabul etmeye hazırdım. Bana o pek önemli kitabı anlatmaya başlamıştı bile, yüzünde o çok iyi bildiğim, nutuk çeken adamların kendine hayran ifadesiyle ve kendi otoritesinin uzaklardaki ufkuna sabitlenmiş gözleriyle.

Bu noktada şunu söylememe izin verin, hayatım sevecen adamlarla çevrili, gençliğimden beri sözlerime kulak veren, beni yüreklendiren ve yazdıklarımı yayınlayan editörler, son derece yüce gönüllü erkek kardeşim ve harikulade arkadaşlarım var. Bu adamları düşününce öğrencilik yıllarımdan Bay Pelen'in Chaucer dersinden beri hiç unutmadığım, *Canterbury Hikayeleri*'ndeki felsefe öğrencisi

gelir aklıma, onlar da bu karakter gibi "öğrenirken de mutlu olurlar,

Bana biçilmiş olan saf küçük kız rolüne kendimi öyle bir kaptırmıştım ki pekala aynı konuda aynı zamanda başka bir kitabın daha çıkmış olması ve benim bunu duymamış olma ihtimalimi kabul etmeye hazırdım.

öğretirken de." Bir de bu diğer erkekler var ama. Mesela bu Bay Çok Önemli kendinden pek emin bir tavırla, bilmemi gerekli gördüğü bu kitabı uzun uzadıya anlatmaya koyulduğunda Sallie "İyi de, bahsettiğiniz Rebecca'nın kitabı," diye araya girdi. Daha doğrusu bir şekilde araya girmeyi denedi.

Ama Bay Çok Önemli kendi yolunda devam etti. Adamın, ne söylendiğini idrak etmesi için Sallie'nin üç dört kere tekrarlaması gerekti, sonunda anladığında on dokuzuncu yüzyıl romanlarındaki gibi yüzü kül rengine döndü. Okumadığı o çok önemli kitabın yazarıydım aslında, *New York Times*'ta birkaç ay önce kitap hakkında yazılanları okumuştu sadece, o pek titizlikle kategorize ederek yarattığı dünyası şaşmış, dili tutulmuştu, ama sadece bir saniyeliğine; sonra

yine yüksekten atmaya başladı. Kadın olduğumuz için kibarlığımızı bozmadık, evden çıkıp ancak bizi duyamayacağı kadar uzaklaşınca kahkahalarla gülmeye başladık ve o gün bu gündür de durmadan gülüyoruz.

Genellikle yılan gibi sinsice otların arasında ilerleyen güçlerin, inek ya da fil yutmuş bir anakonda gibi halının üstünde birden ortaya çıkıverdiği böylesi vakalara bayılıyorum.

SUSTURMANIN KAYGAN ZEMİNİ

Evet, her iki cinsiyet de, çeşitli ortamlarda, komplo teorileri ve gereksiz konularda uzun uzun konuşmaya dalabilir, ama kör cahil olup da karşısındakiyle zıtlaşacak kadar kendine güvenenlerin cinsiyetinin ne olduğu belli benim tecrübeme göre. Konuştukları konuları bilseler de bilmeseler de, diğer kadınlara ve bana bilgiçlik taslayan adamlar vardır. Bazı adamlar.

Neden bahsettiğimi bütün kadınlar bilir. Hangi alanda olursa olsun her kadının ağzını açmasını zorlaştıran, konuşmaya cesaret etse bile sesini duyurabilmekten alıkoyan bu küstahlıktır insanın zoruna giden; sokaktaki taciz gibi bu da dünyanın kadınların dünyası olmadığını işaret ederek genç kadınları sessizliğe mahkum eder. Bu bize kendimizden şüphe duymayı ve kendimizi kısıtlamayı öğretirken erkeğin dayanaksız aşırı özgüvenini pekiştirir.

2001 yılından bugüne Amerikan siyasetinin gidişatında bir kadını, mesela El Kaide'yle ilgili ilk uyarıları yayınlayan FBI çalışanı Coleen Rowley'yi duyma beceriksizliği bir parça etkili olmuşsa hiç şaşırmam. Amerikan politikasını belirleyen hiç şüphesiz Bush

yönetimiydi. Irak'ın El Kaide ile bağlantısının olmadığından tutun da kitle imha silahlarını bulundurmadığına, ya da savaşın "çocuk oyuncağı" olmayacağına kadar hiçbir konuda laf anlatmak mümkün değildi bu yönetime. (Aslına bakılırsa bu idarenin kibirli kalesinden içeri erkek uzmanların görüşleri bile sızamamıştı.)

Kibrin savaşla bir ilgisi olabilir, ama bu sendrom neredeyse her kadının her gün karşısına çıkan bir savaş, aynı zamanda kadının kendi içindeki bir savaş, kendisini fazlalık hissettiren, sessiz kalmaya davet eden bir düşünce, ve (doğru değerlendirilmiş pek çok araştırma ve vaka ile) iyi bir kariyere sahip bir yazar olarak ben bile bundan kolay kolay paçayı kurtaramam. Bütün bunlara rağmen Bay Çok Önemli'nin kendinden fazlasıyla emin olması benim zaten biraz sallantında olan güvenimi tepetaklak edecekti az daha.

Unutmayın ki düşünme ve düşündüklerimi söyleme konusunda pek çok kadından daha fazla onay aldım, ve ben insanın doğruyu bulması, anlaması, dinlemesi ve ilerlemesi için kendinden biraz kuşku duymasının iyi bir yöntem olduğunu öğrendim. Tabii kendinden kuşku çok artarsa insan hareket edemez hale geliyor, yüzde yüz özgüven ise insanı küstah bir budala yapıyor, 2001'den beri bizi yönetenler gibi. Bu iki kutup arasında, toplumsal cinsiyetlerin itilmesi gereken mutlu bir aralık var, uzlaşmanın sağlandığı bu ılık ekvator kuşağında buluşmalıyız hepimiz.

Bizim karşılaştığımız durumların çok daha vahimleri var; mesela kadının tanıklığının hiçbir kanuni değerinin olmadığı Orta Doğu ülkelerinde kadının tecavüze uğradığını ispatlaması, erkek tecavüzcüye karşı çıkabilmesi için erkek tanığın ifadesi gerekir. Öyle bir tanık da nadiren bulunur.

Güvenilirlik hayatta kalabilmenin temel aracı. Çok gençken,

feminizmin ne olduğunu ve neden gerekli olduğunu daha yeni yeni anlamaya başladığım zamanlarda, amcası nükleer fizikçi olan bir sevgilim vardı. Bir Noel günü, sanki önemsiz ve eğlenceli bir konudan bahseder gibi, çoğunlukla bomba yapımı uzmanlarının yaşadığı şık muhitinde bir komşunun karısının gecenin bir yarısı, kocam beni öldürmeye çalıştı diye çığlıklar atarak çırılçıplak evinden fırladığını anlatmıştı. Adamın karısını öldürmeye çalışmadığını nerden biliyorsunuz diye sordum. Onların saygın orta sınıf insanlar olduğunu sabırla açıkladı. Dolayısıyla, kocasının-onu-öldürmeye-çalıştığı iddiası, basitçe söylenecek olursa, onun evden "kocam beni öldürmeye çalıştı" diye bağırarak kaçmasının inandırıcı bir açıklaması değildi. Öte yandan, kadın aklını kaçırmıştı...

Uzaklaştırma emri –yeni gündeme gelen, adil bir yasal araç– almak bile mahkemeyi adamın birinin sakıncalı olduğuna inandırabilmeyi ve sonrasında polisi bu emri uygulaması için ikna etmeyi gerektiriyor. Uzaklaştırma emirleri çoğu zaman işe de yaramıyor. Şiddet insanları susturmanın, seslerini ve inanılırlıklarını ellerinden almanın, var olma haklarını gasp etmenin bir yoludur. Bu ülkede günde yaklaşık üç kadın, eşleri ya da eski eşleri tarafından öldürülüyor. Şiddet, Amerika'da, hamile kadın ölümlerinin esas sebeplerinden biri. Feminizmin mücadelesinin kalbinde tecavüz, evlilik içi ya da sevgililer arasında tecavüz, ev içi şiddet ve iş yerinde cinsel taciz konularının kanunca suç olarak tanınmasını sağlamak var; bu, kadınların güvenilirliğini artırmak ve seslerini duyurmak için şart.

Kadınların insan vasfını, bu tür davranışların ciddi şeyler olduklarının kabul edilmesiyle, bunların bizi durduran ve öldüren önemli olaylar olarak hukuken ele alınmaya başlandığı 1970'lerin

ortalarından itibaren, benim doğumumdan çok sonra ancak kazandıklarını düşüneceğim neredeyse. Bu noktada iş yerlerindeki cinsel sataşmaların ölüm kalım meselesi olmadığını iddia eden olursa lütfen hatırlayın; yirmi yaşındaki denizci onbaşı Maria Lauterbach bir kış gecesi kendisine tecavüz ettiği için aleyhinde ifade vermeyi beklediği üst rütbedeki bir meslektaşı tarafından öldürülmüştü. Hamile bedeninden kalanlar ise adamın arka bahçesinde yaktığı ateşin küllerinde bulunmuştu.

Herhangi bir sohbette kategorik olarak erkeğin anlamlı konuştuğu, kadınınsa konuşmadığı söylendiğinde, sohbetin içinde önemli bir rolü olmasa da bu, dünyanın ışığını karartıp çirkinliklerini sürdürür. Kitabım *Yol Aşkı*[1] 2000 yılında yayınlandığından bu yana, anlayışımın ve yorumlarımın aşağılanması karşısında daha sağlam durabildiğimi fark ettim. O dönemlerde iki defa yaşandı bu; bir adamın tavrına itiraz ettiğimde olayların tam olarak benim anlattığım şekilde cereyan etmediği söylendi, onlara göre öznel bir bakış açısıydı benimki, hayal dünyasındaydım, aşırı gergindim, dürüst davranmıyordum – kısacası, kadındım.

Eskiden olsaydı büyük olasılıkla kendimden şüphe duyar ve pes ederdim. Tanınmış bir tarih yazarı olmak, güçlü durmamı sağladı. Ama çok az sayıda kadın böyle bir destek buluyor, yedi milyar nüfuslu bu gezegendeki milyarlarca kadına kendi yaşamlarının dahi güvenilir bir şahidi olamayacakları yani ne bugün ne de sonra hakikatin hiçbir zaman onlara mal edilemeyeceği söyleniyor. Bu da aynı ukalalık silsilesinin bir parçası ama Bilgiçlik Taslayan Adamlar'dan çok daha eskilere dayanıyor.

1 *Yol Aşkı* [*Wanderlust: A History of Walking*] 2015 sonbaharında Encore tarafından yayımlanacaktır.

Kadınların insan vasfını, bu tür davranışların ciddi şeyler olduklarının kabul edilmesiyle, bunların bizi durduran ve öldüren önemli olaylar olarak hukuken ele alınmaya başlandığı 1970'lerin ortalarından itibaren, benim doğumumdan çok sonra ancak kazandıklarını düşüneceğim neredeyse.

Adamlar bana bilgiçlik taslamaya devam ediyorlar, hâlâ. Üstelik benim bildiğim onlarınsa bilmediği konuları bana yanlış açıklamalarından ötürü benden özür dileyen tek bir erkek olmadı. Henüz olmadı, ancak hayat sigortası istatistiklerine göre, aşağı yukarı, yaşayacağım bir kırk yılım daha olabilir önümde, yani özür için hâlâ imkan var. Yine de fazla ümitlenmiyorum.

İKİ CEPHEDE SAVAŞAN KADINLAR

Aspen'daki budalayla tanışmamdan birkaç yıl sonra bir konuşma yapmak için Berlin'deydim, Marksist yazar Tarık Ali beni akşam yemeğine davet etti. Yemekte ayrıca bir erkek yazar, bir çevirmen

ve benden biraz daha genç üç kadın vardı. Kadınlar yemek boyunca saygıda kusur etmediler, çoğunlukla da sessizdiler. Tarık muhteşemdi. Belki de çevirmen, benim sohbette sessizlik rolünde ısrar etmeme içerlemişti, ancak 1961 yılında kurulan, fazla tanınmayan, sıra dışı, nükleer ve savaş karşıtı Barış İçin Savaşan Kadınlar [Women Strike for Peace] grubundan söz açtığımda ve bu grubun, komünist avcılığı yapan HUAC'ın [Amerikan Karşıtı Aktiviteleri Cezalandırma Komitesi] yıkılmasına neden olduğunu söylediğimde Bay Çok Önemli II dudak büktü. 1960'ların başında HUAC adında bir komitenin olmadığını, ayrıca HUAC'ın kapatılmasında hiçbir kadın örgütünün böyle bir rol üstlenmediğini söylerken oldukça iddialıydı. İnsanı sindiren bu küçümseme ve saldırgan özgüven karşısında adamla tartışmak bir işe yaramayacağı gibi daha fazla hakarete davetiye çıkarmak olacaktı.

Sanıyorum o günlerde dokuzuncu kitabımı yazıyordum. Bunlardan biri Barış için Savaşan Kadınlar grubuyla ilgili mülakatlara ve birinci elden belgelere dayanarak yazdığım bir kitaptı. Ama gene de bana bilgiçlik taslayan adamlar, bir tür dölleme metaforuyla anlatmak gerekirse, beni kendi bilgi ve erdemleriyle dolduracakları boş bir kap gibi görüyorlardı sanki. Freudyen bir yaklaşım, onlarda olup da bende olmayanı açıklamakta zorlanmazdı, ama zeka apış arasında değil. Fermuarını açıp, Virginia Woolf'un, kadının nasıl sinsice yola getirildiğini anlatan upuzun ve kulağı okşayan cümlelerinden birini karda çişinle yazabilsen bile. Otel odama döndüm, internette bakındım; Eric Bentley, HUAC üzerine yaptığı güvenilir tarih çalışmasında, "HUAC'ın Bastille'inin yıkılışında can alıcı darbeyi indirenin" Barış için Savaşan Kadınlar olduğunu yazıyordu. 1960'ların başında.

İşte bu yüzden (Jane Jacobs, Betty Friedan ve Rachel Carson hakkında) *Nation* dergisi için yazacağım bir denemeyi bu aktarımla

açmaya karar verdim. Bir bakıma, bana bilgiçlik taslayan bu adamların en tatsızlarından birine de kısmen haykıracaktım: Ahbap, eğer bu yazıyı okuyorsan bil ki insanlığın yüzündeki bir çıbansın sen, medeniyete giden yolda bir engelsin. Utan.

Bilgiçlik Taslayan Adamlar'la savaşmak pek çok kadını ezip geçti; benim kuşağımın kadınlarını, çok ihtiyacımız olan gelecek kuşağın kadınlarını, buradaki ve Pakistan'daki ve Bolivya'daki ve Java'daki kadınları, benden önce yaşamış olan ve laboratuvara, ya da kütüphaneye, ya da sohbete, ya da devrime, hatta insan kategorisine girmesine izin verilmeyen sayısız kadını...

Sonunda, Barış için Savaşan Kadınlar, 1950'lerdeki nükleer karşıtı hareket içinde seslerini çıkaramayan, karar verme yetkisi olmadan kahve yapıp daktiloda yazı yazmaktan bıkan kadınlar tarafından kuruldu. Pek çok kadın iki cephede savaşıyor: cephenin biri, ne olduğu fark etmeksizin o an konuşulmakta olan konu için, diğer cephedeyse basitçe konuşma hakkı, fikir sahibi olma, hakikati ve doğruları bilen taraf olma, değerli olma ve insan olma hakkı savunuluyor. İşler daha iyiye gidiyor, ama savaşın sona erdiğini görmeye benim ömrüm yetmez. Hâlâ savaşıyorum, elbette kendim için savaşıyorum, ama aynı zamanda da benden daha genç olup söyleyecek sözü olan tüm kadınlar için savaşıyorum, o sözleri söyleyebilmeleri umuduyla.

EK

2008 yılı mart ayında akşam yemeğinden sonra konuğuma, arada bir yaptığım bir şakayı tekrarlayıp "Bana Bilgiç Taslayan Adamlar" adında bir deneme yazsam dedim. Her yazarın içinde, fikirlerini, rahatça koşturabileceği atlarmışçasına sakladığı bir hara vardır; burada bakıp büyüttüğü atların çoğu yarış pistini hiçbir zaman görmezler, ama benim, eğlenmek için arada bir bu küçük tayı yarış pistinde koşmaya götürdüğüm oluyordu. Çok başarılı bir teorisyen ve aktivist olan Marina Sitrin'di o geceki misafirim. Bana bu konuda mutlaka yazmam için ısrar etti, çünkü kız kardeşi Sam gibi pek çok genç kadının, küçük görülmelerinin nedeninin, gizlemeye çalıştıkları kendi yetersizlikleri olmadığını öğrenmesi gerekiyordu. Çağlardır sürmekte olan cinsiyet savaşlarının devamıydı yaşadıklarımız. Çoğumuz hayatımızın şu ya da bu döneminde bundan nasibimizi alıyorduk.

Ertesi sabah erkenden, bir oturuşta yazdım yazıyı. Bu kadar hızlı bir şekilde kağıda döküldüğüne göre, aklımın bilinmeyen bir köşesinde uzun zamandır kendi kendini yazmakta olduğu açık. Yazılmak istedi, ben bilgisayarın başına oturur oturmaz yarışa çıkmak için sabırsızlandı bu minik tay. Benden daha geç uyandığı için kahvaltıda Marina'ya bu yazıyı ikram ettim. Gene aynı gün TomDispatch'te yazan Tom Engelhardt'a gönderdim yazıyı. Yayınlanması uzun sürmedi, hızla yayıldı. Tom'un sitesindeki bütün denemeler gibi de

bugüne kadar sürekli insanların birbirine gönderdiği bir yazı oldu. Paylaşıldı, üstüne yorumlar yapıldı, farklı sitelerde yayınlandı; daha önce yazdığım hiçbir şey bu kadar çok dolaşmamıştı etrafta.

Hepimizi hassas noktamızdan yakaladı. Bam telimize bastı.

Bazı erkekler yazıyı okuduktan sonra, adamların kadınlara bilgiçlik taslamasının, cinsiyetçi bir olay olmadığını açıklamaya koyuldular. Kadınlardan gelen tepki farklıydı ama. Kadınlar, edindikleri deneyimleri önemsizmişçesine bir kenara itme hakkını kendilerinde bulan bazı adamların, bu bilgiçlik yapma işini bir güzel üstlendiğini söyleyerek benimle aynı sonuca varıyorlardı. (Şunu da söylemeden geçemeyeceğim, kadınlar arasında da üstünlük taslayan bir tavırla "sen anlamazsın, ben sana açıklayayım" üslubuyla davrananlar olduğunun elbette farkındayım. Yine de, bizim toplumumuzda cinsiyetin büyük resimdeki işlevi ve iletişim biçimlerine sinsice işleyen iktidar dengelerinin orantısız dağılımı nedeniyle bu kadınların belirleyici olmadıkları ortada.)

Ama başka erkekler de vardı. Onlar yazdıklarımı anlıyordu, sorun yoktu. Ne de olsa bu yazıyı yazmam erkek feministlerin varlığının çok daha anlamlı bir hale geldiği, feminizmin ise bugüne kadar hiç olmadığı kadar tuhaf bir hale geldiği bir döneme rastlıyor. Bazıları ne kadar tuhaf ve komik duruma düştüklerinin farkında değillerdi ama. TomDispatch'te 2008 yılında, Indianapolis'ten yaşlıca bir adamdan e-posta aldım, kendisinin hiçbir kadını özel hayatında da iş hayatında da kazıklamadığını yazıyordu. Mektubun devamında doğru adamlarla takılmadığım için ve bu yazıyı yazmadan önce yeterince araştırma yapmadığım için azarlıyordu beni. Hayatımı nasıl yönlendirmem gerektiği konusunda bana akıl verirken "aşağılık duygumla" ilgili de yorumlar yapıyordu. Onun

fikrine göre, küçümsenmek kadının seçtiği bir deneyimdi; istemesem seçmeyebilirdim, dolayısıyla tüm suç benimdi.

Yeni bir internet sitesi çıkmıştı ortaya. "Bana Bilgiçlik Taslayan Akademik Adamlar". Üniversitelerde görevli yüzlerce kadın, patronluk taslayan erkek meslektaşları tarafından nasıl aşağılandıklarını, sözlerinin duyulmadığını ve daha başka deneyimlerini bu sitede paylaşıyordu. Yazım yayınlandıktan kısa bir süre sonra "Açüklamak"[2] diye bir laf ortaya çıktı ve benimle ilişkilendirildi. Aslında bunun türetilmesiyle fiili olarak hiçbir alakam yok, yazım buna ilham vermiş olsa da yazıdaki fikri oluşturan adamlar da esin kaynağı. (Ben pek kullanmıyorum bu terimi, çünkü emin değilim doğru yere gittiğinden; bana öyle geliyor ki erkeklerin doğaları gereği bir şekilde kusurlu oldukları fikrini fazlaca vurguluyor. Oysa işin doğrusu, bazı adamlar açıklayamayacakları şeyleri açıklamaya kalkıyor, dinlemeleri gerekenleri ise dinlemiyor, duymuyorlar. Belki de yazımda çok net ifade edemedim; ilgilendiğim ancak henüz bilmediğim ve öğrenmek istediğim bir konuyu, o konuyu bilen insanların bana açıklamalarından memnuniyet duyarım. Ancak benim bildiğim bir konuyu, bilmeyen biri bana açıklamaya kalktığında konuşma yanlış bir yöne sürükleniyor.) "Açüklama" 2010 yılında *New York Times*'ın yılın sözleri listesine girdi, 2012'ye geldiğimizde ise ana akım politik gazetecilik alanında karşımıza sık sık çıkan bir kavrama dönüşmüştü.

2 "Mansplaining" lafının Türkçe karşılığı için farklı seçenekler ortaya konabilir ancak daha önce bu sözcüğü Türkçeye çevirmeye niyetlenen "5harfliler" adlı internet sitesinde, bir okurun önerisi olan "açüklamak" kelimesi kullanıldı ve bu Türkçe karşılık yaygınlaşarak benimsendi. Dilimize ilk "açüklamak" olarak girdiği için biz de bu çeviriye/öneriye sadık kalmayı tercih ettik. -e.n.

~

İlgilendiğim ancak henüz bilmediğim ve öğrenmek istediğim bir konuyu, o konuyu bilen insanların bana açıklamalarından memnuniyet duyarım. Ancak benim bildiğim bir konuyu, bilmeyen biri bana açıklamaya kalktığında konuşma yanlış bir yöne sürükleniyor.

~

Bunun sebebi ne yazık ki, o günlerde yaşadıklarımızla yazının tıpatıp örtüşmesiydi. TomDispatch "Bana Bilgiçlik Taslayan Adamlar"ı 2012 yılının ağustos ayında sitesinde tekrar yayınladı. Tesadüfe bakın ki gene bu sıralar Missouri eyalet temsilcisi Todd Akin (Missouri mümessili) o unutulmaz korkunç sözleri söylemişti. Tecavüze uğrayan bir kadının aslında kürtaja ihtiyacı yoktu Akin'e göre, çünkü biz kadınlar meşru bir tecavüz vakasında bedenlerimizi dış etkenlere karşı kapatabilir ve hamile kalmayı engelleyebilirdik. Erkek muhafazakar politikacıların tecavüz yanlısı çılgın konuşmaları ve gerçekdışı iddiaları o seçim döneminin biberiydi. Feministlerin, feminizmin neden ihtiyaç olduğunu ve bu adamların neden korkunç olduklarını açıklaması da tuzu oldu. Tartışmaların

bir parçası olmak güzeldi: Yazdığım yazı tekrar gündeme gelmişti.

Hassas noktamız, bam telimiz: Şu anda bile yazı internette dolaşıyor. Bu denemeyi yazarken amacım asla, kendimi açıkça bir baskı altında hissediyor olduğumu vurgulamak değildi. Asıl amaç şu resmi çizebilmekti: kadın ve erkeğin karşılıklı konuşmalarının bir prizmaya girdiğini farz edin, prizmadan dışarıya yansıyan kadının değil erkeğin sözleri. Bir kadının bu prizmadan geçen sözleri duyulmaz oluyor, ama kadının konuşabileceği başka bir yer yok. Eşit haklara sahip olmaktan, katılımcı olmaktan, saygı görmek ve dolu dolu, özgür bir insan olarak hayatını sürdürmekten men eden bir prizma bu. Bu, iktidarı nazik bir söylemde açığa vurmanın bir yöntemi, aynı iktidar kaba bir söylemle karşısındakini korkutmak amacıyla fiziksel eyleme ve şiddete başvurarak kadını susturuyor, siliyor ve yok ediyor. Dünya nazik bir söylemden ziyade şiddetin etrafında şekillendiğinden kadınlar eşitlik ve katılım haklarını, daha da kötüsü hayatta kalma şansını yitiriyor.

Kadınların yaşam ve özgürlük haklarını; politik ve kültürel arenada katılımcı olma haklarını elde ederek insan gibi yaşamak için verdikleri savaş sürüyor ve bu bazen biraz amansız bir savaş. Bu yazdığım deneme komik bir olayla başlayıp tecavüz ve cinayetle bitince ben kendim de şaşırdım. Bu bana, küçük toplumsal acılardan, şiddet yoluyla susturma ve şiddet yoluyla ölüme varan bir devamlılık olduğunu gösterdi (zannedersem, kadınlara karşı şiddeti ve kadın düşmanlığını daha da iyi anlamanın bir yolu ev içi şiddeti, internette, evde, işyerinde ve sokaktaki tecavüz, cinayet, taciz ve tehdit olaylarından ayrı düşünmektense bir bütün olarak gücün nasıl kötüye kullanıldığını incelememizden geçiyor. Bütüne baktığımızda hepsinin aynı yapıda olduğu açık).

Görülebilir olmanın ve konuşabilmenin mümkün olmadığı yerde hayatta kalmak, onurlu ve özgür olmak mümkün değil. Gençliğinde bazen şiddet kullanılarak susturulan biri olarak bugün sesimi çıkarabildiğim için şükrediyorum. Ve yaşadıklarım, beni daima sesini çıkaramayanların tarafında, onların dava arkadaşları olarak ses çıkarmak üzere olgunlaştırdı.

İKİNCİ BÖLÜM

En Uzun Savaş

2013

Burada, her 6.2 dakikada bir polise bildirilmiş bir tecavüz vakasının yaşandığı, her beş kadından birinin tecavüze uğradığı Amerika Birleşik Devletleri'nde, 16 Aralık 2012'de, Yeni Delhi'de bir otobüste, genç bir kadının tecavüze uğradıktan sonra korkunç bir cinayete kurbanı gitmesi sıra dışı bir olaymış gibi karşılandı. Oysa aynı günlerde, Ohio'daki Steubenville Lisesi futbol takımının bazı oyuncularının, henüz ergenlik çağındaki bir kıza baygın haldeyken tecavüz etmeleri hâlâ gündemdeydi ve tecavüz çeteleri de bu ülkede pek de sıra dışı sayılmaz. Buyrun bir göz atalım: Texas Cleveland'da on bir yaşındaki bir kıza topluca tecavüz eden yirmi erkekten bazıları bir süre önce mahkum edilmişlerdi; gene 2012

yılının sonbaharında California Richmond'da on altı yaşında bir kıza tecavüz vakasında, tecavüzcü çeteyi azmettirdiği için tutuklanan genç, mahkum olmuştu; o yılın nisan ayında New Orleans'ta on beş yaşındaki bir kıza tecavüz eden dört adam mahkum olurken, Chicago'da on dört yaşındaki bir kıza topluca tecavüz eden altı adam hâlâ aranmaktaydı. Bu vakaları bulmak için işimi gücümü bırakıp araştırma filan yapmadım, nereye baksanız bu haberlerle karşılaşıyorsunuz ama yine de kimse bunları alt alta ekleyip ortada bir sorun olduğu sonucuna varmıyor.

Oysa geniş çaplı, derin, korkunç ve sürekli görmezden gelinen, kadına karşı şiddet sorunu var karşımızda. Arada bir, vaka ünlü biriyle ilgiliyse ya da ayrıntılar dudak uçuklatıcı türdense basında bayağı gürültü kopartılıyor, ama bu vakalara münferit vaka gözüyle bakıldığından, sayıları çok olmasına rağmen bu ülkede, diğer ülkelerde, Antarktika dahil tüm kıtalarda, haberlere arka plan oluşturmaktan öteye gitmiyorlar.

Çete tecavüzlerinden değil, otobüs tecavüzlerinden bahsedelim derseniz, aynı yılın kasım ayında, Los Angeles'ta bir otobüste tecavüze uğrayan engelli kadının vakası var, bir de bu kış California Oakland'da transit trenden kaçırılan on altı yaşındaki otistik kız, iki gün boyunca kaçıran kişi tarafından defalarca tecavüze uğramış, kısa süre önce de Mexico City'de bir otobüste bir tecavüz çetesi birkaç kadına tecavüz etmiş. Bu yazıyı yazdığım sırada okuduğum bir haber de Hindistan'dan, bir otobüs şoförü ve beş arkadaşı bir yolcuya topluca tecavüz etmişler. Yeni Delhi'de yaşananları dehşetli bulmuş olmalılar.

Bu ülke ve yeryüzünün her köşesi kadınlara karşı şiddet ve tecavüz vakalarıyla dolu.

Şiddetin bir ırkı, sınıfı, dini ya da milliyeti yok, ama şiddetin bir cinsiyeti var.

Ama bu vakalar hemen hemen hiçbir zaman medeni haklarla ya da insan haklarıyla ilgili bir sorun olarak ele alınmıyor. Ortada bir kriz, hatta ciddi bir sorun bile yokmuş gibi hareket ediliyor. Şiddetin bir ırkı, sınıfı, dini ya da milliyeti yok, ama şiddetin bir cinsiyeti var.

Burada bir şey eklemek istiyorum: Bu tür suçların failleri neredeyse hep erkekler, ama bu bütün erkeklerin şiddete eğilimli olduğu anlamına gelmez. Çoğu değildir. Üstelik şiddet erkeklerin de yakasını bırakmıyor, onlar da başka erkeklerin kurbanı oluyor. Şiddetin neden olduğu her ölüm, her saldırı korkunç.Kadınlar da eşlerine şiddet uygulayabiliyor, ama son zamanlarda yapılan araştırmalar, bu vakaların bırakın ölümle sonuçlanmayı, ciddi bir yaralanmaya bile yol açmadığını gösteriyor, öte yandan kadınlar çoğunlukla kendilerini savunmak için eşlerini öldürüyor. Yakınlarından gördükleri şiddet, pek çok kadını hastaneye veya mezara gönderiyor. Buradaki mesele, kadınlara yönelik evrensel şiddet salgını, hem yakınlarının hem de yabancıların şiddeti.

CİNSİYETTEN BAHSETMEDİĞİMİZDE NEDEN BAHSETMEMİŞ OLURUZ?

O kadar çok şey var ki konuşamadığımız. Eylül 2012'de Manhattan'da Central Park'ta saldırıya ve tecavüze uğrayan yetmiş üç yaşındaki kadından söz edebiliriz mesela. Ya da Louisiana'da yakın zamanda önce tecavüze uğrayan dört ve seksen üç yaşlarındaki iki kurbandan söz edebiliriz. Bir de 2012 yılının ekim ayında tutuklanan polis memuru var; ayrım yapmaksızın herhangi bir kadını kaçırıp tecavüz ettikten sonra pişirip yemek için yaptığı ayrıntılı planlara bakılırsa adamın kimseyle kişisel bir derdi yok (oysa diğer katiller için aynı şey söylenemez. Kasım ayında karısını öldürdükten sonra pişiren San Diegolu adam için ve New Orleans'ta 2005 yılında, öldürüp parçalara ayırdığı kız arkadaşını pişiren adam için durum farklı belli ki).

Bunlar sıra dışı suçlar, ama bir de her gün karşılaştığımız saldırılar var. Çünkü biliyoruz ki her 6.2 dakikada kayıtlara yeni bir tecavüz olayı geçse de tahmin edilen toplam rakam bunun beş katı. Bu da Amerika Birleşik Devletleri'nde tecavüz vakalarının sıklığının dakikada bir olduğu anlamına geliyor. Rakamları üst üste eklediğinizde on milyonlarca tecavüz kurbanından bahsedebiliriz. Tanıdığınız kadınların pek çoğu hayatta kalmış olanlar.

Lise ve kolejlerdeki sporcular arasında görülen tecavüz vakalarından bahsedebiliriz, ya da kampüslerdeki tecavüzlerden. Steubenville Lisesi, Notre Dame Üniversitesi, Amherst Koleji ve daha pek çok okulun yöneticilerinin insanın kanını donduracak derecede bu saldırılara ilgisiz kaldıklarını da konuşmalıyız. Amerikan ordusunda hızla yayılan tecavüz, cinsel suç ve taciz vakalarının da Savunma

Bakanı Leon Panetta'nın verdiği tahmini rakamlarla sadece 2010 yılında askerler arasında on dokuz bin civarında olduğunu da konuşabiliriz. Orduda bu saldırıların failleri çoğunlukla ceza almamış olsa da, dört askeri nişan sahibi general Jeffrey Sinclair "Kadınlara karşı işlediği bir dizi cinsel suç" nedeniyle eylül ayında mahkemeye sevk edildi.

İş yerindeki şiddeti bir yana bırakalım, biz asıl eve gidelim. O kadar çok adam eşini ya da eski eşini öldürüyor ki bir senede karşılaştığımız cinayet vakalarının sayısı bini aşıyor. Bu da demektir ki öldürülen kadınların sayısı her üç yılda bir, 11 Eylül saldırısında ölenlerin sayısını aşıyor. Ama kimsenin bu tür bir teröre savaş açtığı filan yok. (Başka bir deyişle, 11 Eylül ile 2012 yılı arasında ev içi şiddet sonucu kayda geçen 11.766 cinayet, o gün ölen kurbanların *ve* sonrasında "teröre karşı savaşta" kaybedilen askerlerin sayısından fazla.) Bu türden suçları ve neden bu kadar sıradan karşılandıklarını konuşmaya bir kez başlarsak bir de bu toplumun, bu ülkenin ve hatta neredeyse tüm ülkelerin ne gibi temel değişiklikler yapmaları gerektiğini de konuşmamız gerekecek. Böylesi bir konuşma ise erkeklik, erkek rolleri ve hatta ataerkil düzenden bahsetmemizi gerektirecek ki, biz böyle şeyler konuşmayız pek.

Bunun yerine Amerika'da haftada yaklaşık on iki erkeğin ekonomi kötü gittiği için cinayet işlediğini ve ardından intihar ettiğini duyuyoruz. Oysa ekonominin iyi gittiği dönemlerde de değişen bir şey yok. Ya da, Hindistan'da bir otobüste işlenen cinayeti açıklamak için, fakir kesimlerin zenginlere diş bilediği iddia edilir, gene aynı ülkede tecavüz vakaları zenginlerin fakirleri nasıl da sömürüyor olduğunu gösterir sözüm ona. Bir de şu pek bilindik yorumlar vardır: psikolojik problemler, madde bağımlılığı, adam

jokeyse kafatası travmaları. Son zamanlarda ortaya atılan bir başka palavra da toplumda görülen şiddetin sorumlusunun kurşuna maruz kalmak olduğunu söylüyor. Oysa, kurşundan her iki cinsiyet de eşit derecede etkilendiği halde şiddetin çoğu sadece bir tarafın işi. Evrensel bir salgın olarak karşımıza çıkan şiddet, toplumsal cinsiyetten başka her türlü nedene bağlanabiliyor, apaçık ortada olup da tüm vakaları açıklayabilecek gibi görünen cinsiyet faktörü ise nedense şiddet vakalarını yorumlarken akıllara gelmiyor.

İş yerindeki şiddeti bir yana bırakalım, biz asıl eve gidelim. O kadar çok adam eşini ya da eski eşini öldürüyor ki bir senede karşılaştığımız cinayet vakalarının sayısı bini aşıyor. Bu da demektir ki öldürülen kadınların sayısı her üç yılda bir, 11 Eylül saldırısında ölenlerin sayısını aşıyor.

Bir yazıda Amerika'daki toplu cinayetlerin hep beyaz erkekler tarafından işlendiği konu edildiğinde pek de olumlu olmayan tepkilerin çoğu bu gözlemin yalnızca "beyaz" kısmını hedef almıştı. Pek az kişi bu tıbbi çalışmanın ortaya çıkardığı gerçeği yüksek sesle

söylüyor, en basit şekilde bile şu sonuca varamıyorlar: "Yapılan çok sayıda çalışmada doğumdan önce sigara dumanına maruz kalma, asosyal anne babaya sahip olma, yoksul bir aileden gelmenin yanı sıra erkek olmak, şiddet içeren suçlarda bir risk faktörü olarak ortaya çıkmaktadır."

Erkeklere saldırmak değil derdim. Sadece kadınların genel tabloda gözle görülür düzeyde daha az şiddete eğilimli olduklarını dikkate alırsak bunca şiddetin kaynağının ne olduğunu ve bu konuda ne yapabileceğimizi çok daha verimli bir şekilde kuramsallaştırabileceğimizi düşünüyorum. Amerika Birleşik Devletleri'nde bir silah sahibi olmanın fazlasıyla kolay oluşu elbette büyük bir problem, ama herkesin silaha erişim imkanı varken cinayetlerin yüzde doksanı erkekler tarafından işleniyor.

Tablo gün gibi ortada. Konuyu küresel ölçekte ele alabiliriz. Kahire'nin Tahrir Meydanı'nda kadınlara yönelik taciz, saldırı ve tecavüz vakalarına baktığımızda Arap Baharı sırasında coşkuyla karşılanan özgürlüğün aslında nasıl da ihlal edildiğini görüyoruz. Öyle ki Kahire'de erkeklerin bir bölümü bu saldırıları engellemek amacıyla savunma ekipleri oluşturmak zorunda kalmışlardı. Hindistan'da ise kamusal alanda ya da aile içinde çok sık rastlanan ve "Havva'yı kızıştırmak" diye anılan tacizlerden tutun da kız tarafı çeyiz olarak belirlenmiş parayı denkleştiremediğinde gaz döküp yakarak gelini öldürmeye kadar varan pek çok zulüm var. Asya'nın güneyinde ve Orta Doğu'da "töre cinayetleri" var ve sadece geçen yılki sayılarının altı yüz bin olduğu tahmin ediliyor. Güney Afrika ise tecavüzün dünya çapındaki başkenti haline gelmiş durumda. Ayrıca, Mali, Sudan ve Kongo'da, aynı eski Yugoslavya'da olduğu gibi tecavüzün bir taktik ve "silah" olarak kullanılması, Meksika'da

tecavüz ve taciz vakalarının yaygınlığı, Juarez'deki kadın cinayetleri, Suudi Arabistan'da kadınlara temel hakların verilmeyişi ve oradaki göçmen ev işçilerinin maruz kaldıkları çok sayıda cinsel saldırı, ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Dominique Strauss-Kahn davasında hepimizin gözleri önünde suçlanan şahısların Fransa'da cezadan muaf tutulmaları... Burada yerim kalmadığı için hepsini sayamayacağımdan İngiltere, Kanada, (eski başbakanının reşit olmayan kız çocuklarıyla alem yapmasıyla anılan) İtalya, Arjantin, Avusturalya ve daha pek çok ülkedeki durumdan bahsetmiyorum bile.

SENİ ÖLDÜRMEYE KİMİN HAKKI VAR?

Ama belki de istatistiklerden sıkıldınız. O zaman benim bu araştırmayı yaptığım sıralarda, 2013 yılının ocak ayında yaşadığım şehirde meydana gelen tek bir olaya bakalım. Erkeğin kadını taciz ettiği ve yerel gazetelerde o ay haber olan pek çok vakadan bir tanesi.

> Bir polis memurunun açıklamasına göre geçen pazartesi gecesi geç saatte San Francisco'nun Tenderloin semtinde yürümekte olan bir kadın, bir erkeğin kendisine yaptığı birlikte olma teklifini tersleyerek geri çevirmesinin ardından bıçaklandı. Polis memuru Albie Esparza'nın ifadesine göre 33 yaşındaki kurban, yolda yürürken ona yaklaşıp teklifte bulunan tanımadığı bir adama ret cevabı verdiğinde adam sinirlenip kurbanın yüzünü ve kolunu bıçak darbeleriyle yaraladı.

Bir diğer deyişle adam kafasında durumu öyle bir şekilde kurgulamış olmalı ki, seçtiği kurbanın hak ve özgürlükleri olamazken, kendisinin kurban üzerinde kontrol ve cezalandırma hakkı var. Bunun bize düşündürmesi gereken şu: Şiddet öncelikle otoriter bir doğaya sahip. Başlangıç noktası şu önerme: Benim seni kontrol etmeye hakkım var.

Cinayet bu otoriterliğin en uç noktası. Saldırgan o anda karşısındakinin yaşaması ya da ölmesi konusunda karar verme yetkisini kendinde bulma iddiasında. Bu bir insanı kontrol altında tutmanın varabileceği en nihai nokta. Kadının itaatkar davrandığı durumlarda dahi sonuç değişmez, çünkü kontrol etme arzusu öylesine yoğun bir öfkenin sonucu ki itaat bu öfkeyi dindiremez. Böylesi saldırganlığın altında ne kadar korku ya da zayıflık yatarsa yatsın, bir de failin kendinde bu hakkı buluyor olması var: bir başka kişiye acı çektirme ve hatta onun canını alma hakkı. Hem failin hem de kurbanın hayatını cehenneme çeviren bir "hak" bu.

Yaşadığım şehirde cereyan eden olaya gelince, bu tür vakalar sürekli oluyor. Gençliğimde bazen ölüm tehdidi bazen de ağıza alınmaz küfürlerle benzer saldırılara ben de maruz kaldım. Bir erkek kadına hem arzulayarak hem de bu arzunun tersleneceğine dair öfke kusan bir beklentiyle yaklaşır. Öfke ve arzu aynı potadadır, öylesine iç içe geçmişlerdir ki sonuç *eros*'u *thanatos*'a, sevgiyi ölüme çevirme tehdidini de beraberinde getirir, bazen gerçek anlamda.

Şiddet bir kontrol mekanizması. İşte bu yüzden pek çok kadın ayrılmak istediğinde eşleri tarafından öldürülüyor. Pek çok kadın, bu mekanizma yüzünden bir şekilde hapis hayatı yaşıyor. İsterseniz 7 Ocak'taki Tenderloin saldırısında, ya da 5 Ocak'ta benim yaşadığım semtte meydana gelen tecavüz teşebbüsünde, ya

da gene bu çevrede 12 Ocak'ta yaşanan bir tecavüz vakasında, ya da 6 Ocak'ta San Francisco'da kız arkadaşını çamaşırlarını yıkamadığı için ateşe verip yakmaya kalkışan adamın vakasında, ya da aşırı derecede şiddet içeren tecavüzleri nedeniyle 370 yıla mahkum edilen adamın vakasında bütün bu faillerin istisnai karakterler olduğunu iddia edebilirsiniz. Ama zengin, ünlü ve ayrıcalıklı adamların da bunca şiddetten paylarını aldıklarını görmezden gelmek imkansız.

San Francisco'daki Japon Başkonsolos yardımcısı, Eylül 2012'de eşine öldürücü silahla saldırmak ve kötü muamele dahil on iki ayrı suçtan yargılanmak üzere ağır ceza hakiminin karşısına çıktı. Aynı kasabada aynı ay içinde, Yahoo'nun CEO'su Marissa Mayer'in kardeşi Mason Mayer hakkında eski kız arkadaşı mahkemede şu ifadeyi verdi: "Küpelerimi çekerek kulağımı yırttı, kirpiklerimi yoldu, bir yandan yüzüme tükürürken sevilmeye layık olmadığımı haykırıyordu. Yerde cenin pozisyonunda iki büklüm yatıyordum, ne zaman kıpırdamaya kalksam iki diziyle yanlardan bedenimi sıkıştırıp suratıma tokat atıyordu." *San Francisco Chronicle* gazetesinden Vivian Ho'nun haberine göre, kurban ifadesinde ayrıca Mayer'in, kafasını defalarca yere çarpıp saçını tutam tutam kopardığını söylüyordu. Bu evden canlı çıkmasının tek yolunun arabaya binip Golden Gate Köprüsü'ne gitmeleri olduğunu, oraya vardıklarında isterse kadının kendini köprüden atabileceğini, ya da kendisinin onu aşağı iteceğini haykırıyordu Mayer. Mason Mayer şartlı tahliyeyle salıverildi.

Geçtiğimiz yaz karısından ayrılmış bir eş, uzaklaştırma emrini ihlal ederek kadının Milwaukee'deki iş yerine gidip ona ateş açarak oradaki diğer altı kadına da şiddet uyguladı. Üç kadın yaralandı, karısı ve diğer üç kadın öldü. Ama ortada sadece dört ceset olduğundan

vaka medyanın ilgisini çekmedi. Ne de olsa son bir yılda bu ülkede çok sayıda toplu cinayet işlenmişti. (Biz hâlâ Amerika birleşik Devletleri'nde son otuz yılda işlenmiş altmış iki toplu cinayetten sadece bir vakanın failinin kadın olduğundan da bahsetmedik. Çünkü insanlar *yalnız ve silahlı adam* dendiğinde sadece yalnız ve silahlı sözcüklerini duyuyorlar, kimsenin aklına bu denklemin içindeki adam gelmiyor. Gene hatırlatmak gerekirse, ateşli silahlarla öldürülen kadınların yaklaşık üçte ikisi ya eşleri ya da eski eşleri tarafından öldürülüyor).

Tina Turner şarkısında sorar ya, aşkın ne alakası var bütün bu olup bitenlerle. Eski kocası Ike zamanında "Evet, vuruyorum ona ara sıra, ama herhangi bir adamdan daha fazla dövmüyorum karımı," demişti. Bu ülkede dokuz saniyede bir, bir kadın kocasından dayak yiyor. Dokuz dakika değil, dokuz saniyede bir. Kocadan yenen dayak Amerikalı kadınların yaralanma sebepleri listesinde bir numara. Yılda yaralanan iki milyon kadından tıbbi müdahaleye ihtiyacı olanların sayısı yarım milyonun üstünde. Tıbbi İstatistik Merkezi'nin rakamlarına göre 145.000 tanesi geceyi hastanede geçirmek zorunda kalıyor. İyileştikten sonra diş hekiminin tedavisine ihtiyaç duyan kadın sayısı ise hayli yüksek. Eşlerden gelen şiddet aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri'nde hamile kadın ölümlerinin birinci sebebi.

Bu konuda sık sık yazılarını okuduğumuz, önde gelen isimlerden biri, Nicholas D. Kristoff şöyle diyor: "Yaşları 15 ile 44 arasında değişen kadınların ölüm veya sakatlanma sebepleri karşılaştırıldığında kanser, sıtma, savaş ve trafik kazalarına bağlı ölümlerin tümünün toplamından daha fazla sayıda kadının, erkek şiddeti nedeniyle öldüğü görülüyor."

DÜNYALARIMIZ ARASINDAKİ UÇURUM

Cinayete kadar varan tecavüz ve diğer şiddet eylemlerinin yanı sıra, şiddet içeren tehditler erkeklerin kadınları kontrol etme amacıyla oluşturdukları bir duvarın tuğlaları. Bu şiddetin gerçekleşeceğine dair duydukları korku çoğu kadını öylesine kısıtlıyor ki, artık duvarın varlığını kanıksayıp fark etmemeye başlıyorlar. Geri kalanlarımız ise bu konuyu yok sayarak geçiştiriyoruz. Elbette istisnalar var: Geçen yaz aldığım bir mektubun aktardığına göre üniversitede verilen bir derste öğrencilere tecavüzden korunmak için ne gibi tedbirler aldıkları sorulmuş. Genç kadınlar çok karmaşık yöntemler kullanarak dikkatli ve uyanık kaldıklarını, dünyayla ilişkilerini kısıtladıklarını, sürekli tedbirli davrandıklarını ve tecavüze uğrama korkusuyla yaşadıklarını anlatırlarken, sınıftaki genç adamlar şaşkınlıklarını gizleyemiyorlarmış. Dünyaları arasındaki derin uçurum aniden ve kısacık bir an için de olsa gözle görünür hale gelmiş.

Yine de çoğunlukla biz böyle konulardan bahsetmiyoruz. İnternette dolaşan bir yazı var ama. Başlığı, *Tecavüz Vakalarını Engellemenin En İyi On Yöntemi.* Genç kadınlar zaten sık sık bu tür e-postalar alıyor, ama bu bahsettiğim yazıda huzur kaçıran bir tersine çevirme var. Şöyle bir tavsiyede bulunuyor: "Yanınızda bir düdük taşıyın. Olur da 'kazara' birini taciz edecek olup endişelenirseniz, derhal yanınızdaki kişiye bu düdüğü verin ki yardım çağırabilsin." Komik olmasına komik, ama aynı zamanda korkunç bir gerçeğe işaret ediyor. Bu tür durumları engellemek için alınması gereken tedbirlerin tüm yükü genellikle potansiyel kurbanların omuzlarına yüklenmiş, şiddet de halihazırda olan, verili bir şey sayılıyor. Üniversitelerde kadın öğrencilere avcı konumundaki

saldırgana karşı hayatta kalmalarını öğretmek için ayrılan zaman, erkek öğrencilere avcılıktan vazgeçmelerini anlatmak için ayrılan zamandan daha fazla ve bunun tek bir mantıklı nedeni yok (pek çok mantıksız nedeni var).

İnternette son zamanlarda cinsel taciz tehditlerine çok sık rastlıyoruz. 2011 yılının sonlarında İngiliz köşe yazarı Laurie Penny şunları yazmıştı:

> Görünen o ki, internette mini eteklerin yerini fikirler almış durumda. Bir fikri olup da bu fikri ortaya koyup savunanlar, nedense, bilgisayarlarının başında neredeyse hepsi erkek olan belirsiz bir topluluğun hedefi oluyorlar. Bu klavye kahramanları nedense işi tecavüze, cinayete ve üstünüze işemeye vardıracak kadar ağır tehditler savuruyorlar. Geçtiğimiz hafta yağan tehdit mesajlarının bazılarını Twitter'da paylaşmaya karar verdim. Aldığım tepkiler müthişti. Pek çok kişi mesajların içindeki nefretin yoğunluğuna inanamadıklarını söylüyordu. Daha da fazla tepkiyi, kendi deneyimledikleri taciz, tehdit ve küfürleri paylaşanlar dile getirdiler.

İnternette oyun oynayan kadınlar hakarete uğruyor, tehdit ediliyor ve mecrayı terk etmek zorunda bırakılıyor. Feminist medya eleştirmeni Anita Sarkeesian, bu tür olayları belgelerken oldukça destek aldığını söylüyor. Ancak bir de, başka bir gazetecinin bu konuda söylediklerine kulak verelim: "Anita'nın çalışmalarına başka bir tepki dalgası daha geliyordu. Saldırganlık içeren kişisel tehditler, internet hesaplarının hacklenmeye çalışılması yetmezmiş gibi,

Ontariolu bir adam işi biraz daha ileri götürüp ekranda Anita'nın yüzünü yumruklayabileceğiniz bir video oyunu yarattı. Çok yumruk atıldığında ekrandaki suratın kanadığı ve morardığı bir oyun bu." İnternette oyun oynayan bu adamlarla, geçen ekim ayında Pakistanlı kadınların eğitim alması konusunda sesini duyuran on dört yaşındaki Malala Yousafzai'yi öldürmeye çalışan Taliban üyeleri arasındaki fark o kadar da büyük değil. Her iki grup da sesini duyurmaya çalışan, gücünün ve katılım hakkının olduğunu iddia eden kadını susturmayı ve cezalandırmayı amaçlıyor. Adamistan'a hoş geldiniz.

TECAVÜZCÜLERİN HAKLARINI KORUMA PARTİSİ

Sadece kamusal alan, özel hayat ya da internet değil, politikada ve hukuk sisteminde de durum aynı. Feministler biz kadınların hakları adına mücadele etmeye başlamadan önce, aynı hukuk sistemi ev içi şiddet vakalarının çoğunu; cinsel taciz, kadının sinsice ve taciz amacıyla takip edilmesi vakalarını; sevgilisi, tanıdığı biri ya da kocası tarafından tecavüze uğramış kadın vakalarını hukuken geçersiz görüyordu. Bugün bile tecavüz davalarında sık sık karşımıza çıkan manzara tecavüz edenden ziyade kurbanın yargılanması, öyle ki sanki sadece bakire kızların sözüne inanılabilir, ya da taciz yalnızca onların başına gelebilir.

2012 yılındaki seçim kampanyalarında hep birlikte gördük ki, bu düşünceler politikacılarımızın hem zihinlerinin hem de söylemlerinin ayrılmaz bir parçası. Cumhuriyetçilerin geçen yaz ve sonbaharda tecavüzü korur nitelikteki akıl almaz sözlerini hatırlayın.

Todd Akin tecavüz kurbanı bir kadının istese hamile kalmayabileceğini iddia etmişti mesela. Kadının kürtaj yaptırabilme hakkını elinden almaya ve bedeni üzerindeki kontrolünü reddetmeye yönelik bir açıklamaydı bu sözler. Hemen ardından Senatör adayı Richard Mourdock tecavüze bağlı hamileliklerin "Tanrının bir lütfu" olduğunu iddia ediyordu. Akin'in sözlerini çığırtkan bir tonla savunmakta gecikmedi diğer Cumhuriyetçiler.

Ne mutlu ki tecavüz taraftarı bu beş Cumhuriyetçi adayın her biri seçimi kaybetti. (Stephen Colbert onları uyarmıştı: Bu ülkede kadınlar 1920'den beri oy kullanıyorlar.) Ama mesele sadece söyledikleri zırva laflardan ibaret değil (ya da sarf ettikleri sözlerin cezasını çekiyor olmaları da değil mesele). Kongredeki Cumhuriyetçiler, Kadına Karşı Şiddet Yasası'nın yeniden oylanmasında ret oyu verdiler çünkü bu yasanın göçmenlere, cinsiyet değiştirmiş kadınlara ve Kızılderili kadınlara da hak sağlayacak olmasına itiraz ediyorlardı. (Salgın demiştik ya, her üç Kızılderili kadından biri tecavüze uğruyor. Kızılderililerin yaşama alanları olarak ayrılmış bölgelerde kadınların yüzde 88'i, Kızılderili olmayan erkekler tarafından tecavüze uğruyor. Çünkü beyaz adam kabile yönetiminin onu mahkemeye veremeyeceğini biliyor. Tecavüzün tutkudan kaynaklanan suç olduğunu düşünmek çok yanıltıcı; tecavüzler fırsatçılıktan ve hesapçılıktan kaynaklanıyor.)

Bu politikacılar üreme haklarının içini boşalttılar, son otuz yıl içinde pek çok eyalette doğum kontrol ve kürtaj konularında kadınların karar verme hakkını ellerinden almayı başardılar. "Üreme" hakkından anlaşılması gereken, bir kadının kendi bedeni üzerindeki kontrol hakkı elbette. Daha önce de söylemiştim ya, kadına karşı şiddet aslında kimin neyi ne kadar kontrol edebileceği meselesi.

Tecavüz vakaları soruşturmalarındaki lakayt tavır ortada, bu memlekette olay yerinde deliller toplandıktan sonra gerekli işlemlerin hâlâ yapılmadığı dört yüz bin tecavüz dosyası beklemede. Ama kurbanı hamile bırakan erkeğin, doğacak çocuk üzerinde otuz bir eyalette velayet hakkı var. Eski başkan yardımcısı adayı ve halen kongre üyesi olan Paul Ryan (Adamistan mümessili), kürtajın yasaklanmasının ve hatta tecavüzcünün kürtaj yaptıran kurbanı mahkemeye vermesinin yolunu açacak bir yasa tasarısını ikinci kez gündeme getiriyor bugünlerde.

SUÇLANAMAYAN TÜM ŞEYLER

Elbette, kadınlar da her türlü utanç verici eylemi yapabiliyor, kadınların da işlediği vahşi suçlar yok değil. Ama şu adına cinsiyetler çatışması denilen savaşta ortadaki şiddete baktığımızda gücün olabildiğince dengesiz dağıldığı görülüyor. Uluslararası Para Fonu'nun son erkek başkanıyla kıyaslandığında şu andaki kadın başkanının lüks bir otelde emrinde çalışanlardan birini taciz etmeyeceğini söyleyebiliriz; erkek subayların tersine, Amerikan ordusundaki yüksek rütbeli kadın subayların bugüne kadar cinsel tacizle suçlandıklarını duymadık; genç kadın atletlere gelince, Steubenville takımındaki erkek futbol oyuncularının aksine, baygın yatan erkek çocukların üzerine işemeyecekleri, tecavüz ettikten sonra bir de YouTube'da olayın videosunu yayınlayıp Twitter'da yaptıkları işle övünmeyecekleri ortada.

Hindistan'da otobüslerde yolculuk yapan kadınlardan oluşan hiçbir grup, bir erkeği cinsel taciz yoluyla yaralayıp ölmesine sebep

olmadı; Kahire'nin Tahrir Meydanı'nda kadınlar sürüler halinde dolaşarak erkeklerin hayatına korku ve dehşet saçmıyor. Babaları ve üvey babaları tarafından tecavüze uğrayan kadınlar toplam vakaların yüzde on birini oluştururken, annesi tarafından benzer muameleye maruz kalan kimse yok. Amerika Birleşik Devletleri'nin hapishanelerindeki mahkumların yüzde 93,5'i kadın değil. Aslına bakılırsa belki orada olmayı hak etmeyen birçok kişi de hapiste, yine de şiddet eylemlerinden dolayı bazılarının orada olmasında fayda var. Bizler şiddetle ve şiddete başvuranlarla nasıl daha iyi başa çıkabileceğimizi bulana kadar.

Tanıdığımız hiçbir ünlü kadın pop yıldızı, Phil Spector'ın yaptığı gibi eve götürdüğü genç bir adamı tabancayla vurup kafasını uçurmadı. (Yaptığı teklifi reddeden Lana Clarkson'u silahla vahşice öldürme suçundan Spector da artık o yüzde 93,5'in içinde.) Hiçbir kadın aksiyon oyuncusu ev içi şiddetle suçlanmadı, çünkü Angelina Jolie'yi Mel Gibson veya Steve McQueen'in davranışlarını sergilerken görmüyoruz. Tanıdığım hiçbir ünlü kadın film yönetmeni Roman Polanski'nin yaptığı gibi on üç yaşındaki bir çocuğu, "yapma" diye yalvaran küçük kızı, uyuşturucu verdikten sonra taciz etmedi.

JYOTI SINGH'İN ANISINA

Erkeklikle ilgili sorun ne? Mesele erkek olmaya dair kafamızda yarattıklarımızla ilgili. Neyin alkışlanıp neyin teşvik edildiğini, şiddetin oğlan çocuklarına nasıl devredildiğini düşünmeliyiz. Etrafımızda sevilmeye layık, olağanüstü erkekler de var. Kadınları hedef alan

bu savaşta olup bitenleri anlayan, bu sorunu kendi sorunları olarak gören, bizi savunup hem internette hem de Yeni Delhi'den San Francisco'ya kadar yapılan bütün gösteri yürüyüşlerinde omuz omuza bizimle birlikte yürüyen erkekler insana cesaret veriyor.

Sayıları gittikçe artan pek çok erkek, artık bizim sağlam müttefiklerimiz, bazıları eskiden beri yanımızda. Çünkü ne empati ve merhamet ne de nezaket, tek bir cinsiyetin tekelinde. Son yıllarda ev içinde yaşanan şiddet olaylarının sayısında, rakamlar hâlâ çok yüksek olsa da, göze çarpan bir düşüş var. Bugün pek çok erkek, iktidar ve erkeklikten kaynaklanan sorunlara yönelik yeni fikir ve idealler geliştirmek üzere yanı başımızdalar.

Eşcinsel erkekler neredeyse kırk yıldır benim için iyi bir müttefik oldular. Geleneksel erkeklik anlayışını tekrar tanımlayarak arada bir bu dar kalıba kafa tuttular. Kadın özgürlüğü nedense, erkeklerin elindeki ayrıcalıkları ve iktidarı sinsice ele geçirmek isteyen bir hareket gibi algılanıyor; sanki bir tarafın kaybetmeye mahkum olduğu, taraflardan sadece birinin özgür ve güçlü çıkabileceği bir savaş var ortada. Oysa birlikte özgürleşir ya da birlikte köleleşiriz. Kazanmayı, karşısındakine diz çöktürmeyi, ceza vermeyi ve üstünlüğünü sürdürmeyi planlayan bir zihniyet, özgürlükten çok uzaktır. Bu hedefin peşini bırakmak insanı özgürleştirecektir.

Yazmak istediğim başka konular da var, ama cinsiyetler arasındaki savaş hayatın diğer tüm alanlarını da etkiliyor. İnsanlığın yarısının kaderi hâlâ bu şiddetin farklı ve yaygın şekilleriyle belirleniyor, yaşam enerjileri sönümleniyor, hatta bazen hayatları sona erdiriliyor. Bir düşünsenize, bizler hayatta kalmak için bunca kafa yormasaydık başka şeylere ne kadar çok zamanımız ve enerjimiz

kalırdı. Tanıdığım en iyi gazetecilerden biri, yaşadığımız semtte gece geç vakit evine yürümekten korkuyor. Geç vakitlere kadar çalışmaktan vaz mı geçmeli? Kaç kadın çalışmayı bırakmak zorunda kalmıştır, kaç tane kadın benzer sebeplerle buna zorlanmıştır? İnternetteki büyük çaptaki taciz olaylarının, pek çok kadını, fikirlerini duyurmaktan ve yazmaktan alıkoyduğu ortada.

Yazmak istediğim başka konular da var, ama cinsiyetler arasındaki savaş hayatın diğer tüm alanlarını da etkiliyor. İnsanlığın yarısının kaderi hâlâ bu şiddetin farklı ve yaygın şekilleriyle belirleniyor, yaşam enerjileri sönümleniyor, hatta bazen hayatları sona erdiriliyor.

Dünyadaki yeni politik hareketler arasında en heyecan verici olanlardan bir tanesi Kanada yerlilerinin arasından yükselen, yerlilerin haklarını savunan bir hareket. İçinde feminist ve çevreci duyarlılıkların da sesini duyurabildiği bu oluşumun adı Artık Aylaklığa Bir Son Veriyoruz. 27 Aralık günü, bu hareketin başlangıcından çok kısa bir süre sonra, yerli bir kadın kaçırıldı, tecavüz edilip

dövüldükten sonra Ontario'nun Thunder Bay bölgesinde ölüme terk edildi. Bunu yapan adamlar, saldırının Artık Aylaklığa Bir Son Veriyoruz hareketine misilleme olduğunu açıkladılar. Kadın ölmemişti, dondurucu soğukta dört saat yürüdükten sonra başına gelenleri anlattı. Sağ kalmasaydı saldırganların asıl hedefinin bir politik hareket olduğunu bilemeyecektik. Failler bu saldırılara devam edecekleri tehditlerini savurduktan sonra kaçtılar. Şu an halen serbest dolaşıyorlar.

Yeni Delhi'de Jyoti Singh'in tecavüz edildikten sonra öldürülmesi ve erkek arkadaşının darp edilmesi, yüz yıldır, belki de bin yıldır, hatta beş bin yıldır verilmesi gereken tepkiyi yaratmış gibi görünüyor. Jyoti yirmi üç yaşındaydı, hayatını daha iyi bir hale getirmek ve başkalarına yardım etmek için fizyoterapi eğitimi alıyordu. 1955 yılında beyaz ırkçılar tarafından öldürülen Emmett Till, Amerika'daki siyahlar ve o dönemde yeni yeni palazlanan eşit vatandaşlık hakları hareketi için nasıl bir simge haline geldiyse, umarım Jyoti Singh de bütün kadınlar –ve erkekler– için, tüm dünyadaki eşitlikçi hareketler için öyle olacak.

Bu ülkede her yıl seksen yedi binden fazla tecavüz vakası yaşanıyor. Ama her biri sanki diğerlerinden bağımsız, münferit olaylar gibi görülüyor. Noktalar öylesine birbirine yakın ki birbirine karışıp kocaman bir lekeye dönüşüyor, ama hiç kimse bu noktaları birleştirip lekenin adını koymuyor. Hindistan'da ise bunu başardılar. Meselenin bir medeni haklar meselesi, insan hakları meselesi olduğunu ortaya koydular. Kenarda köşede kalmış, görmezden gelebileceğimiz bir sorun olmadığını, herkesi ilgilendirdiğini ve bir daha asla göz yumamayacağımız bu durumun değişmesi gerektiğini dile getirdiler. Artık bu değişimi gerçekleştirmek sizin, benim, her birimizin sorumluluğu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Lüks Bir Otel Odasında Çarpışan Dünyalar

IMF, KÜRESEL ADALETSİZLİK VE TRENDEKİ YABANCI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

2011

Hepimizin bu kadar iyi bildiği bir hikayeyi nasıl anlatabilirim? Kadının adı Afrika. Erkeğinki Fransa. Erkek kadını sömürgeleştirmiş, kullanmış, susturmuş ve çoktan çekip gitmesi gerekirken yıllar sonra bugün hâlâ bütün kozları elinde tutarak Cote d'Ivoire gibi yerlerin iç meseleleri hakkında karar veriyor. Kentin adı ihraç ettiği üründen dolayı verilmiş; aslında kimliği bu değil.

Kadının adı Asya. Erkeğinki Avrupa. Kadının adı sessizlik. Erkeğinki iktidar. Kadının adı fakirlik. Erkeğinki zenginlik. Kadın ve erkekten bahsederken Onun diyoruz, ama kadına baktığımızda, Onun olan bir şey var mı gerçekten? Erkeğin adı Onun, ve o her şeyin kendisine ait olduğunu iddia ediyor, kadın da dahil. İzin almadan ve bir bedel ödemek zorunda kalmadan kadına sahip olabileceğine inanıyor. Bu çok eski bir hikaye, ama son yıllarda hikayenin sonu değişmeye başladı. Bugüne gelindiğinde eski hikayenin yeniden yazılan sonu temelleri sarsıyor, çok da iyi oluyor bu temellerin sarsıldığı.

Yukarıda bize anlatılan hikaye kadar sıradan ve uyduruk bir masalı kim yazar? Fakirlik ve ekonomik adaletsizliğin sebebi olan Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) son derece güçlü erkek başkanı, hakkındaki suçlamalara göre, New York'ta lüks bir otel odasında Afrika göçmeni bir otel hizmetçisini taciz etmiş. Dünyalar çarpışıyor. Eskiden olsaydı, bu kadar güçlü biri karşısında kadının sözlerine kimse inanmazdı ve kadının savcılığa suç duyurusunda bulunması bile mümkün olmayabilirdi ya da polis davanın peşine düşmez, Strauss-Kahn'ı Paris uçağına son dakikada bindirip ülkeden ayrılmasına yardım ederdi. Ama hizmetçi suçlamada bulundu, polisler davanın üstüne gittiler ve şu anda Strauss-Kahn gözaltında. Üstelik Avrupa ekonomisi sıkı bir darbe yedi, Fransız politikası büyük zarar gördü. Sersemlemiş Fransızlar nerede hata yaptıklarını düşünür oldular.

Hakkındaki tüm hikayelere ve karıştığı bütün rezaletlere rağmen bu adama bu kadar ayrıcalıklı bir konum ve bu kadar güç teslim ederken akılları neredeydi acaba? Kendi aklı neredeydi nasılsa kimse beni cezalandıramaz diye düşünürken? Kendisini Fransa'da

mı sanıyordu? Anlaşılan orada benzeri olayları cezasız atlatmıştı. Ancak şimdi, başka bir genç kadın daha, 2002 yılında onun tarafından cinsel tacize uğradığını iddia ederek mahkemeye gidiyor. Başlangıçta kadının politikacı olan annesi kızının gazetecilik kariyerine zarar gelmemesi için olayın peşini bırakmasını öğütlemiş (ama aslına bakılırsa sanki annenin endişesi daha çok Strauss-Kahn'ın kariyerini kollamaya yaramış).

Guardian gazetesinin haberine göre bu suçlamalar "Macaristan doğumlu ekonomist Piroska Nagy'nin iddialarını destekler görünüyor. Nagy'nin ifadesine göre IMF'nin direktörü kendisini o kadar uzun süre boyunca taciz etmişti ki 2008 yılının Ocak ayında Davos'ta yapılan Dünya Ekonomik Forumu devam ederken genç kadını çaresiz hissettirecek bir noktaya getirip onunla birlikte olmuştu.

Dünyalar çarpışıyor. Eskiden olsaydı, bu kadar güçlü biri karşısında kadının sözlerine kimse inanmazdı ve kadının savcılığa suç duyurusunda bulunması bile mümkün olmayabilirdi ya da polis davanın peşine düşmez, Strauss-Kahn'ı Paris uçağına son dakikada bindirip ülkeden ayrılmasına yardım ederdi.

Kadının iddiasına göre Kahn onu ısrarla ve sürekli arıyor, uzmanlık alanı olan Gana ekonomisiyle ilgili sorular sormak bahanesiyle e-postalar yazıyordu. Daha sonraları bu yazışmalarda cinsellikle ilgili imalara da yer vermeye başlamış, sonunda buluşmayı teklif etmişti patron."

Olayla ilgili çıkan haberlerin bazılarında adamın New York'ta taciz etmekle suçlandığı kadının Ganalı olduğu, diğerlerinde ise Gineli bir Müslüman olduğu yazıyor. Genellikle çok sert manşetler atmaması ile bilinen BBC, 2001 yılında "IMF'nin Kıskacındaki Gana" başlığıyla bir haber yapmıştı. Bu rapora göre IMF'nin politikaları, bu ülkenin yiyecek açısından pirinç yetiştirerek kendine yetebilme gücünü, ucuz Amerikan pirincinin ithal edilmesi yolunu açarak yok etmiş; ülkenin büyük çoğunluğunu korkunç bir fakirliğe mahkum etmişti. Birdenbire ülkedeki her şey parayla satın alınan bir metaya dönüşmüş, tuvalete gitmek için de bir kova su için de para ödemek zorunda kalmıştı Ganalılar. İnsanların büyük çoğunluğunun bu tip ihtiyaçları karşılayacak kadar bile parası yoktu oysa. O kadın Gana'daki IMF politikalarından kaçmış bir mülteci olsaydı resim fazlasıyla mükemmel olurdu. Öte yandan Gine, petrol rezervleri sayesinde IMF politikalarından kendini kurtarabilmeyi başardı, ama ülkede hâlâ çok ciddi yozlaşma ve ekonomik eşitsizlikler var.

KÜRESEL KUZEYİN PEZEVENGİ

Evrim konusunda uzmanlaşan biyologların eskiden beri savundukları temel bir önerme vardır : "Embriyonun birey olma yolunda aldığı

yol, ait olduğu türün geçirdiği evrimsel adımlarla aynıdır". Yukarıda bahsettiğim taciz suçlamasında adı geçen birey, kendi türünün temsilcisi olan Uluslararası Para Fonu'nun da geçirmiş olduğu evrimsel sürecin bir benzerini sergilemiyor mu? Hatırlayalım, bu kuruluş İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru tarih kitaplarında hiç de iyi anılmayan Bretton Woods konferansında, dünyanın geri kalanına Amerikan ekonomik vizyonunu empoze etmek amacıyla kurulmuştu.

Başlangıçta IMF'nin, ülkelerin gelişmesine yardımcı olabilmek amacıyla borç veren bir kuruluş olması hedeflenmişti, ama 1980'lere gelindiğinde organizasyon, serbest ticaret ve serbest piyasa konularında çok keskin bir ideolojinin hayata geçirilmesini hedefleyen bir kuruma dönüşmüştü. Verdiği borcun karşılığında dünyanın güney yarımküresindeki ülkelerin üzerinde ekonomik ve politik olarak müthiş bir güce sahip olmuştu.

Ancak, 1990'larda gittikçe artan gücüne rağmen IMF yirmi birinci yüzyılda, temsil ettiği ekonomik politikalar karşısındaki etkili ve çoğulcu direnişler sayesinde ve dayattığı politikalar sonucunda yaşanan ekonomik çöküşler nedeniyle 90'lardaki gücünü kaybetmeye başladı. Strauss-Kahn'ın IMF'nin başına getirilmesi ise organizasyonun çökmekte olduğu bir dönemde onu canlandırma çabasıydı. Ancak IMF 2008'de altın rezervlerini satışa çıkarmak, hatta misyonunu tekrar gözden geçirmek ve baştan tanımlamak zorunda kalacaktı.

Kadının adı Afrika. Erkeğinki IMF. Erkek kadına öyle bir tuzak kurmuş ki kadın yağmalanmış, talan edilmiş, sağlık hizmetlerinden mahrum bırakılmış, aç kalmaya terk edilmiş. Erkek kadını yakıp yıkmış, dostlarını zengin etmek için onu yerle bir etmiş. Kadının adı Güney

Yarımküre. Erkeğinki Washington Konsensusu. Ama son zamanlarda erkeğin kazanacağı kartlar azalırken kadının yıldızı yükselişe geçiyor. 2001'de, Arjantin ekonomisini yok eden ekonomik şartları yaratan gene IMF'ydi. Son on yıl içinde Latin Amerika'nın yeniden doğmasını sağlayan, IMF'ye (ve diğer neoliberal güçlere) karşı savaşan direniş hareketleridir. Hugo Chavez'le ilgili ne düşünürseniz düşünün, petrol zengini Venezuela'dan alınan borçlar olmasaydı, Arjantin IMF'ye borcunun kapatamayacak ve kendi daha aklıbaşında ekonomik politikalarını uygulamaya geçemeyecekti.

IMF gelişmekte olan ülkeleri, varlıklı kuzeyin ve iktidara oynayan uluslar ötesi şirketlerin ekonomik saldırılarına maruz bırakmaya çalışan, av kokusu almış vahşi bir yırtıcıydı. IMF işe pezevenk olarak başladı, belki de hâlâ bu işi yapıyor. Ama 1999 yılında Seattle'da büyük şirketlere karşı yapılan gösterilerin başlattığı bir dizi küresel eylem, IMF'ye karşı isyanın başlangıcı oldu, ve bu direnişçi güçler Latin Amerika'da hedeflerine ulaştılar. Onlar sayesinde geleceğe dair yapılan ekonomi tartışmalarının çerçevesi tamamen değişmiş durumda. Gene onlar, bugün ekonomi dediğimizde ya da geleceğe dair ihtimallerden bahsettiğimizde hayal gücümüzün çok daha zenginleşmesini sağladılar.

Bugün IMF içinden çıkılmaz bir karmaşa içinde. Dünya Ticaret Örgütü büyük oranda gözden düşmüş durumda. Tüm dünya Nafta'yı lanetliyor. Amerika kıtasındaki Serbest Ticaret Bölgesi iptal edilmiş durumda (iki taraflı serbest ticaret anlaşmaları devam ediyor olsa da). Dünyanın pek çok yerinde son on yılda yaşananlardan ekonomik politikalar adına müthiş bir ders çıkarıldı.

TRENDEKİ YABANCILAR

New York Times, Strauss-Kahn'la ilgili şunları yazdı: "Bay Strauss-Kahn'ın düştüğü zor durum gün ışığına çıktıkça kimileri gazetecilik camiasından olmak üzere diğer şikayetler de gelmeye başladı. Anlaşılan, kendi başlarına gelenleri uzun zamandır kimseye anlatmaya cesaret edemeyen pek çok öğrenci, gazeteci ya da Strauss-Kahn'ın emrinde çalışan pek çok kadın, –bazıları isimlerinin gizli kalmasını isteyerek– Strauss-Kahn tarafından cinsel taciz ve zorlamaya maruz kaldıklarını açıkladılar."

Bir diğer deyişle, bu kişi birlikte çalıştığı kadınlar için iş yerinde rahatsızlık verici ve tehlikeli bir ortam yaratmıştı. Küçük bir ofiste çalışıyor olsaydı iş değişirdi. Ancak dünyanın büyük bir bölümünün kaderini elinde tutan bu adamın enerjisini, anlaşıldığı kadarıyla korku, dehşet ve adaletsizlik yaratmaya harcıyor olması dünyanın içinde bulunduğu duruma, ve onun gibi adamların yaptıklarını hoşgören ülke ve kurumların değer yargılarına dair çok net bir fikir veriyor bize.

Amerika Birleşik Devletleri'nde de son zamanlarda seks skandallarından geçilmiyor. Üstelik aynı haddini bilmez yaklaşımlar bu ülkede de gözlemleniyor, ama en azından su yüzüne çıkan bu skandallar iki yetişkinin karşılıklı rızası dahilinde yaşanmış şeylerin sonucu (en azından bildiğimiz kadarıyla). IMF'nin başkanı ise cinsel saldırı nedeniyle hakim karşısına çıkacak. Eğer tam olarak anlaşılmıyorsa "cinsel" kelimesini çıkarıp sadece "saldırı" kelimesine odaklanın; şiddete, bir insana insan gibi davranmayı reddetmeye, en temel insan haklarının inkarına, insan bedeninin kutsallığının ve kişinin kendi kararlarını kendisinin vermesi ilkesinin ihlal edilmesine

odakların. "İnsan hakları" Fransız Devrimi'nin bize kazandırdığı çok güçlü terimlerden bir tanesi, ama kadın haklarının da bu haklara dahil olup olmadığı daima bir soru işareti.

Amerika Birleşik Devletleri'nin milyonlarca kusuru var, ama polisin bu kadına inanmış olması ve kadının başına gelenleri mahkemeye taşıyacak olması beni gururlandırıyor. Güçlü bir adamın kariyerinin ya da uluslararası bir kurumun kaderinin bir kadından ve onun haklarından daha önemli kabul edilmediği bir ülkede yaşadığım için bu defa mutluyum. Demokrasiden anladığımız bu: Herkesin sesi çıkabilsin; hiç kimsenin suçu, gücü ve cinsiyetinden dolayı cezasız kalmasın.

~

Dünyanın büyük bir bölümünün kaderini elinde tutan bu adamın enerjisini, anlaşıldığı kadarıyla korku, dehşet ve adaletsizlik yaratmaya harcıyor olması dünyanın içinde bulunduğu duruma, ve onun gibi adamların yaptıklarını hoşgören ülke ve kurumların değer yargılarına dair çok net bir fikir veriyor bize.

~

Strauss-Kahn'ın, verilen ifadelere göre o otel odasının banyosundan çırılçıplak çıkıvermesinden iki gün önce New York'ta büyük bir gösteri yürüyüşü yapılmıştı. "Bedelini Wall Street Ödesin" temalı bu yürüyüşe sendika üyeleri, radikaller, işsizler ve daha pek çoklarının dahil olduğu yirmi bin kişi katılmıştı, bu ülkede çok az sayıda insanın utanç verici zenginliğine karşılık çoğunluğun mahrumiyet içinde acı çekerek yaşadığı şartları yaratan ekonomik vahşeti protesto ediyorlardı. (Etkisi çok daha yoğun olan, 17 Eylül 2011'deki Occupy Wall Street'in doğuşudan önce New York'taki son büyük protesto o gün yapılmıştı.)

Ben de katıldım yürüyüşe. Dönüşte kalabalık metroyla Brooklyn'e dönerken yanımdaki üç kadın arkadaşımdan en genci Strauss-Kahn yaşındaki bir adam tarafından taciz edildi. Arkadaşım önce adamın yanlışlıkla kendisine çarptığını zannetmiş, ama daha sonra adamın elinin üzerinde gezindiğini fark edince bana bir şeyler fısıldadı. Genç kadınlar, belki de böyle bir şeyin olmadığına inanmak istercesine, bir sorun yokmuşçasına genellikle seslerini kısarak, yanlış bir şey söylemekten korkar gibi konuşuyorlar böyle meseleleri.

Sonunda adama sert sert bakarak kes şunu diye bağırdı. On yedi yaşındayken meteliksiz bir öğrenci olarak yaşadığım Paris'teki günlerim geldi aklıma o an. Yaşlı bir serseri popoma dokunmuştu. Fransa'da yaşadığım süre boyunca hiç bu kadar Amerikalı olmamıştım belki de. Fransa'da binlerce adi herifin sokaklarda kadınlara sarkıntılık yaptığı günlerdi. Kendimi Amerikalı gibi hissettim çünkü çok fakir bir semtte elimde çok para vererek aldığım üç greyfurt vardı ve ben hiç umursamadan üçünü de birer birer fırlattım pis herife. Gecenin karanlığında kaçışını izlemek çok zevkliydi.

Adamın yaptığı bu hareket, kadına karşı işlenen cinsel suçların çoğunda olduğu gibi, yaşadığım dünyanın bana ait bir yer olmadığını hatırlatmayı amaçlıyordu. Şüphesiz benim *liberté*'m, *egalité*'m, *sororité*'m [özgürlüğüm, eşitliğim, kız kardeşliğim] önem taşımıyordu. Ama işte korkutup kaçırmıştım onu, elimdeki meyvalarla bombalayarak. Dominique Strauss-Kahn kaçamadı ama, uçaktan indirildi ve adalete teslim edildi. Yine de, bir arkadaşımın adalet için gittiğimiz bir yürüyüşten dönerken tacize uğramış olması adalet yolunda önümüzde kat edilecek ne kadar uzun bir mesafe olduğunu gösteriyor.

ZENGİNLER KELİMELERİNİ YERKEN FAKİRLER AÇLIKTAN ÖLÜR

Geçen hafta patlak veren seks skandalının böylesine ses getirmesinin sebebi saldırgan ve kurban arasındaki ilişkinin dünyadaki büyük resimde pek çok karşılığının bulunması. Burada göze çarpan şeylerden biri, IMF'nin yoksullara karşı zalimce saldırısı. Varlıklı kişilerle, onların hükümetlerde yer alan temsilcilerinin kendi çıkarlarını doymak bilmez bir şekilde kolladıkları bu vahşet, çağımızın büyük sınıfsal savaşının bir parçası. Önceleri gelişmekte olan ülkelerdeki yoksul halklar bu savaşın bedelini öderlerken, artık geri kalan herkes bu faturayı ödemek zorunda, çünkü bu politikalar ve sebep oldukları acılar sağ görüşlü ekonomik uygulamalarla, özelleştirme, serbest piyasa ve vergi kesintileri uğruna sendikaları, eğitim sistemlerini, çevreyi, yoksulu, engelliyi ve yaşlıyı feda etmiş durumda.

Çağımızın en anlamlı özürünü dileyen Bill Clinton –kendisi de bir zamanlar bir seks skandalına karışmıştı– küresel ekonominin çökmeye başladığı 2008 yılının ekim ayında Dünya Yiyecek Günü'nde Birleşmiş Milletler'de yaptığı konuşmada şunları söyledi:

> Dünya Bankası'nın, IMF'nin, bütün büyük kuruluşların ve hükümetlerin kabul etmesi gerekir ki son 30 yılda, benim başkanlık ettiğim dönem de dahil olmak üzere, dünyayı mahvettik. Yiyeceği uluslararası ticarette herhangi bir mal gibi görmemiz yanlıştı. Şimdi hepimizin geri dönüp daha sorumluluk sahibi, daha sürdürülebilir bir tarım yöntemi aramamız gerekiyor.

Başkan Clinton geçtiğimiz yıl daha da açık bir şekilde konuştu:

> 1981 yılından itibaren Amerika Birleşik Devletleri, ihtiyacın çok üstünde yiyecek üreten zengin ülkelerin bu yiyecek fazlasını yoksul ülkelere satarak onları kendi yiyeceklerini üretme yükünden kurtarıp endüstri çağına geçmelerini sağlayabilecek politikaları takip ediyordu. Bu politikayı ancak geçtiğimiz yıl tekrar gözden geçirmeye karar verdik; anlaşılan uygulanan yöntemler işe yaramamıştı. Arkansas'taki çiftçilerimiz için gayet iyi sonuçlar almış olabiliriz, ama dünyaya baktığımızda bu politikaların işe yaramadığını görüyoruz, çünkü yaptığımız yanlıştı. Benim de altına imza attığım uygulamalar yanlıştı. Kimseyi suçlu göstermeye çalışmıyorum. Suçlu benim. Ömrümün sonuna kadar Haiti'deki insanları

> doyuracak pirinç hasatının kapasitesinin düşürülmesi için verdiğim kararın sonuçlarıyla yaşayacağım. Oradaki açlık benim uyguladığım politikaların sonucudur.

Clinton'ın itiraflan Merkez Bankası eski başkanı Alan Greenspan'in, uygulamaya koydukları ekonomik politikaların yanlış olduğunu kabul etmesiyle örtüşüyor. Daha önce uygulanan yanlış politikaların yanı sıra IMF'nin, Dünya Bankası'nın ve serbest ticaret saplantısının dayattığı politikalar yoksulluk, acı, açlık ve ölüm getirmiştir. Çoğumuz bu arada pek çok şey öğrendik. Dünya, serbest piyasa saplantısına karşı çıkanların "örümcek kafalı, sendika yanlısı, 60'lara özenen züppe" diye yaftalanmadığı bir yer artık. Thomas Friedman'ın unutulmaz deyişiyle bu sözlerin sahipleri tükürdüklerini yalıyorlar.

Geçtiğimiz yıl Haiti'deki korkunç depremden sonra insana umut veren bir gelişme oldu: Strauss-Kahn yönetimindeki IMF bu ülkenin içinde bulunduğu afet sonrası şartlardan istifade ederek Haiti'yi, geri ödeme konusunda ağır hükümleri olan yeni bir borç programına zorluyordu. Aktivistler Clinton'ın geç de olsa özrünü dilediği neoliberal politikalarla zaten zayıf düşmüş bir ülkenin borç batağına daha da saplanmasını garantileyecek olan bu plana tepki gösterdiler. IMF önce kararsız kaldı, daha sonra geri adım atarak Haiti'nin borcunu iptal etmeyi kabul etti. Bilinçli aktivistler olağanüstü bir zafer kazanmışlardı.

GÜÇSÜZLERİN GÜCÜ

Anlaşılan o ki otelde çalışan bir hizmetçi, dünyanın en güçlü adamlarından birinin mesleğini sona erdirebilir, ya da aslında bu adam, bir işçinin insan olduğunu ve insanca haklara sahip olması gerektiğini görmezden gelerek kendi sonunu hazırlayabilir. Geçen yıl California valisi olmak için seçimlerde aday olan E-Bay milyarderi Meg Whitman'ın hikayesi de hemen hemen aynı. Çalışma izni olmayan yabancılara karşı politikalar benimseyerek muhafazakarların tarafında boy gösteren Whitman'ın kendi evinde yıllardır Nicky Diaz adında bir kadını kayıt dışı çalıştırdığı ortaya çıkmıştı.

Dokuz yıl çalıştırdıktan sonra politik hedeflerini baltalayacağını anladığında Diaz'ı bir anda kapıya koyan Whitman, yardımcısının kaçak çalıştığını bilmediğini iddia ederek son maaşlarını ödemeyi de reddetti. Başka bir deyişle, seçim kampanyası için 178 milyon dolar harcamaktan çekinmeyen Whitman, 6210 dolarlık maaşı ödemediği için politik kariyerinin sonunu bir bakıma kendi hazırlamıştı.

Diaz "Beni çöp torbası gibi fırlatıp attığını hissediyordum," diye ifade etmişti ilk tepkisini. Ama o çöp torbası sesini çıkaracak ve bu ses California Hemşire Sendikası tarafından kitlelere duyurulacaktı. Sonunda, giderek daha da fakirleşen orta sınıfı vahşice ezecek milyarder vali adayından kurtuldu California.

Kaçak çalışan bir ev işçisiyle göçmen bir otel temizlikçisinin adalet için verdikleri mücadele bugünlerde dünyamızda yaşanan büyük savaşın mikro örnekleri. Nicky Diaz'ın mücadelesi ve geçen yıl Haiti'nin borcuyla ilgili yapılan gösteriler bize bu davaların sonunun önceden kestirilemeyeceğini öğretti. Bazen bir mücadeleden galip çıktığımız oluyor, ama savaş durmaksızın devam ediyor.

hâlâ geçen hafta Manhattan'daki pahalı otel odasında neler olduğunu tam olarak bilmiyoruz. Ama artık kesin olarak bildiğimiz bir şey var: Yaşadığımız çağda, hepimizin gözü önünde son derece gerçek bir sınıf savaşı cereyan ediyor, üstelik kendisine sosyalist diyen bazıları, aslında karşı cephede olduklarını ele veriyor.

Erkeğin adı ayrıcalık, kadınınki ise olasılık. Erkeğin hikayesi bildiğiniz şu eski hikayenin aynısı, kadınınki ise hâlâ bitmemiş bir hikayeyi değiştirebileceğimize dair olasılıklarla dolu yepyeni bir öykü. Henüz sonuna gelmediğimiz bu hikayede hepimiz varız; olup bitenleri yalnızca izlemiyoruz, aynı zamanda hikayeyi birlikte yazıyoruz. Gelecek haftalar, aylar, ve yıllar boyunca da hikayemizi anlatmaya devam edeceğiz.

EK

Bu deneme, Manhattan'da bir otel odasında yaşananların ardından Dominique Strauss-Kahn hakkında çıkan ilk haberler üzerine bir tepki olarak yazılmıştır. Daha sonra çok güçlü avukatlardan oluşan bir ekibi yüklü miktarda para karşılığında istihdam eden Strauss-Kahn, New York savcılarını bu kriminal davadan vazgeçirmeyi başarmıştır. Bunu yaparken aynı zamanda avukatlarının ortaya çıkardığını iddia ettiği bilgilerle kurbanının adını da karalamıştır. Yoksulluğundan dolayı ya da kaostan kaçarak bu ülkeye sığınan pek çokları gibi toplumun uç kesimlerinde yaşamak zorunda kalan Nafissatou Diallo da, yetkililere veya polise doğruyu söylemenin çok da akıllıca ya da güvenli olmadığını düşünmüş olabilir. Sonuçta, onu kamuoyuna yalancı olarak tanıtmayı başardılar. *Newsweek*'te yayınlanan bir söyleşisinde tecavüz suçlamasıyla ortaya çıkma

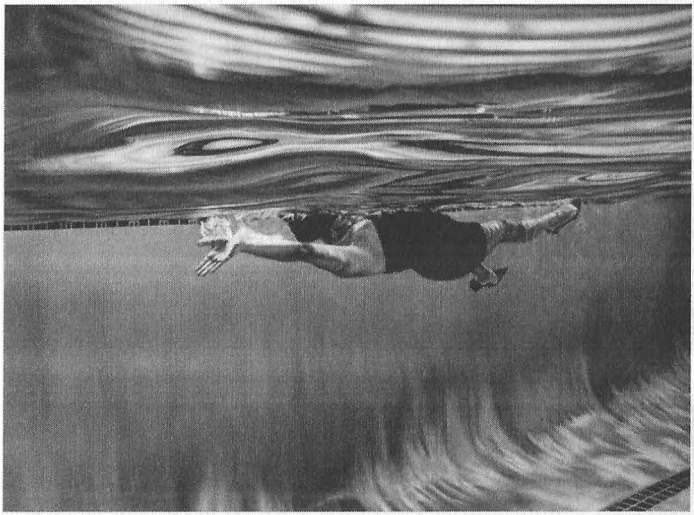
konusunda ne kadar tereddütlü olduğunu, bunun sonuçlarından ne kadar korktuğunu anlattı. Onun geldiği yer sessizlik ve gölgelerle doluydu.

Tecavüz edilen diğer kadın ve genç kızlar gibi, özellikle de anlatacaklarıyla yerleşik düzeni tehdit edecek olan pek çokları gibi, Diallo'nun davasında da mütecaviz değil de aslında kadının karakteri yargılanıyordu sanki mahkemede. Murdoch'un sahibi olduğu yerel *New York Post* gazetesinin manşetlerinde, ondan bir fahişe olarak söz ediliyordu. Nedense hiç kimse bir fahişenin neden sendikalı bir otel işçisi olarak saatte 25 dolara çalıştığını sormayı akıl edemiyordu, kimsenin de umurunda değildi zaten. (Açılan iftira davası sonucunda gazete, yazılı basın yoluyla kadının ismini karaladığı tespit edildiğinden tazminat ödemek sorunda kaldı.)

Pek çok kişi, özellikle de *New York Review of Books* yazarı Edward Jay Epstein, olup biteni açıklamak için karmakarışık hikayeler anlatmaya kalkıştılar. Tanıkların ifadesine göre çok üzgün olduğu söylenen bir kadın neden saldırıya uğradığını iddia etmişti; saldırgan olduğu söylenen kişi neden saklayamadığı bir panikle ülkeyi terk etmeye kalkışmıştı? Neden kadının kıyafetlerinde ve etrafta adamın spermleri bulunmuştu? Kadının rızasıyla ya da değil, aralarında cinsel münasebet olduğu ortadaydı. En basit ve en tutarlı açıklama ise Diallo'nun ifadesindeydi. Onun sözlerine yer veren *Daily Beast* yazarı Christopher Dickey şunları yazdı: Strauss-Kahn "daha önce hiç tanışmadığı bu kadınla yaşadığı yedi dakikalık cinsel ilişkinin karşılıklı rıza sonucu olduğunu iddia ediyor. Ona inanmak için, kadının onun koca göbeğine ve duştan henüz çıkmış 60 küsur yaşındaki çıplak bedenine bakıp hemen oracıkta kendisini adamın kollarına attığı palavrasına inanmamız lazım."

Daha sonra, Strauss-Kahn tarafından taciz edildikleri için mahkemeye başvuran başka kadınlar da çıktı ortaya. Bunların arasında Fransız bir gazeteci Strauss-Kahn'ın ona tecavüz etmeye kalkıştığını iddia ediyordu. Strauss-Kahn'ın adı bir seks partisi skandalına karışmıştı; bu partilere katılan fahişelerle olan bağlantıları kurmak ise Fransız yasalarınca suç kabul ediliyordu. Ben bu yazıyı yazarken Stauss-Kahn "ağırlaştırılmış pezevenklik" ile suçlanıyor, hakkında bir seks işçisinin açtığı tecavüz davası ise düştü.

Sonuç olarak, önemli olan, yoksul göçmen bir kadının dünyanın en güçlü adamlarından birinin meslek hayatını sona erdirmiş olması. Ya da, geç de olsa, bu sonu hazırlayacak olan davranışları gün yüzüne çıkartması. Bir diğer sonuç ise Fransız kadınlarının, toplumlarındaki kadın düşmanlığını tekrar gözden geçirmiş olmaları. Ve son olarak Bayan Diallo hukuk mahkemesinde IMF'nin eski başkanına karşı açılan davayı kazandı. Ne yazık ki, anlaşma maddelerinden bazıları çok yüksek meblağda tazminat karşılığı davacının sessiz kalma şartıydı. Bu durum bizi başladığımız noktaya geri götürüyor.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Tehdide Övgü

EVLİLİKTE EŞİTLİĞİN ASIL ANLAMI

2013

Uzun zamandır, hemcinsler arasında yapılan evlilikleri savunanlar, bu birleşmelerin geleneksel evlilik kurumu için bir tehdit oluşturmadığını iddia ediyorlar. Aynı konuda konuşan muhafazakarlar ise aksine, bu tür birlikteliklerin geleneksel evliliğin temellerini sarstığına inanıyorlar. Belki de muhafazakarlar haklı, belki de bizim bu tehdidi görmezden gelmek yerine kucaklamamız gerekiyor. İki erkeğin ya da iki kadının evliliği, bir kadınla bir erkeğin kurduğu evliliği doğrudan etkilemese de metafiziksel etkileri olabilir pekala.

Bunun nasıl bir etki olacağını anlamak için önce, geleneksel evliliğin ne olduğuna bakmak gerek. Bu tartışmada her iki taraf da aslında gerçeği örtbas ediyor. Hemcinslerin evliliğini savunanlar, kurumsal evliliğin tehdit altında olmadığını iddia ettikleri sürece ya da var olan tehdidi görmezden geldiklerinde, muhafazakarlar ise tam olarak neyin tehdit altında olduğunu söylemekten kaçındıkları müddetçe iki tarafın da dürüst olduğunu söyleyemeyiz.

Son zamanlarda pek çok Amerikalı, tuhaf "hemcinsler arası evlilik" tanımını artık kullanmıyor, "evlilikte eşitlik" diyorlar. Bu yeni terimle aynı cinsten iki insanın evliliğinin, karşı cinsler arasında yapılan evliliklerle aynı haklara sahip olacağı ifade ediliyor. Ama ayrıca eşit iki kişinin birlikteliği anlamına gelebilir bu terim. Geleneksel evlilik bu değildi ama. Batı dünyasında, tarih boyunca, evlilik kurumunu tanımlayan yasalar kadını kocasının sahip olduğu bir mal, hatta erkeği patron, kadını ise hizmetçi ya da köle olarak tanımlamıştır.

1765 yılında İngiliz hakim William Blackstone, İngiliz kanunlarının ve daha sonra Amerikan kanunlarının hazırlanmasında etkili olan yazısında şöyle diyordu: "Evlilikte kanun nezdinde kadınla erkek tektir, yani evlilik süresince kadının kanuni varlığı askıya alınmış, en azından kocasının varlığı ile birleştirilmiştir." Böylesi kurallarla yönetildiğinde bir kadının kaderi kocasının mizacına bağlı olarak şekillenir. O zamanlarda da merhametli kocalar olduğu kadar merhametsizler de vardı. En iyisi hayatlarımızı, üstümüzde mutlak bir güce sahip olan birinin merhametine sığınarak yaşamaktansa, edindiğimiz haklara güvenmek.

O dönemde bu hakların elde edilmesi henüz bir hayaldi. 1870 ve 1882 yıllarında İngiltere'de Evli Kadının Mülk Edinebilme yasaları çıkana kadar her şey erkeğe aitti; kadın ne kadar para ka-

zanıyor olursa olsun, ne kadar büyük bir mirasın varisi olursa olsun tek kuruş üzerinde hak iddia edemezdi. Aynı tarihlerde hem İngiltere'de hem Amerika'da eşlerini döven erkeklere karşı kanunlar da kabul edildi. Ancak bu kanunların 1970'lere kadar uygulandığını söyleyemek zor. Günümüzde bile, kadının maruz kaldığı ev içi şiddeti (bazen) yargıya intikal ettirebilmesi, sözü geçen iki ülkede de zorbalık ve şiddetin korkunç bir salgın hastalık gibi her yeri sarmasına çare olabilmiş değil.

Edna O'Brien'ın, anlaşıldığı kadarıyla son derece geleneksel olan evlilik yaşantısını anlattığı kitap insanın kanını donduran pasajlarla dolu. İlk kocası bir yandan Edna'nın edebi başarılarını küçümserken

~

Batı dünyasında, tarih boyunca, evlilik kurumunu tanımlayan yasalar kadını kocasının sahip olduğu bir mal, hatta erkeği patron, kadını ise hizmetçi ya da köle olarak tanımlamıştır.

~

öte yandan yazarı, kazandığı parayı kendisine vermeye zorluyordu. Bir filmin telif haklarından gelen büyük miktardaki parayı vermeyi reddedince Edna'yı boğazlamaya kalktı. Yazar polise gittiğinde ise kimse anlattıklarını ciddiye almamıştı. Zorbalığın kendisi insanı

dehşete düşürmeye yetiyor, ama daha da dehşet verici olan, şiddete başvuran kişinin, kurbanını kontrol etmeye ve cezalandırmaya hakkı olduğuna inanarak, gücü elinde tutmak için şiddete başvurması.

Ohio eyaleti Cleveland'da yaşayan Ariel Castro vakası ilk bakışta uç bir örnek gibi görünebilir. Castro 2013 yılında on yıl boyunca hapsettiği üç genç kadına işkence yaptığı ve cinsel istismarda bulunduğu suçlamasıyla hakim karşısına çıktı. Aslında Castro vakası basında yansıtıldığı kadar sıra dışı değil. Tanıkların ifadelerinden anlaşıldığına göre artık yaşamayan nikahsız eşine de herkesin gözü önünde aşırı şiddet uygulamış olan Castro'nun suçlandığı bu eylemlerin altında yatan, mutlak gücü elinde tutma ve kadını tamamen güçsüz kılma arzusu. Bu, geleneksel düzenin çok kötü bir örneği.

Feminizmin protesto ettiği bu geleneğin ta kendisidir. Feminizm sadece aşırı uçlarda yaşananları, münferit vakaları değil, sıradan durumlarda gözlemlenen haksızlıkları da protesto eder. On dokuzuncu yüzyılda başlayan ve 1970 ve 80'lerde hızla artan feminist kazanımlar, Amerika ve İngiltere'de yaşayan her kadının faydalandığı zaferler olmuştur. Feminizm, aynı zamanda hiyerarşik ilişki kalıplarını eşitlikçi olarak yeniden tanımlama amacıyla katettiği yol sayesinde, hemcinsler arasında evliliği mümkün kılmıştır. Aynı cinsiyetten iki insan arasındaki evlilik, doğası gereği eşitlik ilkesi üzerine kurulduğundan, partnerlerden biri pek çok yönden diğerinden daha fazla güce sahip olsa bile çoğunlukla bu tür ilişkilerde kişiler eşit statüdedir ve kendi rollerini istedikleri şekilde oluşturmakta özgürdürler.

Geyler ve lezbiyenler, hangi özelliklerin kadın, hangilerinin erkek olduğuna dair ortaya attıkları sorularla, eşcinsel olmayan insanların da kalıplardan sıyrılıp özgürleşebilecekleri bir tartışma ortamı hazırladılar. Eşcinsel iki kişinin evliliği, evliliğin anlamını da tekrar

gözden geçirmemiz gerektiğini ortaya koyuyor. Eşcinsellerin kurdukları beraberliklerde hiyerarşik bir gelenek gözlemlenmemektedir. Bazı insanlar bu gelişmeleri büyük bir coşkuyla karşılıyor. Bu tür evlilik merasimlerinde nikah kıyan bir din adamının bana söylediği gibi: "California'da eşcinsel nikah henüz kanunen kabul edilmeden

Aynı cinsiyetten iki insan arasındaki evlilik, doğası gereği eşitlik ilkesi üzerine kurulduğundan, partnerlerden biri pek çok yönden diğerinden daha fazla güce sahip olsa bile çoğunlukla bu tür ilişkilerde kişiler eşit statüdedir ve kendi rollerini istedikleri şekilde oluşturmakta özgürdürler.

önce de tanıdığım eşcinsel çiftler vardı, daha o zaman fark etmiştim ki, eski ataerkil kalıpların bu ilişkilerde uygulanması mümkün değildi. Bu, şahane bir gözlemdi benim için." Amerikalı muhafazakarlar eşit olma fikrinden korkuyorlar, ya da bu konuda ne yapacaklarını kestiremez haldeler. Gelenekle

açıklayamadıkları bir durum var karşılarında. Bir yandan da gelenekten bahsetmekten ya da gelenekleri yaşatma konusundaki aşırı isteklerini söze dökmekten kaçınıyorlar. Ama doğum kontrolü ve kadın hakları ile ilgili saldırgan politikalarından, 2012 yılının sonlarında ve 2013'ün başında kadına karşı şiddet yasası yeniden gündeme geldiğinde sergiledikleri taşkınlık ve katı tutumdan, bu konuda nerede durduklarını anlamak zor değil. Ancak hemcinsler arasındaki evliliklere engel olmak için gerekçeler ileri sürerken iki yüzlü davranıp asıl hedeflerini saklıyorlar. Duruşmaları takip edenleriniz bilecektir, California'da evlilik eşitliği savaşı verenler, evliliğin çocuk yapmak ve o çocukları yetiştirmek için yapıldığı savını duydular hep karşı taraftan. Çoğalmanın bir spermle bir yumurtanın birleşmesi sonucu gerçekleştiği kesin. Ama bugünlerde sperm ve yumurta bambaşka şekillerde de buluşuyor, laboratuvarlarda, taşıyıcı annelerin bedeninde. Pek çok kişi de farkında ki, çocuklar artık onları doğuranlar tarafından değil, onları seven büyükanne ve büyükbabaları, üvey ebeveynleri, onları evlat edinen ebeveynleri ve daha pek çok farklı insan tarafından büyütülüyor.

Pek çok heteroseksüel evlilik çocuksuz, pek çok çocuklu aile paramparça; çocukların farklı cinsiyetlerdeki ebeveynler tarafından yetiştirileceğine dair bir garanti yok. Mahkemeler evlilik eşitliği aleyhindeki çoğalma ve çocuk yetiştirme argümanlarını ciddiye bile almadı. Muhafazakarlarsa gerçek itirazlarını dile getirmekten kaçındılar: Onların asıl derdi geleneksel evliliği olduğu gibi koruyarak aslında geleneksel cinsiyet rollerinin sürekliliğini sağlamaktır. 1940 ve 1950'lerden bu yana, evlenip olağanüstü, sevgi dolu birliktelikler kurmuş, ilişkilerini eşitlik, karşılıklı saygı ve cömertlik

temelleri üzerine inşa etmiş heteroseksüel çiftler tanıyorum.

Ama yine geçmişte, aslında hiç de kötü diyemeyeceğimiz insanların eşitlik ilkesini sonuna kadar çiğnedikleri evlilikler yaptıklarını da biliyoruz. Geçenlerde doksan bir yaşında vefat eden, makul ve iyi kalpli olduğunu düşündüğüm bir tanıdığım, gençliğinde karısına taşınacaklarını haber vermeden, onun fikrini dahi sormadan memleketin öbür ucunda bir işe girmişti. Karısı hayatı konusunda karar veremezdi. O kadının hayatı, o erkeğe aitti.

Artık bu tür olayların yaşandığı dönemlerle vedalaşma zamanı geldi. Yepyeni bir kapı açıp, farklı toplumsal cinsiyetler için, evli çiftler için ve hangi durumda olursa olsun herkes için eşitliği içeri davet etmeliyiz. Evlilikte eşitlik, eşitsizlik karşısında tehdit oluşturabiliyor. Bu tehdit, eşitliğe değer veren ve eşitlik oldukça gelişebilen herkes için bir lütuf. Bu tehdit hepimiz için.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Büyükanne Örümcek

2014

I

Bir kadın çamaşır asıyor. Hiçbir şey olduğu yok, ama bir yandan neler olmuyor ki bu resimde. Bedenine dair gördüğümüz tek şey birkaç parmak, bir çift kahverengi baldır ve ayaklar. Önünde beyaz bir çarşaf asılı, rüzgar estikçe çarşaf bedenine dolanıyor, hatlarını ortaya çıkarıyor. Kurutmak için çamaşırları asmak kadar sıradan bir iş olamaz, ama ayaklarındaki siyah topuklu ayakkabılara bakınca sanki kadın o sabah giyinirken aklında ev işi yapmak yokmuş diye düşünüyor insan, ya da ev işi sanki bir tür dans. Ayakları da dans ediyormuşçasına kıvrak bir adım atıyor sanki. Güneş kadının ve çarşafın karanlık gölgelerini bırakıveriyor zemine. Ayaklarının ucundan başka bir türe ait olduğunu düşündüren bir canlı uzanıyor adeta, uzun bacaklı koyu renk bir kuşu anımsatıyor. Çarşaf rüzgarda

havalandıkça kadının gölgesi de uçmaya başlıyor. Bütün bunlar olurken etrafta gördüğünüz kara parçası o kadar çıplak ve göz alabildiğince büyük ki, Dünya'nın yuvarlaklığını ufukta göreceğiniz hissine kapılıyorsunuz. Çamaşır asmak ve resim yapmak, dünyanın en sıradan ve en sıra dışı işleri. İkincisi sözlere gereksinim duymuyor, hiçbir şey söylemese de her şeyi akla getirebiliyor, cevap vermektense ucu açık sorular soruyor, herhangi bir cevabı kabul etmektense bir sürü yorumu beraberinde getiriyor. Ana Teresa Fernandez'in bu tablosunda, bir kadın hem yok edilmiş hem de "buradayım, varım" diyor.

II

Tablodaki yok etme beni çok düşündürüyor. Daha doğrusu, bu yok oluşun sürekli karşıma çıkışı takılıyor aklıma. Bir arkadaşımın bin yıl geçmişe giden bir soyağacı var. Ama bu ağaçta tek bir kadın yok. Arkadaşım geçenlerde fark etmiş ki kendisi de bu ağaca dahil edilmemiş, ama erkek kardeşlerinin isimleri var. Annesi de yok, babasının annesi de. Annesinin babası da yok soyağacında. Büyükanneler yok. Babaların oğulları, erkek torunları var, ailenin soyu bu şekilde ilerliyor, soyadı bir nesilden diğer nesile geçiyor. Soyağacı uzadıkça kaybolan insanların sayısı da artıyor: kız kardeşler, teyzeler, anneler, anneanneler, nineler. Tarihten ve kayıtlardan koca bir nüfus siliniyor. Arkadaşımın ailesi Hindistan kökenli, ama bu çeşit soyağaçları biz Batılılara da yabancı değil. İncil'de babayla oğulu bağlayan uzun listelerden birinde, Matthew'un Yeni Ahit'inde örneğin, on dört nesillik çılgın şecere Abraham'la başlayıp Joseph'la bitiyor. (İsa'nın babasının Joseph değil Tanrı olduğu yazmıyor.)

Babaların oğulları, erkek torunları var, ailenin soyu bu şekilde ilerliyor, soyadı bir nesilden diğer nesile geçiyor. Soyağacı uzadıkça kaybolan insanların sayısı da artıyor: kız kardeşler, teyzeler, anneler, anneanneler, nineler. Tarihten ve kayıtlardan koca bir nüfus siliniyor.

İsa'nın yalnızca erkeklerden oluşan atalarının bir tür totem ağacı gibi resmedildiği Matthew'da gördüğümüz Jesse Ağacı, kiliselerdeki cam süslemelerde ve diğer ortaçağ sanat eserlerinde görülebilir. İncil'deki bu ağacın ilk soyağacı olduğuna inanılıyor. Anlıyoruz ki ataerkilliğin ve atalarımızdan dinlediğimiz hikayelerin bize tutarlı görünebilmesi, ancak pek çok ismin silinmesiyle ve dışlanmasıyla mümkün olmuş bugüne kadar.

III

Annenizi listeden silin, sonra büyükannelerinizi, daha sonra dört ninenizi. Birkaç nesil daha geriye gittiğinizde yüzlerce, binlerce

kişi yok olacak. Anneler ve o annelerin anne ve babaları... Hiç yaşamamışlarcasına gittikçe daha fazla sayıda insanın hayatı silinecek, ta ki koca bir ormanı tek bir ağaca, bir örümcek ağını tek bir çizgiye indirgeyinceye kadar. İnsanın geçmişini, tarihi olayları ve tüm bunlara atfettiğimiz anlamı, tek yönlü bir doğru gibi almak işte bu tür bir yok etmeyi de beraberinde getirecektir. Sanat tarihinde de benzer bir anlatıma sık sık rastlıyor insan; bize Picasso'nun Pollock'u, Pollock'un Warhol'u yaratmış olduğu ve bunun böyle gittiği anlatıldı hep. Sanki bir sanatçı yalnızca başka sanatçıların etkisiyle eserlerini yaratıyor. Yıllar önce Los Angeleslı sanatçı Robert Irwin, birlikte yolculuk ettiği New Yorklu sanat eleştirmenini, bir araba tamircisinin motoru modifiye edişindeki sanatsal yeteneği reddettiği için, arabasından atıp otobanın kenarında bırakıvermişti. Kendisi de bir zamanlar araba tamircisi olan Irwin, yapıtlarında modifiye ederek bambaşka bir araba yaratabilen o tamirci kültüründen derinden ilham almıştı. Kibarlığı elden bırakmasa da en az Irwin kadar öfkelenen bir çağdaş sanatçı daha hatırlıyorum; bir katalogda yer alan yazıda kendisine Kurt Schwitters ve John Heartfield'in izinden giden yetenek rolü biçilmişti. Oysa o çocukluğunda kendisini hayran bırakmış olan duvar ustalarının hareketlerini izlemiş, o yaştan beri hep elleriyle çalışarak, örerek, bir araya getirerek yaratmıştı eserlerini. Hepimiz daha okula başlamadan önce gözlemlediklerimizin öylesine etkisinde kalırız ki, o dönemde oluşan bu güçlü esin perileri hiç beklemediğimiz bir anda günlük hayatımızın bir noktasında ortaya çıkıverir. Ben bu esin perilerine büyükanneler adını vereceğim bu yazıda.

IV

Bir kadını yok etmenin başka yöntemleri de var. İsmiyle başlayabiliriz mesela. Bazı kültürlerde kadınlar kendi isimleriyle anılıyor hâlâ, ama çoğunlukla çocukları babalarının soyadını alıyor. Dünyanın İngilizce konuşulan ülkelerinde ise son zamanlara kadar evli kadınlara bayan dedikten sonra eşlerinin ismi ile hitap edilirdi. Örneğin, Charlotte Bronte iken Bayan Arthur Nicholls oluverirdiniz. İsimler kadını aile soy kütüğünden sildiği gibi varlığını da ortadan kaldırıyordu. 1765 yılında Blackstone, İngiliz kanunlarıyla ilgili şöyle yazıyor:

> Evlenerek, erkek ve kadın kanunun gözünde tek bir kişi haline gelirler, yani kadının kendisi veya hukuki varlığı evlilik boyunca askıya alınır, en azından kocasınınkiyle birleştirilir ve ona ait olur; kadın, hukuken kocasının kanatlarının ve korumasının, *örtüsünün* [*cover*] altında kabul edilir. İşte bu yüzden Fransızca deyimiyle evli kadına *femme-covert*, yani kapatılmış kadın adı verilir, evliliği de onun *coverture*'ü yani kapatılması olarak anılır. Kanunlarımıza göre koca, kadını koruyan *ağa*dır, beydir, dolayısıyla evli olduğu müddetçe kadın kocasının himayesi altındadır. Bu sebeple bir erkek, karısıyla malını mülkünü bölüşemez, ya da sözleşme imzalayamaz çünkü bu tür bir bölüşme, kadının, kendisinden ayrı bir varlık olduğunu kabul etmek anlamına gelir.

Erkek kadını perdeymişçesine örtermiş. Kadının ayrı bir varlığı olamazmış.

V

Kadının yok edilmesinin pek çok yöntemi var. Afganistan'da savaş yeni başladığında *New York Times*'ın pazar ekinde yayınlanan haberdeki resimde bir aile fotoğrafının yer aldığı yazıyordu. Ama ben sadece bir adam ve çocuklarını görüyordum, ta ki perde ya da mobilya zannettiğim şeyin tamamen örtülü bir kadın olduğunu şaşkınlıkla fark edene kadar. Bu resimdeki kadın gözle görünmüyordu. Peçe ve burka ile ilgili ne söylenirse söylensin, insanı kelimenin gerçek anlamıyla görünmez kılıyorlar. Peçenin tarihi çok eski. Üç bin yıldan uzun bir zaman önce Asurlular zamanında kadınlar ikiye ayrılıyorlardı. Saygıdeğer evli kadınlar ve dullar peçe takıyorlarken fahişelere ve köle olan kızlara peçe takmak yasaktı. Peçe bir tür mahremiyet duvarıydı, bir kadının bir adama ait olduğunu gösteren taşınabilir bir sınır çizgisiydi. Taşınmasına gerek olmayan sınırlar ise kadına evinin içinde yaşamasını dayatıyor, ev işleri ve çocuk yetiştirme ile meşgul olan kadın hayata karışamadığından kamusal alanından siliniyordu. Pek çok toplumda erotik enerjilerini kontrol etmek için kadınların yaşamı evlerinin sınırlarıyla belirlenmiştir. Ataerkil düzende bir babanın, oğullarının kendinden olduğunu bilmesi için ve kendi soyunun sürekliliğini sağlaması için gereklidir böylesi sınırlamalar. Kadının belirleyici olduğu ve ailede soyun anadan kıza devam ettirildiği anne soyuna dayanan toplumlarda ise bu çeşit bir kontrol elzem değildir.

VI

1976 ile 1983 arasında Arjantin'deki "kirli savaşta" askeri cuntanın

insanları "yok ettiği" biliniyor. Askerler, kadın erkek demeden muhalifleri, aktivistleri, solcuları ve Musevileri yok ediyordu. Yok edilecek insanlar gizlice bulundukları yerden alınıyor, en yakınları bile onlardan bir daha haber alamıyordu. On beş bin ila otuz bin Arjantinli bu şekilde yok edildi. İnsanlar her an ele verilme korkusuyla komşularıyla ve arkadaşlarıyla konuşamaz olmuşlardı. Yok edilme karşısında direnmeye çalışanlar da var olabilmek için görünmez olmak zorundaydılar. Binlerce insan ortadan yok olduğunda, *kaybolma* sözcüğü artık günlük lisanda çok sık kullanılan bir ifade haline gelmişti. *Los deseparacidos* diyorlardı kaybolan yakınlarına, ama onlara besledikleri sevgiyle yaşattılar kayıplarını. Bu yok edilmelere karşı korkularını yenip sesini yükselten ve tekrar görünür olmaktan çekinmeyen ilk muhalefet çığlığı annelerindi. *Las Madres de la Plaza de Mayo* adıyla anılan bu kadınlar ortadan kaybolanların anneleriydi. Ülkenin tam kalbinde, başkent Buenos Aires'te Plaza de Mayo'daki başkanlık sarayı Casa Rosa'nın önünde toplanmaya başladılar. Bir kez göründükten sonra ise bir daha oradan ayrılmayı reddettiler. Oturmaları yasaklandığında yürüdüler. Saldırılar, tutuklanma, sorguya çekilme ve kamusal alanların en kamusal olanından zorla çıkarılma karşısında yılmadılar. Tekrar tekrar geri dönerek, acılarını ve öfkelerini haykırdılar, çocuklarının ve torunlarının onlara geri verilmesini talep etmekten hiç vazgeçmediler. Çocuklarının isimlerinin ve kayboldukları tarihlerin işlenmiş olduğu beyaz yemeniler vardı başlarında. Annelik duygusal ve biyolojik bir bağ olduğundan, o günlerde görev başında bulunan generaller onları solcu ya da suçlu olarak hedef gösteremeyeceklerdi. Amerikalı grup, Barış için Savaşan Kadınlar hareketi de benzer bir yöntemle var olabilmişti 1961'de, Soğuk Savaş'ın gölgesinde muhalefet eden herkese bölücü

ve komünist gözüyle bakılan günlerde. Annelik ve saygınlık, bir davada generallere, diğerinde nükleer silah programına ve savaşın kendisine kafa tutan bu kadınlar için bir tür kalkan, bir tür zırh oldu. Anne ve saygın olma rolü onlar için, hiç kimsenin özgür olmadığı bir sistemde, arkasında kısıtlı da olsa bir hareket özgürlüğü sağlayan bir tür koruyucu perde, bir çeşit paravan işlevi görüyordu.

Annelik ve saygınlık, bir davada generallere bir diğerinde nükleer silah programına ve savaşın kendisine kafa tutan bu kadınlar için bir tür kalkan, bir tür zırh oldu.

VII

Ben gençken, büyük bir üniversitenin kampüsünde kadınlara tecavüz edilirdi, üniversite yetkilileri de tepkilerini kadın öğrencilere hava karardıktan sonra yalnız dışarı çıkmamalarını, hatta hiç çıkmamalarını söyleyerek ortaya koyarlardı. Evine dön.

(Kadınlar için, içine kapatıldıkları bir mekan daima onları sarıp sarmalamak üzere hazır bekler.) Bazı muzip arkadaşlar duruma çare olacak başka bir öneriyi duyuran afişler astılar panolara; hava karardıktan sonra bütün erkekler kampüsü terk etmeliydi. Bu da en az diğeri kadar mantıklı bir çözümdü, ama erkekler sırf bir adam şiddete başvuruyor diye ortadan kaybolmalarının, hareket ve katılım özgürlüklerinin ellerinden alınmasının istenmesine inanamıyorlardı. Kirli savaşta insanların yok edilmesinin suç olduğunu hepimiz kabul ediyoruz. Peki ya milyonlarca yıldır kadınların kamusal alanlardan, soy ağaçlarından silinip yok edilmesine ne demeli? Kadının hukuki olarak kendini savunma ve yaşam hakkının elinden alınması da suç değil mi? İtalyan oyuncu Serena Dandino ve arkadaşlarının hazırladığı *Ferite a Morte* [Ölümcül Yaralı] projesinde, "femicide" adını verdikleri spesifik cinayetlerde erkekler tarafından öldürülen kadınların sayısının yılda 66 bin civarında olduğu saptanmış. Bu kadınların çoğu sevgilileri, kocaları veya eski eşleri tarafından en ağır kontrol etme yöntemleri olan yok etme, susturma ve ortadan kaldırma amacıyla öldürülüyorlar. Çoğunlukla bu tür ölümlerin öncesinde de on yıllar boyunca süren tehdit ve şiddet evin içinde her gün kadınları susturuyor ve yok ediyor. Bazıları yavaş yavaş ölürken bazı kadınlar bir anda yok oluyor. Bazılarıysa tekrar gün yüzüne çıkıyor ve her biri kendisini yok etmeyi hedefleyen güçlerle mücadele ediyor. Kendi hikayesini onun adına anlatmak isteyen, ya da hikayeden, soyağacından insan haklarından ve kanunlardan onun adını silmeye çalışan güçlerle kıyasıya bir mücadele bu. İnsanın kendi hikayesini kelimelerle ya da imgelerle anlatabiliyor olması, zaferin ve isyanın ta kendisidir.

VIII

Bir kadının çamaşır asmasıyla ilgili pek çok hikaye anlatabilirsiniz. Bazen ipe çamaşırları asmak çok zevkli bir iş olabilir, her şeyi birkaç dakikalığına unutarak ışığa yolculuk yapmak gibi. Ana Teresa Fernandez'in tablosunda çarşafa dolanan kadının gizemiyle ilgili de bir sürü hikaye yazmak mümkün. Ev işleri arasında en çok çamaşır asarken hayallere dalıyor insan, açık havada, güneşin ışıklarıyla tertemiz kıyafetlerden suyun buharlaştığı saatlerde. Ayrıcalıklı kadınlar artık çamaşır asmak zorunda değiller. Hoş tablodaki siyah topuklu ayakkabılar giyen kadının da ev kadını mı, hizmetçi mi yoksa dünyanın en tepesindeki bir tanrıça mı olduğunu anlamak mümkün değil. İpe astığı şeyin bir çarşaf olmasının ne anlama geldiğini de bilemeyeceğiz ancak yine de çarşafın benim aklıma getirdiği çağrışımlar yok edilmeyle ilgili, çamaşır ipinin kendisi gibi. Kurutucular icat edilmeden önce çamaşırlar açık havada ipe asarak kurutulurlardı, ben hiç vazgeçmedim eski usul çamaşır asmaktan. San Francisco'daki Latin ve Asyalı göçmenler de bugün hâlâ çamaşırlarını bu şekilde kurutuyor. Çinlilerin yaşadığı mahallelerdeki pencerelerde ve Mission District'teki bahçelerde dilek tutmak için asılan kağıt parçaları gibi uçuşur çamaşırlar rüzgarda. Kimbilir ne hikayeler anlatırdı şuradaki pantolon, bu çocuk kıyafeti, oradaki iç çamaşırı, şu çizgili yastık kılıfı.

IX

Bu tablodaki Aziz Francis'in beyaz cüppesi onu öylesine sarıp sarmalıyor ki sadece güçlü ellerini, bir ayağını ve kapüşonunun derin

gölgelerinde gizlenmiş yüzünü görebiliyoruz. Işık sol taraftan gelip yün olduğunu zannettiğim kumaş kıvrımlarını koyu renk gölgelere ve kabartmalara dönüştürüyor. Elindeki kafatasını kavramak için kavuşturduğu kolları ışığı dışarıya yayan kumaş kıvrımlarının arasında adeta bir çember oluşturuyor. Adaşı XVII. yüzyıl İspanyol sanatçısı Francisco de Zurbarán, tablolarında azizleri hep beyaz kumaşlar içinde resmetmiş. Aziz Jerome'un bedeni gözlerden saklanmak istercesine bir şelalenin akışı gibi dökülen beyaz kumaşla örtülü. Aziz Serapion ise kollarını sanki tükenmiş bir teslimiyet içinde yukarı kaldırmış, bileklerindeki zincirler yere yıkılmasını engelliyor, gölge ve ışık seliyle çevrili. Kumaş sözlere gerek olmadan çok şey anlatıyor, içinde bir sürü anlam var, bir sürü duygu saklı. Kendisine bürünmüş olan kişi adına bizimle konuşuyor. Bedenin tenselliği yerini daha saf olan kumaşa bırakmış, ama kumaş pek çok ipucu veriyor. Bir yandan bedeni gözden gizliyor, öte yandan Fernandez'in tablosundaki çarşaf gibi hatları ortaya çıkarıyor. Renklerden yayılan ışık ve gölge bakan kişiye katıksız bir keyif sunuyor, kendisinden yüzlerce yıl önce yaşamış olan ressam Zurbarán'ın tablolarındaki karanlığın tersine Fernandez bizi ışığın kaynağına götürüyor adeta. Zurbarán'ın yaşadığı dönemde kullanılan kumaşın çoğunu kadınlar eğirir ve dokurlardı, ama henüz kadın ressamlar yoktu. Zurbarán'ın tablolarını eski bir İtalyan kasabasındaki bir sergide gördüm. Kasabadaki tiyatronun duvarları ve tavanı bana San Franciscolu sanatçı, duvar ressamı Mona Caron'un eserlerini hatırlattı. Çelenkler ve kurdeleler bana bu çağdaş ressamın tablolarını hatırlatsa da, aslında o dönemde kadınların ellerine fırçayı alıp bir imgeyi bir izleyici için resmetmediğini biliyoruz. Dünyaya nasıl baktığımızı bu imgelerle aktarıp ekmek paramızı kazanmak, en önemlisi de beş

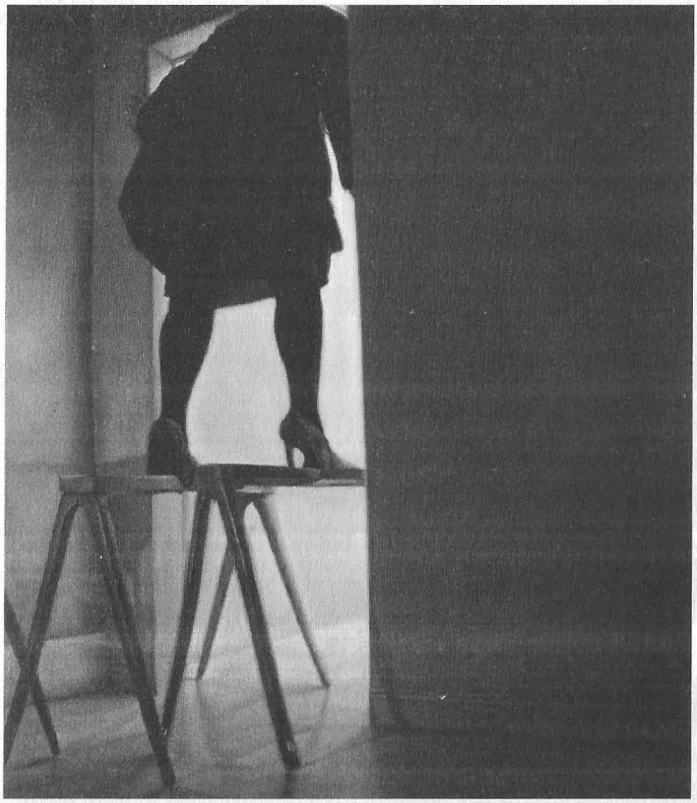
yüz yıl sonra hâlâ insanların bakmak isteyecekleri bir resmi tuvale dökmek o zamanlar biz kadınlar için mümkün değildi. Fernandez'in tablosundaki beyaz kumaş, kırışıklıkları ve gölgeleriyle bir yatak çarşafı. Evleri, yatakları, yataklarda olup bitenleri anlatıyor sanki. Sonra yıkanıyor bu çarşaf, yani temizliği, yani kadınların rutin işlerini de akla getiriyor. Tablo bütün bunları düşündürüyor, ama tabloyla ilgili söyleceklerimiz bundan ibaret değil. Avluda görünen kadın gölgeler içinde, ama tabloyu yaratan kadın ressam karanlıkta değil.

X

Tüplerden sıkılıp karıştırılan boya tahta bir çerçeve ile gerilmiş kumaşın üzerine öylesine uygulanmış ki biz tuval bezinin üzerinde boya değil ipe çamaşır asan bir kadın görüyoruz. Ana Teresa Fernandez'in tablosu 1.80'e 1.50 boyutunda, kadın figür ise neredeyse gerçek bir kadın ebatında. Bu tablonun bir adı yok, ama ait olduğu serinin bir adı var: *Telaraña*. Örümcek ağı. Cinsiyetinin ve tarihin ördüğü örümcek ağına yakalanmış resimdeki kadın; gücünü bir örümcek ağı gibi örerken gördüğümüz bu kadın, bir zamanlar başka bir kadının dokuduğu kumaşın üzerinde resmedilmiş. Bugünlerde kumaşları makineler dokuyor, ama endüstri devriminden önce kadınlar kumaşı dokulardı. Bu işlemi yaparken örümceklere benzerlerdi. İşte bu yüzden örümcek eski hikayelerde hep kadın olarak canlandırılır. Dünyanın bu tarafında Hopi, Pueblo, Navajo, Choctaw ve Cherokee kabilelerinde örümcek büyükanne evrenin tek yaratıcısıdır. Eski Yunan hikayelerinde, örümceğe dönüşen bahtsız dokumacı kadınlar vardır. Bir de kudretli Yunan tanrıçaları vardır, onlar her insanın yaşam çizgisini örüp biçer, sonunda kesip bitirirler. Hayatı doğrusal

ve biten bir çizgiymiş gibi anlatan söylencelerdir bunlar. Örümcek ise doğrusal olmayan bir imge getirir akıllara, aynı noktadan pek çok yöne gidebileceğinizi hissettirir, pek çok kaynağa işaret eder. Hem büyükannelere hem de nesillerce doğacak olan torunlara bağlar yaşam çizgisini. On dokuzuncu yüzyılda yapılmış, Alman bir ressamın tablosunda kadınlar çarşafın yapıldığı keten kumaşı işlerken görülmektedir. Ayaklarında tahta takunyalar, üstlerinde koyu renk elbiseler, başlarında beyaz şapkalarıyla duvara farklı uzaklıklarda ayakta dikilirler. Çarşaf yapmak için gerekli hammadde bir ip yumağı halinde duvarda asılıdır, her kadından tek bir iplik çıkar ve tüm oda boyunca uzar; sanki örümceklermiş de karınlarından ip çıkıyormuş gibi. Ya da başka bir ışıkta göze görünmeyen ince kaygan iplerle duvara bağlanmış gibidirler ellerindeki ipi eğirirken. Ağın içinde yakalanmış gibilerdir.

Ağı dokumak ama ağın içinde hapsolmamak. Dünyayı yaratmak, kendi dünyanı yaratmak, kendi kaderini elinde tutmak, babalar kadar büyükannelerin ismini de anabilmek, sadece düz çizgiler değil, ağlar dokuyabilmek. Temizlik yapabildiğin kadar yaratıcı da olabilmek, şarkı söylemek, susturulmamak, peçeyi çıkarıp görünmek; tüm bunlar benim kendi çamaşır ipime astıklarım.

ALTINCI BÖLÜM

Woolf'un Karanlığı

AÇIKLANAMAYANI KUCAKLAMAK

2009

"*Gelecek karanlık, en iyisi de geleceğin karanlık olması sanırım*," diye yazdı Virginia Woolf günlüğüne, 18 Ocak 1915'te. Neredeyse otuz üç yaşındaydı Woolf, Birinci Dünya Savaşı'nın, yıllarca sürecek olan, daha önce benzeri görülmemiş bir kıyım ve felakete dönüşmeye başladığı o günlerde. Belçika işgal altındaydı, Avrupa kıtası savaşla kana bulanmıştı, pek çok Avrupa ülkesi dünyanın başka yerlerini işgal ediyordu. Panama kanalı yeni açılmış, ABD ekonomisi çökmeye başlamış, İtalya'daki depremde yirmi dokuz kişinin öldüğü haberleri gelmişti; Almanlar, sivilleri ilk kez havadan bombalayacakları, Zeppelin adını verdikleri güdümlü balonlarla,

İngiltere'nin Great Yarmouth bölgesine saldırmak üzereydi. Gene Almanlar, birkaç hafta sonra Batı Cephesi'nde ilk kez zehirli gaz kullanacaklardı. Ama Woolf büyük olasılıkla dünyanın geleceğinden değil, kendisininkinden bahsediyor günlüğünde.

Bir delilik nöbeti ve depresyon sonucu intihara teşebbüs etmesinin üzerinden henüz altı ay geçmemişti, bakımını hâlâ hemşireler yapıyordu. O güne kadar savaş, Woolf'un deliliği ile bir bakıma benzer bir çizgide ilerlemiş, ama o iyileşmeye başladığı halde savaş gittikçe daha kanlı bir hal alarak dört yıl daha sürmüştü. *Gelecek karanlık, en iyisi de geleceğin karanlık olması sanırım.* Bu olağanüstü bir ifade. Bilinmeyenin, sahte kehanetlerle ya da karanlık politik veya ideolojik anlatımlarla bilinebilir hale getirilmesine gerek olmadığını ifade ediyor. Bu cümleyle Woolf karanlığı kucaklıyor, kendi iddiasında bile –"*sanırım*" sözünden anlıyoruz ki– iradesini belirsizlikten yana kullanıyor.

Çoğu insan karanlıktan korkar. Çocuklar karanlığın kendisinden korkar, büyüklerse her şeyden çok bilinmeyenin, gözle görülemeyenin, anlaşılmayanın karanlığından korkarlar. Oysa, farklılıkların ve tanımların kolayca görülemediği gece aynı zamanda seviştiğimiz, her şeyin bir bütün haline geldiği, değiştiği, büyüleyici ve heyecan verici olduğu, çocuklarımızın ana rahmine düştüğü, sahiplenilmenin ardından özgürleşip yeniden doğduğumuz zaman değil mi?

Bu denemeye başladığımda, Laurence Gonzalez'in yazdığı, vahşi doğada hayatta kalma ile ilgili bir kitap geçti elime. Kitapta çok çarpıcı bir cümle vardı: "Plan dediğimiz şey geleceğe dair bir anıdır. Üstüne, gerçeklik denen şeyi giyip, oturuyor mu diye bakan bir anı." Yazarın altını çizdiği nokta şu, iki durum birbiriyle uyuşmuyor gibiyse bizler çoğunlukla gerçeğin gösterdiği uyarıları

görmezden gelip, yapmış olduğumuz plana sadık kalmayı seçer ve başımızı derde sokarız. Gözümüzün tam olarak seçemediği anlarda bilinmeyenin karanlığından öylesine korkarız ki gözlerimizi sımsıkı kapatır, unutmanın karanlığını seçeriz pek çok zaman. Gonzalez de şöyle devam eder: "Araştırmacılar insanların, herhangi bir bilgiyi, kendi zihinsel modellerinin onaylanması gibi algıladıklarını söylüyor. İyimserlik, dünyayı olduğu gibi gördüğümüze inanmamız anlamına geliyorsa eğer, bizler doğamız gereği iyimseriz. Ve bir planın etkisi altında, görmek istediğimizi görmek kolay." Yazarların, kaşiflerin işi ise daha fazlasını görmektir, peşin hükümler söz konusu olduğunda fazla yüklerden kurtulmak, gözleri açık bir şekilde karanlığa yürümektir.

Yazar ve kaşiflerin hepsinin böyle bir amacı yok, ya da isteseler de başaramıyorlar karanlıkla barışık olmayı. Günümüzde tarih kitapları, yazarlarının utanacağı derecede kurmaca edebiyat eserlerine dönüşmüş durumda. Bunun bir sebebi, yazarların pek çoğunun, geçmişin de gelecek gibi karanlık olduğu fikrini kabul edememeleri. Hiçbir zaman bilemeyeceğimiz o kadar çok şey var ki. Dürüst bir şekilde yazmak için, bildiklerimiz yeterli değil, hayata dair bilmediğimiz çok şey var; bu ister kendi hayatımız olsun, ister annenizin ya da ünlü birinin hayatı. Bir olayı, bir krizi, bir başka kültürü anlatabilmek için o karanlık bölgelere, tarihin o gecelerine, bilinmeyenin mekanlarına tekrar tekrar girip çıkmak gerekiyor. Çok temel konularda, hiçbir zaman çözemeyeceğimiz gizemler var. Bize bilginin sınırlı olduğu söyleniyor; bir bakıma, bildiğimizi zannettiğimiz şeyler bile, aslında, gerçek bilgiye ulaşmanın imkansız olduğu noktada başkalarının ortaya attığı düşünceler veya duygulardan ibaret.

Yaşadığımız dönemde tanıklık ettiklerimizden çok farklı bir dokusu ve refleksleri olan bir toplumda yaşamış ve çoktan ölmüş

bir insanı bırakın, biz kendi hakkımızda bile pek çok şeyi bilmiyoruz. Kendimizi kandırarak nihai bilgiye sahip olduğumuza inandığımızda, bilmediğimiz gerçeğin yerini sahte bir bilmişlikle yaptığımız tahminler alıyor. Bilmediğimizi kabul ettiğimizde ise, bazı şeyleri bildiğimize dair içimizdeki körükörüne inanca sarıldığımızdakinden çok daha fazlasını biliyoruz aslında. Bazen en iyi ben bilirim diye geçinen insanların davranışlarının, konuştuğumuz dilin yetersizliğiyle bağlantılı olduğunu düşünüyorum: Kesin ifadeleri aktarmak için kullanılan dil daha basit, daha az kafa yoruyor; oysa

Hiçbir zaman bilemeyeceğimiz o kadar çok şey var ki. Dürüst bir şekilde yazmak için, bildiklerimiz yeterli değil, hayata dair bilmediğimiz çok şey var; bu ister kendi hayatımız olsun, ister annenizin ya da ünlü birinin hayatı. Bir olayı, bir krizi, bir başka kültürü anlatabilmek için o karanlık bölgelere, tarihin o gecelerine, bilinmeyenin mekanlarına tekrar tekrar girip çıkmak gerekiyor.

önemli ayrıntıları, belirsizlikleri ve aklın ışığında yapılan çıkarımları ifade etmek için kullanılan dil daha çok zorluyor insanı. Woolf işte bu ikinci dili kullanırken eşsiz.

Karanlığın ve bilgisizi bilinmezde tehlikeye atmanın ne kıymeti var? Virginia Woolf bu yüzyılda yazdığım kitapların beş tanesinde yaşıyor: yürüyüşümün tarihini anlattığım *Yol Aşkı*; bilinmeyenin ve amaçsızca gezinmenin faydalarından bahsettiğim *Kaybolma Kılavuzu*; ev ve evde kurulan hayaller hakkındaki *Inside Out*; hikaye anlatıcılığı, empati, hastalık ve beklenmedik bağlantılar üzerine kurulu kitabım *Yakındaki Uzak*; ve halkın gücünü ve değişimin nasıl gerçekleşebileceğini incelediğim, kısa bir kitap olan *Hope in the Dark*. Woolf benim için bir başucu yazarıdır, Jorge Luis Borges, Isak Dinesen, George Orwell, Henry David Thoreau ve birkaç yazarla birlikte benim tanrılarımdan biridir.

İsminde bile biraz ele avuca sığmazlık vardır Woolf'un. Fransızlar şafak vaktini "*entre le chien et le loup*" yani "köpekle kurt arası" diye adlandırır. Yaşadığı dönemin İngilteresi'nde bir Yahudi ile evlendiğini düşünürsek, Virginia Stephen'in o dönemin kurallarına ve kendi sınıfının adabına göre biraz yabani, biraz sınırları aşmış olduğunu görürüz. Aslında, pek çok Woolf var. Benimki, bilinmeyene ve kesin olarak ifade edilemeyene bakışımı şekillendiren, bir şeyin içinde yok olma, anonim olma, kaybolma ve amaçsızca dolaşmanın ne işe yaradığı konusunda bana yol gösteren ilahi bir rehber. 2004 yılında yazdığım ve Bush yönetiminin Irak'ı işgal etmesinin ardından ortaya çıkan karamsarlığa karşı duracağına inandığım, politika ve imkan üzerine bir kitap olan *Hope in the Dark*, Woolf'un karanlıkla ilgili cümlesiyle başlar ve o izlekte ilerler.

BAKMAK, BAKIŞLARINI ÇEVİRMEK, TEKRAR BAKMAK

Kitabıma Woolf'un karanlıkla ilgili o cümlesiyle başladım. Benim aklımda yaşattığımdan çok daha farklı bir Woolf'tan esinlenen eleştirmen ve yazar Susan Sontag, 2003 yılında yayımlanan *Başkalarının Acısına Bakmak* adlı, empati ve fotoğraf hakkındaki kitabına, Woolf'un daha ileriki yaşlarda yazdığı bir şeyi alıntılayarak giriş yapar. Şöyle başlar: "Haziran 1938'de Woolf'un, savaşla ilgili gözlemlerini anlattığı, cesur fakat pek itibar görmemiş kitabı *Üç Gine* yayınlandı." Sontag, Woolf'un, kitabının başında sorulan sorudaki "biz" sözcüğünü reddedişini inceler. "Sizce, bizler ülkemizin savaşa girmesini nasıl önleyebiliriz?" sorusuna cevap vermek yerine şunları söylemiştir: "Bir kadın olarak benim ülkem yok."

Sontag daha sonra kitabında, Woolf'la, "biz" üzerine, fotoğraf üzerine ve savaşı önleyebilme ihtimali üzerine tartışır. Sontag bu tartışmada saygılıdır, tarihsel koşulların dünyada (dışarıdan biri olarak görülen kadınların statüleri de dahil olmak üzere) radikal değişikliklere sebep olduğunun farkındadır. Woolf'un yaşadığı dönemde kadınların toplumun dışında var olabildiklerinin ya da savaşın tümüyle biteceğine dair ütopik fikirlerin günümüzde geçirmiş oldukları radikal değişikliklerin farkındadır Sontag. Yalnızca Woolf değildir tartıştığı kişi. Kendisiyle de fikir ayrılığına düşer ve en önemli yapıtlarından biri olan *Fotoğraf Üzerine* adlı kitabında, daha önce söylediklerini bu kez reddeder. Vahşet içeren resimler karşısında artık duygusuzlaştığımız fikrinden vazgeçer ve bakmaya devam etmek zorunda olduğumuzu ileri sürer. Vahşet bitmek bilmediğine göre bizim vahşetle karşı karşıya gelmemiz gerekmektedir.

Sontag kitabının sonunda Irak ve Afganistan'da sürmekte olan

savaşların ortasında kalmış kişilerle ilgili düşüncelerini anlatır. Savaş insanlarını anlatırken, "*bizler, burada 'bizden kastım oradaki insanların yaşadıklarını hiç deneyimlememiş olanlar, anlayamayız. Aklımız almaz olup biteni. Neler olup bittiğini bizler hayal bile edemeyiz. Ne kadar korkunç olduğunu, ne kadar dehşet verici olduğunu ve ne kadar normalleştirildiğini hayal gücümüzde canlandıramayız bile. Ne anlamak mümkündür ne de tahayyül etmek.*"

Sontag da bizi karanlığı kucaklamaya davet eder, bilinmeyeni, bilinemez olanı; üstümüze dolu gibi yağan imgelerin bizi, bir şeyler anladığımıza ikna etmesine izin vermemek ya da acılar karşısında hissizleşmek üzere çağırır okuyucusunu. Bilginin duyguları uyandırdığı gibi uyuşturup hissizleştirebileceğini de ileri sürer. Ama bu çelişkilerin giderilebileceğini düşünmez. Bize bu fotoğraflara bakmaya devam etmemizi söyler söylemesine ama, bu fotoğraflarda gördüğümüz insanlara da yaşadıklarının anlaşılamayacağını teslim eder. Kendisi de bilir ki tam olarak anlayamasak da olanları hassasiyetle ele almamız mümkündür.

Sontag gözümüzle görmediğimiz bir acıya tepki veremeyişimizden bahsetmez. Oysa bugün bunca e-posta alışverişiyle kayıplar ve vahşet duyurulurken, savaş ve krizlere dair amatörlerin ve profesyonellerin elinden çıkmış belgeseller internette dolaşırken, gene de gözümüzle göremediğimiz öyle çok şey var ki. Siyasal rejimler de cesetleri, suçları ve yozlaşmayı gözden saklamak için elinden geleni yapıyor. Yine de, şu halde bile, insanın hassasiyet göstermesi mümkün.

Yazarlık kariyerine "Against Interpretation" [Yoruma Karşı] başlığı ile yayınladığı bir denemeyle başlayan Sontag da belirsiz olana övgüler sunar. Bu denemenin başında şöyle yazar: "Sanatın ilk kez

icra edildiği zamanlarda sanat eseri bir muska, büyülü bir..." Daha sonra şunu ilave eder: "Oysa günümüzde çokça yapılan yorumlar tepkisel ve boğucu. Bu, zekanın dünyadan intikam alış tarzı. Yorumlamak anlamı eksiltip çoraklaştırıyor." Elbette ömrünün geri kalanında yorum yapmadan bir günü bile geçmeyen Sontag, muhteşem olduğunu düşündüğüm yazılarında, önyargılara, basit çıkarımlara ve kolay yoldan ulaşılan sonuçlara direnirken Woolf'a katılıyor.

Onun Woolf'la tartıştığı gibi ben de Sontag'la tartıştım. Aslına bakılırsa, onunla daha ilk karşılaştığımda karanlık hakkında tartışmıştık ve şaşırtıcı ama o tartışmada kaybeden ben olmadım. Ölümünden sonra yayınlanan son kitabı *At the Same Time: Essays and Speeches*'te, Sontag'ın metnine –çorabındaki bir kıymık gibi– eklenmiş, benim fikirlerimin ve verdiğim örneklerin yer aldığı küçük bir paragraf bulabilirsiniz. Sontag 2003 yılı ilkbaharında Oscar Romero Ödül Töreni'nin açılış konuşmasını yazdığı sıralarda Irak'ta savaş patlak vermek üzereydi. (Ödülü İsrail'deki, askerliği reddetme komitesinin başkanı İshai Menuchin kazandı.)

Woolf öldüğünde Sontag yaklaşık dokuz yaşında olmalı. New York'un Chelsea semtindeki bir binanın en üst katında bulunan dairesinde onu ziyaret ettiğimde ise yetmiş yaşındaydı. Penceresinden karşı binadaki heykelin sırtını görebiliyordunuz. Masanın üstünde ise yapacağı konuşmanın bazı bölümlerinin çıktıları vardı. Espressodan başka içecek bir şey olmadığından, mutfağında yıllardır beklediğinden şüphelendiğim karahindiba çayını içmeye ve açılış konuşmasının metnini okumaya koyuldum. Konuşmasında, hiçbir işe yaramayacağını bilsek dahi ilkesel olarak direnmemiz gerektiğini yazmıştı. Umut üzerine yazılar yazmaya başladığım günlerdi. Ona, yaptıklarımızın işe yarayıp yaramayacağını bilemeyeceğimizi söyledim; geleceğe

dair bir anımız yok ki; gelecek hakikaten de karanlık, ki bu olabilecek en iyi gelecek. Önünde sonunda her zaman karanlıkta ilerliyoruz. Eylemlerinizin, önceden göremeyeceğiniz hatta hayal bile edemeyeceğiniz sonuçları olabilir. Ölümünüzden çok sonra da ortaya çıkabilir bu sonuçlar. Pek çok yazarın sözcükleri en çok da ölümlerinden sonra anlam kazanmıyor mu.

İşte bizler ölümünün üzerinden üç çeyrek yüzyıl geçmiş bir kadının sözcüklerini bir kez daha keşfediyoruz. O kadın, bir bakıma pek çok insanın zihninde hâlâ yaşıyor, hâlâ sohbetlerimizin bir parçası, bunca yıl sonra düşüncelerimize tesir edecek kadar canlı Woolf. 2003 yılının baharında TomDispatch'te yayınlanan direniş konuşmasında ve birkaç yıl sonra yayınlanan *At the Same Time*'da, Sontag'ın, ölümünden sonra Thoreau'nun insanlar üzerinde yaptığı etkiyi ve Nevada'daki Deney Sahası'nı anlattığı bir paragraf bulabilirsiniz. (Burada bini aşan nükleer bomba patlatıldı ve 1988 yılından sonraki birkaç yıl boyunca ben de nükleer silahlanma yarışını protesto etmek için oradaki direniş eylemlerine katıldım.) Aynı örnek benim kitabım *Hope in the Dark*'ta da yerini aldı: Biz nükleer karşıtı aktivistler, en önemli hedefimizi gerçekleştirememiş, Nevada'daki Deney Sahası'nın kapatılmasını sağlayamamıştık. Ama bizim direniş eylemimiz Kazakistan'daki aktivistlere, 1990 yılında Sovyetler'e ait nükleer deney sahasını kapattırmak konusunda ilham kaynağı olmayı başarmıştı. Hiç tahmin edilememiş, hiç tahmin edilemeyecek bir sonuç.

Savage Dreams: The Landscape Wars of the American West adlı kitabımı yazarken, sözünü ettiğim nükleer deney sahasında ve araştırdığım diğer yerlerde, tarihin upuzun daireselliği, hiç hesapta olmayan sonuçlar ve etkisi çok sonra görülen olaylar

hakkında pek çok şey öğrendim. Müthiş bir yakınlaşmaya ve büyük bir çekişmeye sahne olan bu nükleer deney sahasını –ve Sontag ve Woolf gibi yazarların örnekleri– bana yazmayı öğretti. Yıllar sonra Sontag, mutfakta yaptığımız sohbette benim verdiğim örnekleri ve yazdığım bazı detayları kullanarak, ilkeli hareket etmek hususundaki argümanı mayalandırıp yazıya dökmüştü. Aklımın ucundan bile geçiremeyeceğim küçücük bir etki; üstelik yine o yıl ikimiz de Virginia Woolf"u anıyorduk yazılarımızda. İkimiz de onu alıntıladığımız Woolfçu denebilecek kitaplarda, hemfikir olduğumuz ilkeleri yazıya dökmüştük.

İKİ KIŞ YÜRÜYÜŞÜ

Bana göre, umutlu olabilmenin dayanağı, en basit ifadeyle, gelecekte ne olacağını bilmiyor olmamız; hiç olmayacak zannettiğimiz ve hayal bile edemediğimiz şeylerin hayatta sık sık gerçekleşiyor olması. Bir de, resmi olmayan dünya tarihine baktığımızda, kendini bir davaya adayan insanların ve halkı harekete geçiren akımların tarihi şekillendirdiğini ve şekillendirebileceğini görüyoruz. Bir davayı nasıl ve ne zaman kazanabileceğimiz ve bunun ne kadar zaman alacağı tahmin edilemez olsa da.

Umutsuzluk bir kesinlik biçimi, geleceğin bugüne çok benzeyeceğinin ya da bugünden kötü olacağının kesinliği. Gonzales'in anlamlı sözleriyle ifade etmek gerekirse, umutsuzluk geleceğin güvenceli bir anısı. İyimserlik de aynı şekilde gelecekte ne olacağı konusunda iddialı bir tavır. Her ikisi de insanın hareket etmemesinin zemini. Umut, o anıya sahip olmadığımızı ve gerçeğin bizim planlarımızla

hiçbir zaman örtüşemeyeceğini bilmek olabilir; umut, romantik şair John Keats'in Olumsuz Kabiliyet adını verdiği yaratıcı yetenek olabilir.

Eylemlerinizin, önceden göremeyeceğiniz hatta hayal bile edemeyeceğiniz sonuçları olabilir. Ölümünüzden çok sonra da ortaya çıkabilir bu sonuçlar. Pek çok yazarın sözcükleri en çok da ölümlerinden sonra anlam kazanmıyor mu.

1817 yılında, kış ortasında bir gece, Woolf'un karanlıkla ilgili cümleyi yazmasından yaklaşık yüz yıl önce, şair John Keats arkadaşlarıyla evine kadar yürüdü. Evde bu yürüyüşü anlattığı ünlü mektubunu kaleme aldı: Kafamda birkaç tilki aynı anda kuyruk gezdirirken, birden Başarılı İnsan'ın hamurunda, özellikle de Edebiyat'ta başarılı olması için ne bulunması gerektiğini idrak ettim... Kastettiğim Olumsuz Kabiliyet, yani bir insan sabırla ve sinirlenmeden, gerçeklerden ve mantıktan medet ummadan belirsizliğin, gizemin ve kuşkunun içinde yaşayabiliyorsa bunu başarabilir ancak."

Yürürken bir yandan da konuşan ve zihninde aynı anda dolanan birkaç konunun birbiriyle ilişkisini keşfeden Keats'in akla getirdiği,

insanın amaçsızca yürürken hayal gücünün de bir o kadar uzaklara gittiği, hatta bunun yaratıcılığın ta kendisi olduğu. Yürürken insan açık havada kendi içinde bir yolculuğa çıkıyor. "A Sketch of the Past" adlı anılarında Woolf, şunları yazıyor, "Bir gün Tavistock Meydanı'nda yürürken, gene aynı şey oldu, iradem dışında ve durdurulamaz bir tempoda kafamda *Deniz Feneri*'ni yazıvermiştim. Bir satır bir diğerine akıyordu adeta. Zihnimde dörtnala koşan fikirler öylesine kalabalıktı ki çocukların yaptığı baloncukları hatırlatıyorlardı bana; dudaklarımdan, yürüdüğüm her adımda kendiliğinden heceler dökülüyordu. Nereden çıkmıştı bu baloncuklar? Neden o anda? Hiçbir fikrim yok."

Woolf'un dehasının bir açıklaması, bana öyle geliyor ki, yola hiçbir fikirle çıkmamış olması, olumsuz kabiliyet dediğimiz şey. Hawai'de yeni yaşam türleri keşfetmesiyle ünlü bir botanistten bahsedildiğini duymuştum, bu biliminsanı çalışma yönteminin ilk önce ormanda kaybolarak işe başlamak olduğunu söylüyordu. Bildiği sınırların ötesine geçerek, nasıl olması gerektiğine dair tüm varsayımları bir tarafa bırakarak ve yaşadığı tecrübenin bugüne dek bildiği her şeyden daha önemli olduğunu kavrayarak, yani gerçeği aklındaki plana tercih ederek yapıyordu buluşlarını. Woolf da bu, sonunda nereye varacağını bilmeden yaptığı yürüyüşlerde yalnızca esin kaynağı bulmakla kalmadı, yazılarında hem zihninde hem de sokakta yaptığı bu yürüyüşlerin ona neler kazandırdığını da okuyoruz. Harikulade bir deneme olan "Street Haunting: A London Adventure" 1930'lardaki denemelerinin o hafif ve insana ferahlık veren tonuyla yazılmıştır ama karanlığın derinliklerinde yapılan bir yolculuğu da anımsatır okuyucuya.

Londra'da bir kış akşamı hava kararırken kurşun kalem almak

için sokağa çıkmak, karanlığı keşfetmek için, gezinmek için, yenilikler bulmak için, kimliğinin yok oluşu için, beden sıradan bir güzergahta yol alırken zihinde olağanüstü bir macera yaşanması için bir bahanedir. "Karanlık ve sokak lambaları sayesinde akşam saatleri sorumluluklarımızdan sıyrıldığımız zamanlardır," diye yazar Woolf ve devam eder, "Artık kendimiz olmakla yükümlü değilizdir. Saat dört ile altı arasında güzel bir akşamüstü vaktinde evden çıkarken dostlarımızın bildiği kimliği bir yana bırakır, sokakları arşınlayan koca bir bağımsız insan ordusuna karışırız. O saatte sokakta kimsenin tanımadığı biri olmuş, evdeki dört duvarın yalnızlığından çıkıp bu tatlı güruhun parçası oluvermişizdir." Burada insana bir kimliği zorla dayatan değil özgürleştiren bir topluluktan bahseder Woolf. Etrafındaki yabancılar sokağın özgürlüğünde bir araya gelmiş, her biri ancak büyük kentlerde yaşanabilen bir deneyimi, tanınmamayı ve bağımsızlığı tatmaktadırlar.

Keşişi hücresinde, yazarı masasında hayal ederiz; insanın içine dönüşü genellikle iç mekanda ve yalnızken mümkün diye düşünülür. Woolf bambaşka bir fikirdedir oysa: "Etrafımızdaki eşyanın aşinalığı sürekli geçmişte yaşadıklarımızı hatırlattığından ev bizi deneyimlerimizin anılarına mahkum eder." Eşyayı betimledikten sonra şöyle devam eder, "Ama kapıyı çekip çıktığımızda tüm o anılar geride kalır. Bir kabuk gibi ruhlarımızı saran ve içinde yaşadığımız eve sirayet ederek o mekanı diğerlerinden farklı kılan bir şekle bürünen gömlek, aniden yırtılır, ve geriye kalan kırışıklıkların ve kaba kumaşın altından, algısı çok kuvvetli kocaman bir göz çıkar etrafa bakan. Kış mevsiminde sokaklar ne müthiş bir güzelliktedir!" Woolf'un denemesi benim yürüyüş anılarımı yazdığım kitabım *Yol Aşkı*'nda yerini bulmuştur. Kitabım, zihnimin de bedenim gibi

hareket halinde, amaçsızca sürüklenmesinin hikayesini anlatır. Ev denen kabuk koruyucu olduğu kadar bir çeşit hapishanedir de. İçeride tanıdık olanın, sürekliliğin ifadesi olan ev dışarıya çıktığımda yok olan bir kabuktur. Sokaklarda yürümek toplumsal bir bağlılık hatta politik bir eylem biçimi olabilir, hep birlikte yürüdüğümüz ayaklanmalar, gösteri yürüyüşleri ve devrimler gibi. Ancak aynı zamanda, sokakta yürümek bir bayram havasında coşmanın, öznelliği ve hayal gücünü kafesten çıkarıp salıvermenin bir aracı da olabilir; dış dünyanın yaptırımları ve buyurganlığı ile içimizdeki arzuların, korkuların ve imgeler denizinin dansıdır yürümek. Bazen, düşünmek dediğimiz şey, açık havada yapılan bir eylemdir; fiziksel bir eylem.

Bu durumda insanın hayal gücünü ileriye doğru hareket ettiren şey kesintisiz bir odaklanma değil, dikkatin birazcık dağılmasıdır. Bu şekilde düşünceler yön duygusundan bağımsız, direkt olarak gidemediği noktalara dolambaçlı yollardan varabilir. "Street Haunting: A London Adventure"da hayal gücünün yolculukları dinlenme anlarına denk düşüyor olabilir ancak böylesi zikzaklar çizmek Woolf'un, *Deniz Feneri* adlı romanında yarattığı biçimi yakalamasını, ve masa başında oturmakla asla yazamayacağı kadar yaratıcı bir eser ortaya çıkarmasını sağlamıştır. Yaratıcı işlerin ne şekilde ortaya çıkacağını önceden kestirebilmek mümkün değildir, arşınlanacak bir oda gerekir, zaman çizelgelerini ve yazma sistemlerini reddeder. Tekrarlanabilir formüllere indirgenemez.

Kamusal alan veya kentsel alan diğer zamanlarda bireylerin amaçlarına hizmet eden, toplumun üyelerinin birbirleriyle ilişkilerini mümkün kılan bir yer olsa da, burada bahsi geçen alan, bireysel

kimliğin tüm bağlantılarının ve ilişkilerinin yok olduğu bir alan. Woolf yazılarında, kaybolma eylemini coşkuyla kucaklıyor, kaybolmak düz anlamıyla yolunu bulamamak değil, kaybolmak bilinmeyene açık olmak ve fiziksel mekanda zihinsel mekanı yaratma çabası. Gündüz düşleri veya belki de akşam vaktinde hayaller kurmak hakkında yazarken, aslında kendisini başka bir yerde başka bir insan olarak görebilmeyi anlatıyor.

"Street Haunting: A London Adventure"da kimliğin kendisine dair sorular soruyor:

> Acaba insan şu ya da bu olmaktan uzak, burada ya da orada diyemeyeceğimiz kadar çok farklı ve nereye gittiği bilinmeyen bir benlik mi? Benliğin isteklerine kendimizi bıraksak, arzu ettiği gibi götürse bizi istediği yere, belki de asıl kimliğimizi orada keşfedeceğiz. Yaşadığımız olaylar bir bütünmüşçesine davranmaya zoluyor bizi; hayatın kolaylıkla ilerleyebilmesi için insanın istikrarlı davranması şart. İyi bir vatandaş akşam evinin kapısını açtığında ondan bir bankacı, golf oyuncusu, bir koca veya baba olması bekleniyor; çölde avare avare dolaşan göçebe, gözlerini gökyüzüne çevirmiş bir mistik, San Francisco'nun gecekondu bölgelerinde yaşayan bir hovarda, devrim yapmak için harekete geçmiş bir asker ya da kuşku içinde kıvranan, yapayalnız bir kişi olması beklenmiyor.

Ama aslında kapıdan giren insan bu saydıklarımızın her biri, diyor Woolf ve o adamın tüm bu olası kimliklerini sınırlandıran kısıtlamalar Woolf'un kısıtlamaları değil.

BELİRSİZLİĞİN İLKELERİ

Woolf'un bahsettiği türden bir içe yolculuk, Walt Whitman'ın "pek çok ben vardır bende" sözünden, ya da Arthur Rimbaud'un "Ben bir başkasıdır," diye ifade ettiği fikirden çok daha derinlere gitmek gerektiğini düşündürür insana. Woolf, insanı bütünlüklü bir kimlik için zorlamayan koşullar hayal eder, çünkü böylesi bir bütünlük bir tür kısıtlama hatta baskıdır. Romanlarındaki karakterlerde, bazen de yazdığı denemelerde karşılaşırız bu fikirle. Bunu araştırarak örnekler, Woolf'un yazılarındaki eleştirel ses kucaklayıcıdır, dönüştürücüdür; çoğulculukta, indirgenemez olanda, esrarda, azaltılmamakta ısrarcı olmak ister; eğer esrarda bir şeyi oldurma, ötesine geçme, çerçeveden çıkma ve daha fazlasını içerme imkanı varsa.

Woolf'un denemeleri bu sınırlanamaz bilinçliliğe ve belirsizlik ilkesine dair keşiflerin manifestosudur çoğunlukla. Bu denemeler öte yandan karşı eleştirinin modellerini oluşturur. Çoğunlukla eleştirinin amacının, bir şeyleri açıklığa kavuşturmak olduğu düşünülür. Sanat eleştirmenliği yıllarımda şakayla karışık, müzelerin sanatçıları sevmesini, taksidermistlerin, derisini yüzüp duvarlarına astıkları hayvanları sevmesine benzetirdim. Sanat dünyasının insanı kısıtlayan ortamı ucu açık, kavraması zor ve maceraperest olan eseri güvenlikli bir köşede kontrol altına alıp anlaşılabilir kılmak için sanatçıyı bir şekilde tanımlayabilmek arzusunda.

Bir sanat eserinin tam olarak anlaşılamaması, niyetinin ve ne demek istediğinin bir bakışta görülememesi, edebi eleştiri ve akademi dünyasında pek hoş karşılanmaz. Bilinemeyecek olanı bilinir, anlaşılamayanı anlaşılır yapma isteği, engin gökyüzünde uçan şeyi tabaktaki rostoya çevirir, sınıflandırarak belli bir çerçeve içine

sığdırmaya çalışır bir eseri. Kategorize edemediğinde ise incelemeye bile değmediğine karar verilir.

Oysa karşı eleştiri anlamı açarak, yaşamla bağlantıları kurarak, aklımıza getirdiği olasılıkları daha da çoğaltarak bir sanat eserinin yaygınlaşmasını hedefler. Başarılı bir eleştiri sanat eserini özgürleştirir, söylemek istediği her şeyi ortaya dökmesini, o eserin yaşamasını ve hiçbir zaman bitmeyecek olan, hayal gücümüzü besleyecek bir sohbetin içine dahil olmasını sağlar. Yorumlamaya karşı değildir; kısıtlamaya ve eserin ruhunu öldürmeye karşıdır. Böylesi bir eleştirinin kendisi de müthiş bir sanat eseridir aynı zamanda.

Bu, eleştirmeni metnin karşısında konumlandıran, otorite kurmaya çalışan bir eleştiri değildir. Eleştiri eserle ve fikirleriyle yapacağı bir yolculuğa çıkmıştır aslında, yapılan eleştiriyle okuduğunuz eser canlanmaya başlar, diğer okurlar da daha önce anlaşılmaz gibi görünen bir sohbete dahil olurlar; eleştirmenin yazdıklarını okumadan önce asla fark etmeyecekleri ilişkiler kurabilen pek çok okur, kilitli zannettikleri kapılardan geçerek bu sohbette yerlerini alacaktır. Bu tür bir eleştiri sanat eserinin kalbindeki esrara saygı duyar, bu esrar bir bakıma o eserin güzelliğinin ve verdiği hazzın bir parçasıdır, bu ikisi, güzellik ve haz, indirgenemez ve özneldir. Eleştirinin en kötüsü, eser üzerinde söylenilecek son sözü söylediği iddiasındadır ve geri kalanlarımızı sessiz bırakır. Eleştirinin en anlamlı olanı ise asla bitmeyecek olan bir fikir alışverişini başlatır.

ÖZGÜRLEŞMELER

Woolf yazdığı metni, hayal gücünü, kurmaca karakteri özgürleştirir,

daha sonra aynı özgürlüğü bizim adımıza, özellikle de kadınlar adına talep eder. Benim örnek aldığım Woolf'un en önemli başarısı budur: resmi, kurumsal ya da rasyonel olmayan bir özgürlüktür Woolf'un özlediği. Aşina olanın, güvenli ve bildik olanın ötesine geçerek engin dünyaya götürür insanı. Kadınlar için özgürlük talebi, kurumlar dahilinde erkeklerin yapabildiği (günümüzde kadınların da yaptığı) işleri kadınların da yapabilmesi değildir. Woolf'un talebi kadınların hem yeryüzünde hem de hayal kurarken, zihinlerinde hiçbir kısıtlama olmaksızın hareket edebilme özgürlüğüdür.

Çoğunlukla bir oda ve maddi imkanlarla ilgili olduğu zannedilen, oysa aslında yazarın kaybetmeye mahkum kız kardeşi Judith Shakespeare'in harikulade ama çok acıklı öyküsünü anlatan *Kendine Ait Bir Oda*'da, üniversitelerin ve tüm dünyanın gerekliliğini anlatırken, özgürlüğün ve iktidarın farklı pratik biçimlerine ihtiyaç duyulduğunun farkındadır. "Kendi becerilerine yönelik hiçbir eğitim alamadı. Onu bırakın, canı istediğinde bir lokantada akşam yemeği yiyebilir miydi? Ya da geceyarısı sokaklarda yürüyebilir miydi?" Lokantalarda akşam yemeği, geceyarısında sokaklar, kentin özgürlüğü; bunlar özgürlüğün hayati unsurlarıdır, bunlar bir insanın kimliğini tanımlamak için değil o kimliği arkada bırakmak için hayatidir. Belki de *Orlando* romanının yüzyıllarca yaşayarak bir cinsiyetten diğerine geçen ana karakteri, yazarın bilinç, kimlik, duygu ve mekan düzlemlerinde mutlak özgürlükle hareket edebilme idealinin vücut bulmuş halidir.

Özgürleşme sorunu bir başka şekilde, Woolf'un "Professions for Women" adlı konuşmasında da karşımıza çıkar. Burada yazar Evdeki Melek'i öldürme işini [killing the Angel in the House] gaddarlık iştahıyla anlatır. Melek etraftaki herkesin ihtiyaçlarına ve beklentilerine cevap verirken kendi isteklerini görmezden gelen ideal kadındır.

> Onu öldürmek için elimden geleni yaptım. Eğer bir mahkemede bu eylemi savunmam gerekseydi nefsi müdafaa olduğunu söylerdim. Evdeki Meleği Öldürmek bir kadın yazarın uğraşının parçasıydı. Melek ölmüştü ölmesine, peki geriye ne kalmıştı? Geriye kalanın basit ve sıradan bir nesne olduğunu söyleyebilirsiniz: yatak odasında, masasında mürekkep hokkasına bakarak oturan genç bir kadın. Bir diğer deyişle, yakayı o sahtekarlıktan kurtaran genç kadının, kendisi olmaktan başka çaresi kalmamıştır. İyi ama 'kendisi kimdi'? Yani bir kadın nedir? Emin olun bilmiyorum. Sizin de bildiğinizi sanmıyorum.

Fark etmişsinizdir Woolf oldukça sık "Bilmiyorum" diyor.

"Evin Meleğini Öldürmek" ile devam eder Woolf; "Meseleyi sanıyorum çözdüm. O öldü. Ama ikinci meselede, bir beden olarak kendi deneyimlerimle ilgili hakikati anlatmak konusunda bir çözüme ulaşamadım. Bu konuda hiçbir kadının bir çözüme vardığını sanmıyorum. Kadının karşısında duran engeller hâlâ çok güçlü ve tanımlanmaları çok zor." Bu cümlede Woolf'un boyun eğmez zarafetinin harika bir tonunu görüyoruz. Kendi hakikatinin bedenle ilgili olduğunu söylemesi radikal bir şeydi, ondan önce bu cümleyi başka birinin kurabileceğini düşünmek zor. İnsan bedeni, Woolf'un eserlerinde, Joyce'un betimlediklerinden çok daha nazikçe konu ediliyor, ama beden daima var. Bedenin güçlü olması için neyin gerektiğine dair yöntemlerden bahseden Woolf, "On Being Ill" adlı denemesinde ise, hastalığın neden olduğu güçsüzlüğün nasıl özgürleştirici olabildiğini anlatıyor. Sağlıklı insanların göremediklerini

gören, okuduğu metne yepyeni bir gözle bakabilen, hastalıkla birlikte dönüşebilen hasta, özgürleşiyor. Woolf'un, benim bildiğim bütün eserleri Ovid'in anlattığına benzer dönüşüm hikayeleri. Peşinden koşulan özgürlük var olmaya devam etme, keşfetme, merak etme ve sınırların ötesine geçme özgürlüğü. Woolf firari bir yazar.

Belirli sosyal değişikliklerin gerekliliğinin altını çizen Woolf'un kendisi bir devrimci. (Ve elbette yaşadığı yerin, zamanın ve ait olduğu sınıfın kusurları ve kör noktaları onda da var. Bazen bu sınırları aşıp geleceği görebilse de bu her zaman mümkün değil. Bizim de, gelecek nesillerin belki de kınayacakları böyle kör noktalarımız var.) Ama Woolf'un ideali içsel, düşünsel, duygusal özgürlüğü gerekli kılıyor.

Geçen yirmi yıldan beri ya da daha uzun zamandır benim görevim, sözcüklerle yaşarken, şeylerin özünde olup da kavranılamayanları, hesaplanamayanları, kategorize edilmesi imkansız hazları ve

Woolf'un, benim bildiğim bütün eserleri Ovid'in anlattığına benzer dönüşüm hikayeleri. Peşinden koşulan özgürlük var olmaya devam etme, keşfetme, merak etme ve sınırların ötesine geçme özgürlüğü. Woolf firari bir yazar.

anlamları betimlemek için gerekli dili bulmak ya da yaratmak. Dostum Chip Ward "nicel olanın zulmünden" söz eder. Ölçülebilen, sayılarla ifade edilebilenin daima öncelikli olmasından bahseder, örneğin, kamu refahından değil de özel teşebbüsün yaptığı kardan bahsedilir. Hız ve verimlilik keyfin ve kalitenin önüne geçer; faydacılık, sırların önüne geçer ve hayatta kalmamızı anlamlandırmaktan, hayatta kalmaktan, içinde bulunduğumuz medeniyeti yaşanabilir kılan amaç ve değer yargılarından daha önemli görülür.

Nicel olanın zulmü, kısmen daha akışkan, derin ve karmaşık olan olguları betimlemeye yetecek bir lisan veya söylem bulamamamızdan kaynaklanıyor. Bir diğer neden ise kamuoyunun görüşlerini şekillendiren ve karar veren yetkililerin bu çok net ifade edilemeyen değerleri anlayamamaları. Adını koymadığımız ya da betimleyemediğimiz bir şeyin değerini anlamamız zor, hatta imkansız. Bu yüzden kapitalizmin ve tüketiciliğin statükosuna isyan edebilmek için isim verme ve betimleyebilme en temel yöntemler. Önünde sonunda yeryüzünün tahribatı kısmen, ya da belki de büyük ölçüde hayal gücünü kullanılamamasına veya önemli olan hiçbir şeyi sayamayan bir muhasebe sistemiyle köleleştirilmeye bağlıdır. Böylesi bir tahribat karşısındaki isyan, hayal gücünün isyanıdır. Ancak hayal gücü daha altta yatan anlamlar için, paranın satın alamayacağı ve şirketlerin emrinde olmayan hazlar için, anlamın tüketicisi olmak yerine üreticisi olmak için, yavaşlamak için, kıvrımlar için, konudan sapmak için, keşif için, belirsiz ve akıl almaz olan için başkaldırabilir.

Ressam dostum May Stevens'ın, bana göndermeden önce tablosuna bir baştan diğer başa yazdığı ve benim de *Kaybolma Kılavuzu* adlı kitabımda alıntıladığım, Woolf'tan bir pasajla bitirmek istiyorum

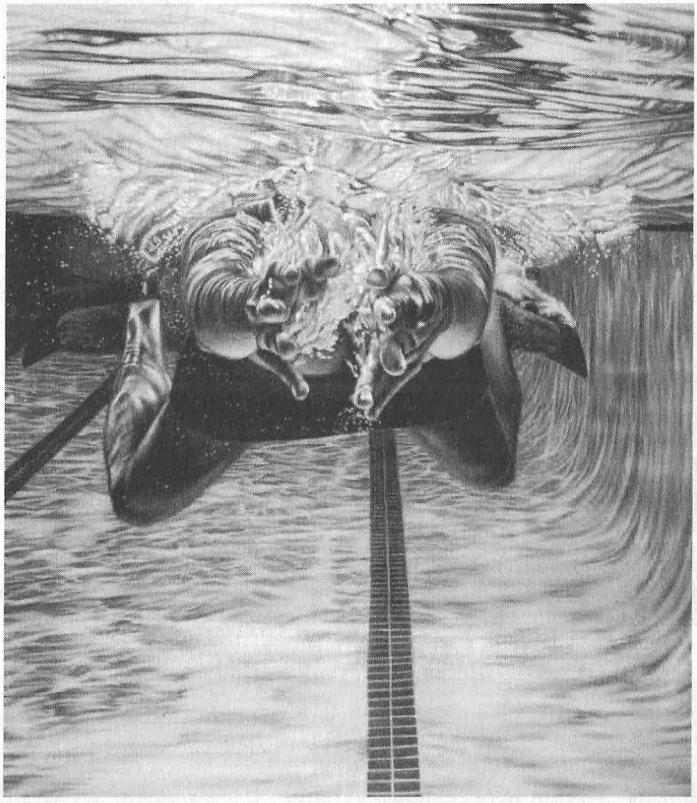
yazımı. May'in tablolarında Woolf'un uzun cümleleri yazılıdır ve su gibi akıp giderler, bizi önüne katıp sürükleyen ve bir yerde durup yerleşmemize izin veren, doğanın baş aktörü su gibi. *Deniz Feneri*'nde şöyle yazar Woolf:

> Artık hiç kimseyi düşünmek derdi kalmamıştı. Şimdi, olduğu gibi görünebilir, kendi kendine olabilirdi. Şu son zamanlarda en çok gereksinme duyduğu şey de buydu – düşünmek; düşünmek bile değil, susmak, yalnız başına kalmak istiyordu. O zaman tüm o abartmalı, yaldızlı, sesli varlık ve davranışlar buhar olup uçuyordu; insan içinde duyduğu bir ağırbaşlılık, bir sakınımla ufalıp kendine dönüyor, karanlığın bir dilimi, başkalarının gözüne görünmez bir öz oluyordu. Şimdi de örgüsünü örüyor, dimdik oturuyor ama, kendini işte böyle hissediyordu. Tüm bağlarından koparak özgürleşen bu varlık artık en şaşılası serüvenlere hazırdı. Yaşam bir an geri çekilir çekilmez olasılıklar sonsuzlaşıyordu sanki... Bunun altı kapkaranlık, uçsuz bucaksız, dibine varılamaz bir derinlik ama arada bir yüzeye çıkarız ve bizi o gözüküşümüzden tanırlar. [3]

Woolf bize sınırsızlığı armağan etti; kavuşmayı sabırsızlıkla beklediğimiz, anlaşılması imkansız, su gibi akışkan, arzu kadar sonsuz, kaybolmamıza yardımcı olacak bir pusula.

---

3 Virginia Woolf, *Deniz Feneri*, çev. Naciye Akseki Öncül, İstanbul: Can Yayınları, 1982. (Çeviri biraz değiştirildi.) -e.n.

YEDİNCİ BÖLÜM

Pandora'nın Kutusu ve Gönüllü Polis Kuvveti

2014

Kadın haklarının ve feminizmin tarihi genellikle, sanki ipi göğüslemeyi başaramamış ya da bitiş çizgisine varmak için yeterince ilerleme kaydedememiş bir insanın öyküsüymüş gibi anlatılır. 2000 yılına geldiğimizde pek çok kişi feminizmin başarısız olduğunu ve feminist hareketin bittiğini ima ediyordu. 1970'lerde olağanüstü bir feminist sergi vardı, "5.000 Yılınız Doldu" diye adlandırılmıştı. Diktatörlük rejimlerine ve baskıcı yönetimlere karşı radikallerin geliştirdiği sloganlarla dalga geçiyordu serginin adı, (boşlukları doldurun) yıllarınız bitti diyerek. Aynı zamanda önemli bir konunun altını çiziyordu.

Çok eski bir şeyi değiştirmek için yola çıktı feminizm hareketi. Çok yaygın, belki dünyanın tüm kültürlerinde, sayısız kurumunda, evlerde, asıl önemlisi her şeyin başladığı ve bittiği yer olan zihinlerimizde derinden kök salmış bir şey bu. Bu kırk ya da elli yıl içinde çok şeyin değişmiş olması mükemmel; her şeyin kalıcı ve kesin olarak, geri dönüşü olmayacak şekilde değişmemiş olması ise başarısızlık sinyali değil. Bir kadın bin kilometrelik bir yola çıkıyor, yirmi dakika sonra insanlar daha dokuz yüz doksan dokuz kilometresi kaldığını ve bu gidişle hiçbir yere varamayacağını ilan ediyorlar.

Bu zaman alır. Kilometre taşları var, ama öyle çok insan kendi temposunda ilerliyor ki bazıları sonradan katılıyor, diğerleri ilerleyen herkesi durdurmaya çalışıyor, birkaçı geri geri yürüyor ya da ne tarafa gidecekleri konusunda kafaları karışık. Kendi hayatlarımızda bile geriliyor, başarısız oluyor, devam ediyor, tekrar deniyor, kayboluyoruz, ve bazen öyle büyük bir sıçrama yapıyoruz ki o güne kadar aradığımızı bilmediğimiz şeyi buluveriyoruz; yine de nesiller boyu sürecek çelişkilerle geçiyor ömrümüz.

Yol kolayca aklımızda canlandırabildiğimiz bir imge, ama değişimin ve dönüşümün tarihini düz bir çizgi olarak gösterdiğinden yanıltıcı. Güney Afrika, İsveç, Pakistan ve Brezilya'nın aynı tempoda birlikte koştuğunu düşünmek mümkün değil. İlerlemeyi değil, geri dönüşü olmayan değişimi ifade eden başka bir metafor var aklımda: Pandora'nın kutusu, ya da, eğer hoşunuza giderse *Binbir Gece Masalları*'ndaki cinler. Pandora mitinde genellikle, kavanozu açan kadının –bu arada, tanrıların Pandora'ya verdikleri aslında kutu değil kavanozdur– tehlikeli merakı yüzünden bütün kötülüklerin ortaya dökülmesine neden olduğu vurgulanır.

Bazense, kötülükler çıktıktan sonra kavanozda neyin kaldığına

odaklanılır: umut. Ama benim şimdi asıl ilgimi çeken şu, Arap hikayelerindeki cinler ya da ruhlar gibi Pandora'nın salıverdiği güçler de kavanoza geri dönmez. Adem ve Havva Bilgi Ağacı'nın meyvesini yedikten sonra bir daha asla eski cehaletlerine dönemezler. (Bazı eski kültürler, Havva'ya bizi tam anlamıyla insan yaptığı ve bize bilinç sağladığı için teşekkür eder.) Artık geriye dönüş yok. Yüce Mahkeme kürtajı yasallaştırdığında, ya da aslında kürtajı yasaklamanın kadının bedeni üzerindeki mahremiyet hakkını elinden almak olduğuna hükmettiğinde, kadınların 1973'te *Roe v. Wade* kararı ile kazandığı üreme haklarını feshedebilirsiniz. Ama kadınların mahrum edilemeyecekleri hakları olduğu fikrini kolay kolay yok edemezsiniz.

Ne kadar ilginçtir ki hakimler 1973'te bu hakkın meşru olduğuna karar verirken Anayasa'nın on dördüncü maddesini dayanak olarak göstermişlerdi. Bu madde 1868'de iç savaş sonrası varılan kararlarla kölelere verilecek hak ve özgürlükleri kapsıyordu. Yani kölelik karşıtı eylemlere bakarsanız kadınların yoğun olarak katıldıkları ve sonunda feministler için önemli sonuçlar doğuran bir hareket göreceksiniz. Bu hareket daha sonra evrilerek on dördüncü maddeye dönüşecek, ve aradan yüz yıldan uzun bir süre geçtikten sonra aynı yasa kadınların davasına hizmet edecektir. "Ne ekersen onu biçersin," kendi başına ördüğün çorapları anlatmak için kullanılan bir deyim, ama bu kez biçtiğimiz hasat bir nimet.

KUTUNUN DIŞINDA DÜŞÜNMEK

Kavanoza ya da kutuya geri dönmeyen şey fikirlerimiz. Ve devrimler

en çok da fikirlerden doğuyor. Üreme haklarını ülkenin pek çok eyaletinde muhafazakarların yaptığı gibi kadınların ellerinden alabilirsiniz, ama o kadınların büyük çoğunluğunu kendi bedenleri üzerinde hakları olmadığına ikna edemezsiniz. Uygulamadaki değişiklikler, kalplerdeki ve akıllardaki değişikliklerin ardından gelir. Bazen bu değişiklikler hukuki, politik, ekonomik veya çevreyle ilgili değişikliklere ön ayak olur, bazen de olamaz; sonuç iktidarın kimde olduğuyla bağlantılıdır. Örneğin anketlere cevap veren Amerikalıların çoğunluğu ekonomik uygulamalardan memnun değil, pek çok kişi iklim değişikliği konusunda daha radikal kararlar alınmasını istiyor. Ama karar verme yetkisini elinde bulunduran şirketlerin böyle bir niyeti yok.

Ancak sosyal meselelerde hayal gücü, büyük bir güç kullanır. Bu gücün etkileri en net, geylerin, lezbiyenlerin ve transların hak mücadelesi alanında görülür. Yarım yüzyıldan daha az bir süre önce bir insanın eşcinsel olduğuna dair en ufak şüphe duyulsa o kişiye suçluymuş, akıl hastasıymış ya da her ikisi birdenmiş gibi muamele edilirdi. Bu tür davranışlar karşısında bu bireyleri koruyacak yasalar bulmak şurda dursun, onların dışlanmasını ve zulüm görmelerini şart koşan yasalar uygulanıyordu.

Bu olağanüstü dönüşümler yasama politikaları ile ya da kanunların değişmesi için yapılan kampanyalarla açıklanıyor. Oysa bunların arkasında hayal gücünün dönüşümüyle homofobi denen korkunun, nefret ve cehaletimizin azalması yatıyor. Bunun azalmasını, kültürün yanı sıra toplumda oldukları gibi görünmeye karar vererek saklandıkları dolap gibi kutuları terk eden queer'lerin artışına borçluyuz. Ben bu yazıyı hazırlarken Güney California'da bir lisede, genç bir lezbiyen çiftin mezunlar günü eş-kraliçeleri

seçildikleri haberini okudum. New York'ta bir lisede de iki gey öğrenci yılın en sevimli çifti seçilmiş. Bunlar basit lise hikayeleri gibi gelebilir, ama çok kısa bir süre öncesine kadar akla durgunluk verecek kadar imkansız olaylardı.

Aynı cinsiyetten iki insanın evlenmesi, (Bu kitaptaki "Tehdide Övgü" adlı denememde bahsi geçiyor) feministlerin evliliği hiyerarşik düzenden çıkarıp eşit iki insan arasındaki ilişki olarak tekrar tanımlaması sayesinde artık mümkündür. Evlilikte eşitlik ilkesinin tehdit ettiği insanlar, aynı cinsiyetten iki kişinin eşitliği kadar heteroseksüel çiftler arasındaki eşitlikten de rahatsız olacaklardır. Özgürleşme bulaşıcı bir projedir, ne ekersek onu biçiyoruz demiştim ya.

Kadın düşmanlığı gibi homofobi de hâlâ korkunç boyutta, ama 1970'lerdeki kadar kötü değil durum. Gelişmeleri takdirle karşılarken rehavete kapılmamak hassas bir denge gerektiriyor. Başarılı olmak için umudu ve motivasyonu kaybetmememiz, ve ileride kazanmak istediğimiz ödülden gözlerimizi ayırmamamız gerekiyor. Her şeyin yolunda olduğunu ya da hiçbir şeyin düzelemeyeceğini söylemek bizi hiçbir sonuca götürmez. Her iki yaklaşım da gidilecek yol yok demektir ya da yol olsa da sizin gidemeyeceğimiz, gitmeyeceğiniz anlamına gelir. Ama gidebilirsiniz. Bizler epeyce yol gittik.

Önümüzde uzun bir yol var, oysa geriye, geldiğimiz yola bakmak bizi cesaretlendirecektir. Yirmi-otuz yıl önce feministlerin kahramanca savaş açmasından önce ev içi şiddet kimseye duyurulmayan ve cezasız kalan bir durumdu. Bugün polise açılan şikayet telefonlarının çoğu ev içi şiddetle ilgili, ama pek çok yerde polisin olaya tam anlamıyla müdahale ettiğini söylemek zor. Gene de kocanın karısını dövmeye hakkı olduğu ve bunun aralarında halledilmesi gereken bir mesele olduğu gibi fikirler artık inandırıcılıklarını yitirmiş durumda. Cinler

bir daha şişelerine girmeyecek. İşte bu, devrimin nasıl iş gördüğünü gösterir. Devrim öncelikle, düşüncelerin tamamıdır.

Ünlü anarşist düşünür David Graeber kısa süre önce şunları yazdı:

> Devrim nedir? Cevabı bildiğimizi sanıyorduk. Devrimin yapıldığı ülkede politik, sosyal ve ekonomik sistemin yapısını dönüştürmek isteyen halktan bir grup, adil bir toplum fikrini gerçekleştirme amacıyla iktidarı devralırdı. Oysa günümüzde isyancı ordular bir kenti işgal etseler, ya da halkın büyük çoğunluğu diktatörü devirmek için ayaklansa da, bu tür bir dönüşümü gerçekleştirmeleri pek mümkün değil. Feminizm gibi toplumu derinden etkileyecek ve sosyal dönüşümü gerçekleştirecek olan hareketler bambaşka bir şekilde tezahür edebilir. Devrimci hedefler yok değil. Ama çağdaş devrimciler günümüz Bastille'lerini işgal ederek devrim yapılabileceğine inanmıyorlar. Böyle anlarda kişinin tarih bilgisine başvurarak şu soruyu sorması gerekiyor: Devrimler gerçekten bizim zannettiğimiz gibi mi olmuştu?

Graeber, devrimin aslında tek bir rejimde gücün el değiştirmesinden ibaret olmadığını, yeni fikirler ve kurumların doğduğu ve yayıldığı çatlaklar olduğunu ileri sürer. "1917 Rus Devrimi sonucunda, sadece Sovyet komünizmi değil, Yeni Düzen ve Avrupa'daki refah devletleri de ortaya çıkmıştır." Buradan anlıyoruz ki Rus Devrimi'nin sadece felakete sebep olduğuna dair genel kanı aslında çürütülebilir. Graeber şöyle devam ediyor: "Serinin son devrimi 1968'de yaşanan dünya çapındaki devrimdi. 1848 örneğinde olduğu gibi, Çin'den Meksika'ya her yerde birden patlak verdi, hiçbir yerde iktidarı devralmadı, ama köklü değişimlere sebep oldu. Bu devrim devlet bürokrasisine

karşı, kişisel ve politik özgürlüğün birbirinden ayrılamaz oluşunu savunmak üzere yapıldı, en kalıcı mirası ise modern feminizmin doğuşu olarak görülebilir."

GÖNÜLLÜ POLİS KUVVETİ

Sır ifşa oldu, cinler şişelerini terk ettiler. Pandora'nın kutusu açık. Geriye dönüş yok. Yine de, öyle çok kuvvet var ki bizi geri itmeye ya da en azından durdurmaya çalışan. En karamsar zamanlarımda kadınların dize getirilemedikleri için cezalandırıldıklarını ya da dize getirilerek daima cezalı konumda yaşadıklarını düşünüyorum. Fikirler kutuya geri dönmüyorsa da kadınları eski yerlerine göndermek için çok çaba sarfediliyor. Ya da kadın düşmanlarının bizi layık gördüğü yere, orada sessizlik ve güçsüzlük hakim.

Yaklaşık yirmi yıl önce Susan Faludi *Backlash: The Undeclared War Against American Women* adında, bir başucu kitabı yazdı. Kadının o gün içinde bulunduğu ikili açmazı anlatıyordu bu kitap. Tamamen özgürlüğünü ilan etmiş olan kadına kutlamalar yağıyor, ama bir yandan bir sürü kitap, makale ve rapor özgür kadının çok mutsuz olduğunu iddia ediyordu. Eksikti bu kadınlar, kaybediyorlardı, yalnız ve çaresizdiler. "Bu umutsuzluk haberi her yerde ilan ediliyordu, gazete bayisinde, TV'de, sinemada, reklamlarda, doktor muayenehanelerinde ve akademik araştırmalarda. Amerikalı kadınlar, bu kadar şanslı oldukları varsayılırken aynı anda nasıl bu kadar sıkıntıda olabilir?"

Faludi'nin cevabı kısaca şöyle: Amerikalı kadınlar özgürleşme konusunda ne insanların zannettiği kadar başarılı ne de haberlerde

sürekli anlatıldığı kadar acı çekiyor. Bu yazılıp çizilenler had bildirmek, kulak çekmek niyetinde. İlerlemekte olan kadın hareketini durdurma çabası.

Kadınların ne kadar mutsuz ve nasıl da kaybetmeye mahkum olduklarını anlatan yazılar hâlâ gündemde. 2012 yılı sonlarında *N+1* dergisinde çıkan, *Atlantic* dergisinin son zamanlarda yayınladığı, kadınları azarlayan yazılara dair bir yorum:

> *Dinleyin hanımlar*, diyor bu makaleler. *Burada size anlatacaklarımız sizi aşağılayacak, biliyoruz.* Her kadın yazar "modern kadın" olmanın neden olduğu ikilemlerle ilgili bir rapor hazırlayıp kendi deneyimlerini vaka olarak okuyucuya sunuyor... Bu kadınların anlattıkları sorunlar bambaşka, ama hayata bakış açıları aynı. Geleneksel cinsiyet ilişkileri büyük oranda değişmeden korunacak. Gerçek bir sosyal değişim olmayacak nasılsa. Size yumuşak bir şekilde, dostça söylüyoruz, diyor *Atlantic* dergisi, artık feminist pozları takınmayı bırakın.

Gönüllü bir polis kuvveti, kadınları ait oldukları yerde kalmaya mahkum ediyor. İnternet dünyasında göze batan kadınlar, örneğin internette oyun oynayanlar, tartışmalı konularda fikir beyan edenler, hatta banknotların üstünde kadın resmi olması için kampanya düzenleyen bir kadın ölüm ya da tecavüz ile tehdit ediliyor. (Bu son vaka ilginç, kadını tehdit edenler tek tek yakalandı ve adalete teslim edildi.) Yazar Caitlin Moran şöyle bir tweet attı: "'Ne diye şikayet ediyorsun, bloke et gitsin' diyenlere şunu söyleyeyim, trolün bol olduğu bir günde saatte 50 tecavüz ya da ölüm mesajı aldığım oluyor."

Belki de şu anda tam anlamıyla bir savaş sürüyor. Cinsiyetler arasındaki bir savaş değil bu; muhafazakar kadınları bir yana, ilerici erkekleri diğer yana ayıracak kadar basit değil. Asıl çatışma iki cinsiyete atfedilmiş roller arasında. Kadınların ve feminizmin kazandığı başarıların bazı insanları çok sinirlendirdiği apaçık ortada. O ölüm ve tecavüz tehditleri tepkinin en keskin biçimde pervasızca ortaya konması.

İnternet dünyasında göze batan kadınlar, örneğin internette oyun oynayanlar, tartışmalı konularda fikir beyan edenler, hatta banknotların üstünde kadın resmi olması için kampanya düzenleyen bir kadın ölüm ya da tecavüz ile tehdit ediliyor.

Bir de, Faludi ve *N+1*'in sözünü ettikleri daha nazik tepkiler var, bunlar kadınların kim olduklarını ve hayatta neyin hayalini kurabileceklerini, neyi yapamayacaklarını bize anlatan köşe yazıları. Bir de, bize haddimizi bildirmek için sıradan cinsiyet ayrımcılığı yapan tavırlar var: *Wall Street Journal*'da yayınlanan bir yazı, çocukların babasız kalması nedeniyle anneleri suçlarken "dişi kariyerizm"

diye bir terim ortaya atıyor. *Salon* yazarı Amanda Marcotte şöyle açıklıyor durumu: " 'dişil kariyerizm' terimini Googlelarsanız bir sürü linke ulaşabilirsiniz, ama 'erkek kariyerizm' için arama yaptığınızda Google size 'erkek kariyeri' mi, hatta 'erken kariyer'[4] mi demek istediniz diye soruyor. Anlaşılan para kazanmayı ve çalışmayı patolojik seviyede saplantı haline getirme sadece kadınlara mahsus bir durum."

Bir de renkli basınımız var; ünlü kadınların vücutlarını ve özel hayatlarını sürekli gözetim altında tutarak çok şişman, çok zayıf, çok seksi, yeterince seksi değil, fazla bekar, hâlâ çocuk yapmadı, çocuk yapma yaşını geçiyor, çocuk yaptı ama iyi bir anne olamadı diye sürekli hata bulmaya çalışan. Sanki bu kadınlar iyi bir sanatçı, müzisyen, maceracı ya da özgürlük mücadelecisi olmayı değil de sadece anne ya da eş olmayı hayal etmek zorundalar. (Kadın ve moda dergilerinin çoğu size bu hedeflere nasıl ulaşabileceğiniz konusunda akıl verirler, başarılı olamadığınız takdirde eksiklerinizle nasıl başa çıkabileceğinizi anlatırlar.)

Faludi 1991 yılında yazdığı olağanüstü kitabını şöyle bitirir: "Yine de, kadına kendini küçülmüş hissettirmeye çalışanların bir araya gelerek oluşturdukları bunca güçlü cepheye rağmen... kadınlar asla pes etmediler." Muhafazakarlar bugünlerde son çırpınışlarla mücadele ediyor. Onların yaratmaya çalıştıklarına benzer bir dünya aslında hiç olmadı, (bir dereceye kadar olduysa da aslında bu tüm insanlık pahasına oldu. Çoğumuz ortadan kaybolmak zorunda bırakıldık; dolaplarda, mutfakta, ayrıştırılmış alanlarda görünmeden, sesimizi çıkaramadan durduk.)

Demografi sayesinde, muhafazakarların yarattığı baskı işe

4 Orijinal metinde Solnit, "male careerism"i googlelatınca "male careers" ya da "mahle careers" kavramlarıyla karşılaştığını söyler. -e.n.

yaramayacak neyse ki. Amerika Birleşik Devletleri bir daha çoğunluğu beyazların oluşturduğu bir ülke olmayacak. Cinler nasıl şişenin içine geri dönmüyorsa queer'ler dolaplara dönmeyecek, kadınlar boyun eğmeyecek. Bu bir savaş, ama kaybettiğimiz bir savaş olduğunu düşünmüyorum, çok yakın bir zamanda kazanamayabiliriz de. Bazı savaşları kazanırken bazılarında kendimizi göstereceğiz. Bazı kadınlar acı çekerken bazıları iyi bir hayata kavuşacak. Ve her şey ilginç ve iyiye işaret eden bir şekilde değişmeye devam edecek.

ERKEKLER NE İSTİYOR?

Kadınlar ebedi bir mesele; hele de tabi olan, boyun eğdirilen kadınlar, hatta tabi kılınmış bir millet olan kadınlar. Diğerleriyle karşılaştırıldığında sayıları çok daha az olsa da bazı yazılarda, erkeklerin mutlu olup olmadıkları, evliliklerinin neden yürümediği, film yıldızı bile olsalar vücutlarının güzel olup olmadığı gibi konulara yer veriliyor. Özellikle şiddet içeren suçlara baktığımızda faillerin erkek olduğunu görüyoruz, intihar vakalarında da erkekler önde. Amerikalı erkek, üniversiteye devam konusunda kadının gerisinde kalıyor. Şu an yaşadığımız ekonomik bunalımla başa çıkma konusunda da erkek kadından daha çok zorlanıyor. Bütün bunları göz önüne aldığımızda asıl üzerinde araştırma yapılması gerekenin erkek olduğunu düşünmek mümkün.

Adına gelecekte artık feminizm demeyeceğimiz bir hareket sanıyorum erkekler hakkında da daha derin araştırmalar yapmak durumunda olacak. Feminizm bugüne dek tüm insanlığı dönüştürmek için uğraş verdi; bu projeye destek veren pek çok erkek var.

Ama feminizmin erkeklere ne gibi faydalar sağlayacağı ya da statükonun erkeklere nasıl zarar verdiği gibi konularda çok daha fazla düşünmemiz gerekiyor. Şiddetin sürmesine neden olan, tehditler yağdıran, nefret söylemleriyle kadına karşı zulmü sürdüren bu yaygaracı gönüllü polis kuvvetinin ve onları yüreklendiren kültürün de incelenmesi gerkiyor. Belki de çoktan başladı böyle bir çalışma.

2012 yılının sonunda iki tecavüz vakası dünya çapında daha önce hiç görülmemiş bir tepkiyle karşılandı: Yeni Delhi'de Jhoti Singh'in uğradığı çete tecavüzü ve ergen yaştaki tecavüzcülerin gene ergenlik çağındaki kurbana saldırdıkları Steubenville vakası. Ömrümde ilk kez kadınların her gün uğradıkları türden taciz vakalarının linç, geylere saldırı ve diğer nefret suçlarıyla az çok bir tutulduklarına şahit oldum: Yalnızca failin adalet karşısına çıkmasıyla yetinilemeyecek, tahammülü mümkün olmayan ve yalnızca bireyi değil tüm toplumu ilgilendiren geniş çapta bir olayın örnekleri olarak değerlendirildi bu tecavüzler. Faillerin anormalliğine (ya da kontrol edilemeyen doğal dürtülere veya kurbanın bir hareketine) bağlı olarak meydana gelen münferit vakalar diye tanımlanan tecavüzler artık, nedenleri, içinde yeşerdiği kültürde aranması gereken ve sürekli kendini tekrarlayan toplumsal bir yara olarak görülmeye başlandı.

Konuşmalarımız değişti. Her yerde "tecavüz kültürü" terimi telaffuz edilir oldu. Bu anlayışa göre bireysel suçlar geniş bir toplumsal kültürün ürünüydü. Her ikisi de sorgulanmalıydı ve sorgulanabilir. Bu terim ilk kez 1970'lerde feministler tarafından kullanıldı, ama bu lafı yaygın kullanıma sokan, bu vakalarda sadece kurbanların suçlanmasını protesto etmek amacıyla 2011 yılında başlatılan Sürtük Yürüyüşleri olabilir.

Toronto'da bir üniversitede güvenlikle ilgili konuşma yapan bir

polis, kadın öğrencilere sürtük gibi giyinmemelerini söyledikten kısa süre sonra Sürtük Yürüyüşleri uluslararası bir fenomen oldu. Çoğunlukla genç yaştaki, seksi kıyafetli kadınlar, kamusal alanı geri almaya kararlı olduklarını herkese duyurdular bu yürüyüşlerde. 1980'lerdeki Geceyi Geri Alıyoruz yürüyüşlerine benziyordu bu gösteriler, ancak biraz daha ruj ve dekolte vardı. Genç feministler nefes kesiyorlar: Onlar haklarının, akıllı, cesur ve eğlenceli savunucuları, alanlarına sahip çıkıyor ve gündemi belirliyorlar.

O polisin "sürtük" yorumu, üniversitelerin kadın öğrencilere kendilerini bir "kutuya" kapatmaları, oraya buraya gitmemeleri, şunu bunu yapmamaları hususunda verdikleri tavsiyelerin bir uzantısıydı. Oysa erkek öğrencilere, tecavüz etmemeleri hususunda bir şey söylenmiyordu: Bu tecavüz kültürünün parçasıdır. Ancak bazıları kampüste taciz olaylarına bizzat maruz kalmış olan üniversiteli kadınların çoğunluk olduğu, ülke çapındaki bir hareket, üniversiteleri bu konudaki yaklaşımlarını değiştirmeye zorlamaktadır. Orduda da benzer bir hareket cinsel taciz salgını olarak adlandırabileceğimiz vakalara dikkat çekerek yeni kuralların oluşturulmasını ve mütecaviz kişilerin cezalandırılmasını sağlayacak değişimleri başarıyla gerçekleştirmiştir.

Yeni feminizm yepyeni yöntemlerle sorunları gözle görünür hale getiriyor. Belki de bu yıllardır yaşanan değişiklikler sayesinde mümkün oldu. Asya'da tecavüz vakalarıyla ilgili yapılan bir araştırma bu suçun ne kadar yaygın olduğuyla ilgili tüyler ürpertici sonuçlar ortaya koydu, ama bir de bilmediğimiz bir terim öğrendik bu çalışma sayesinde. "Cinsel hak iddiası" denen bu kavram tecavüz vakalarının bunca sık görülmesini bir bakıma açıklıyordu. Araştırmayı yürüten Doktor Emma Fulu, "erkeğin, karşısındaki insanın rızasına gerek

duymadan cinsel münasebet kurmaya hakkı olduğunu" düşündüğü sonucuna varıyor. Yani kadının söz hakkı yok. Bu adamlar nereden öğreniyor bütün bunları? 1986'da yazar Marie Sheer'in söylediği gibi, "feminizm, kadınların insan olduğunu iddia eden radikal bir fikirdir." Evrensel olarak kabul görmese de her şeye rağmen yayılan bir fikir. Gündemimizin değişmesi ümit verici, erkeklerin bu harekete katılımının gün geçtikçe artması da öyle. Yanımızda hep erkek destekçiler vardı. New York'taki ilk kadın hakları konferansı 1848 yılında Seneca Falls'ta düzenlenmişti; burda bir manifesto olarak ortaya konan Bağımsızlık Bildirgesi'nin yüz imzacısından otuz ikisi erkekti.

~

Genç feministler nefes kesiyorlar: Onlar haklarının, akıllı, cesur ve eğlenceli savunucuları, alanlarına sahip çıkıyor ve gündemi belirliyorlar.

~

Fakat hâlâ, sorun yalnızca kadınların sorunu olarak görülmekteydi. Irkçılık gibi kadın düşmanlığı da asla yalnızca kurbanların çabalarıyla çözülebilecek bir sorun değil. Bunu anlayan erkekler feminizmin erkeklere karşı kurulmuş bir tuzak değil, hepimizi özgürleştirecek bir hareket olduğunun farkındalar.

Özgürleşmemiz ve kurtulmamız gereken daha çok şey var: rekabet ve acımasızlığı, kısa vadeli düşünmeyi, umursamaz bireyselciliği göklere çıkaran, doğanın tahribatına ve sınırsız tüketime hizmet eden, adına kapitalizm denen sistem. Dünyada güzel olan ne varsa, en beter maçolukla yok ediyor. Erkeklerin çoğu bu sisteme daha çok uyum sağlıyor sağlamasına, ama aslında sistem hiçbirimize hizmet etmiyor. Feminizmden çevreye, ekonomiden yerli halkların haklarına dek uzanan bir yelpazede geniş bir ideolojisi olan Zapatista Devrimi gibi hareketleri inceleyin. Feminizmin geleceği de benzer şekilde yalnızca feminizm olmayacak. Günümüz feminizmi de, Zapatistaların 1994'te başlayan ve hâlâ devam eden hareketi gibi, kim olduğumuzu, ne istediğimizi ve ilerde ne olabileceğimizi tekrar kurgulayabileceğimiz çok sayıda projeyle omuz omuza devam edecek.

2007 yılında Lacandon ormanındaki bir Zapatista *encuentro*'ya [toplantısına] katıldım. Kadınların sesi ve haklarına yönelik olan bu toplantıda katılımcılar, yapılan devrim ile birlikte toplumda ve ev hayatında elde ettikleri haklarla yaşamlarının nasıl değiştiğini insanın yüreğine dokunan bir dille ifade ettiler. İsyandan önce "hiçbir hakkımız yoktu," demişti katılmcılardan bir tanesi. Diğeri şöyle devam etti. "İşin en acıklı tarafı, yaşadığımız zorlukların farkında bile olmamızdı. Neden bizi böylesine sömüren bir düzende yaşadığımızı anlamıyorduk. Kimse bize haklarımız olduğundan söz etmemişti."

İşte önümüzde upuzun bir yol, belki de binlerce kilometre. Yola çıkmış olan kadın henüz bir kilometreyi bile katetmemiş. Daha ne kadar yürümesi gerektiğini bilmiyorum, ama biliyorum ki tüm engellere rağmen geri dönmeyecek. Üstelik bu yolda yalnız yürümüyor. Yanında

sayısız erkek ve kadın var, daha farklı cinsiyetlerden insanlar var.

İşte Pandora'nın elinde tuttuğu kutu bu ve cinlerin içinden çıktığı şişeler burada. Artık hapishaneye benziyorlar, biraz da tabutu andırıyorlar. Bu savaşta insanlar ölüyor, ama fikirler asla yok edilemeyecek.

Resimler

Ana Teresa Fernandez'in tüm resimleri sanatçının ve Wendi Norris Galerisi'nin izniyle kullanılmıştır.

1. "İsimsiz" (performans kaydı), yağlı boya, 15x20, "Pressing Matters" serisinden.
2. "Aquarius" (San Diego/Tijuana sınırında performans kaydı), yağlı boya, 137x208, "Ablution" serisinden.
3. "İsimsiz" (San Diego/Tijuana sınırında performans kaydı), yağlı boya, 152x183, "Pressing Matters" serisinden.
4. "İsimsiz" (performans kaydı), yağlı boya, 70x 80, "Ablution" serisinden.
5. "İsimsiz" (performans kaydı), yağlı boya, 72x60, "Telaraña" serisinden.
6. "İsimsiz" (performans kaydı), yağlı boya, 72x60, "Telaraña" serisinden.
7. "İsimsiz" (performans kaydı), yağlı boya, 53x 57, "Ablution" serisinden.

Teşekkür

Teşekkür edeceğim o kadar çok kişi var ki. Marina Sitrin şahane bir dost ve destekçi; "Bana Bilgiçlik Taslayan Adamlar" yazısını onun, dolayısıyla da bir bakıma küçük kız kardeşi Sam Sitrin'in teşvikiyle yazdım. Ve elbette Sallie Shatz, beni her şeyin başladığı yer olan Coloradoʼdaki o tuhaf partiye götürdü. Benden yaşça büyük feministlerle arkadaşlığıma çok şey borçluyum; özellikle Lucy Lippard, Linda Connor, Meridel Rubenstein, Ellen Manchester, Harmony Hammond, MaLin Wilson Powell, Pame Kingfisher, Carrie ve Mary Dann, Pauline Esteves ve May Stevens bakış açımı güçlendiren değerli varlıklarıyla yanımdaydılar. Christina Gerhardt, Sunaura Taylor, Astra Taylor, Ana Teresa Fernandez, Elena Acevedo Dalcourt ve diğer pek çok feminist dostumun cinsiyet politikaları hakkındaki keskin görüşleri geleceğe daha umutla bakmamı sağlıyor; tıpkı hem benim hayatımdaki hem de medyadaki, sesimizi duyuran pek çok erkekle dayanışma içinde olmanın sağladığı gibi.

Ama belki de öncelikle anneme teşekkür etmeliyim. *Ms. Magazine* daha ilk çıktığında dergiye abone olup yıllarca sürdürmüştü aboneliğini. Sanıyorum bu dergi kırk yıl boyunca itaat ve isyan arasında iç çatışmalar yaşayan anneme oldukça destek olmuştu. Bu yeni çıkan dergi, *Ladies' Home Journal* ve *Women's Circle* gibi mecmuaları ve eline geçen her şeyi yutarcasına okuyan bir çocuk olarak bana, evimizin içindeki ve dış dünyadaki düzeni tekrar tekrar sorgulamam için bambaşka bir pencere açmıştır. 1970'lerde büyümekte olan bir kız için hayatı kolaylaştırmamıştı ama nedenleri daha kolay anlamamı sağladı.

Feminist düşünceler zaman zaman baskın bir hale geliyor, zaman zaman ise önemini yitiriyordu. Henüz yirmili yaşlarıma gelmemişken bile, kentte dolaşma özgürlüğümün olmadığını fark etmek beni kişisel olarak çok derinden yaralıyordu. Yaşadığım kentte sürekli saldırıya uğradığım bu dönemde hiç kimse bunun bir insan hakları meselesi olduğunu, bir kriz ya da rezalet yaşandığını aklına getirmiyor, herkes bana sürekli taksiye binmemi, dövüş sanatlarını öğrenmemi, yanımda bir erkekle ya da bir silahla dolaşmamı, hatta erkek kılığına girmemi ve kentin belli semtlerinden gitmememi öğüt vermekle yetiniyordu. Dediklerinin hiçbirini yapmadım ama bu konuda uzun uzun düşündüm. ("En Uzun Savaş" benim için kadınların olduğu ve kamusal alanı oluşturan şiddet dolu bir bölgeye üçüncü bir ziyaret anlamı taşır.) Mavi yakalı çalışanların ve tarım işçilerininkine çok benzeyen bir iştir kadından beklenen. Görünmeyen, bir teşekkür bile edilmeyen bu emek aslında hayatın devamını sağlayan işin ta kendisidir. Bakım Onarım Manifestosu adını verdiği yazısında, önde gelen feminist sanatçılardan Mierle Laderman Ukeles, kadınlara atfedilen işlerin dünyanın onarımı ve

bakımını yapmak olduğunu yazar. Tüm kültür bu şekilde oluşur. Kitaplarımın kapağında benim adım yazıyor olsa da yazdıklarımı mümkün kılan ve daha iyi yazabilmemi sağlayan editörler arka plandaki sessiz kuvvetlerdir. Birlikte çalıştığım ve aynı zamanda editörüm olan Tom Engelhardt, kendisine 2003 yılında davetsiz misafir gibi gönderdiğim bir yazıyı okuduğundan bu yana, son on yılda yazdığım pek çok yazının kapısını aralayan kişidir. TomDispatch, sesimin bastırılmadığı ya da ana akım fikirlere benzetilerek uyum sağlamaya zorlanmadığı bir yerdir, benzer düşüncede olan insanların, yazdıklarıyla oldukça ses getirebildikleri düşünsel bir cennettir benim için.

Bu kitaptaki yazıların yarısından fazlasının TomDispatch için yazdığım denemeler oluşu tesadüf değil. TomDispatch benim dünyaya yazdığım mektupları göndermem için bir posta kutusu (ve inanılmaz bir ağa sahip olduğunu yazdıklarıma aldığım güzel tepkilerden anlıyorum). Bu kitaptaki denemeler daha önce yayınlanmış yazılarımın tekrar düzenlenmiş versiyonları. "En Uzun Savaş" ve TomDispatch'te yayınlanmış olan diğer denemeler, istatistikler, anekdot ve alıntılara dair referansların oluşturduğu kaynaklarla bezenmişti. O kadar çok sayıda dipnotla yorucu bir okuma olmasını istemedim, ama referanslara internette bulunan yazılarıma bakarak ulaşılabilir.

"Bana Bilgiçlik Taslayan Adamlar", "En Uzun Savaş", "Lüks Bir Otel Odasında Çarpışan Dünyalar" ve "Pandora'nın Kutusu ve Gönüllü Polis Kuvveti", TomDispatch'te yayınlanan yazılarım.

"Tehdide Övgü" *Financial Times*'ta yayınlanan ilk ve tek denemem. 24 Mayıs 2013'te yayınlanan yazıya ulaşabileceğiniz link

şöyle. "Diğerlerinden Daha Eşit" : http://www.ft.com/intl/cms/s/2/99659a2a-c349-IIe2-9bcb-oo144feab7de.html

"Büyükanne Örümcek", San Francisco'da yayınlanan edebiyat dergisi *Zyzzva Magazine*'ın yüzüncü sayısı için yazıldı. Virginia Woolf'la ilgili deneme ise ilk olarak Fordham Üniversitesi'nde 2009 yılında iki ülkenin ortak düzenlediği On Dokuzuncu Yıllık Konferans'ta yaptığım açılış konuşmasının metnidir.

Rebecca Solnit, bilip bilmeden her şeyi açıklayarak kendini ispatlamak derdindeki adamları; kadınların nasıl susturulduğunu ve hayatın her alanında maruz kaldıkları şiddeti anlatıyor. Ancak kitabın Türkçe baskısı için yazdığı önsözden de anlaşılacağı gibi kötümser değil, aksine kadınların özgürleşebileceği başka bir dünya hayali için herkesi mücadeleye, dayanışmaya çağırıyor. Adamların dünyasında var olmaya çalışan kadınlara umut verirken gerçek kadın hikayelerinin yanı sıra Virginia Woolf'un metinlerinden, Pandora mitinden, Zapatistaların deneyiminden, kadın yol arkadaşlarından ve feminizmden güç alıyor.

Kadının adı sessizlik. Erkeğinki iktidar. Kadının adı fakirlik. Erkeğinki zenginlik. Kadın ve erkekten bahsederken Onun diyoruz, ama kadına baktığımızda, Onun olan bir şey var mı gerçekten? Erkeğin adı Onun, ve o her şeyin kendisine ait olduğunu iddia ediyor, kadın da dahil. İzin almadan ve bir bedel ödemek zorunda kalmadan kadına sahip olabileceğine inanıyor.

THG
0183019
DOD

www.encorekitap.com
ISBN: 978-605-9949-20-0
9 786059 949200
ENCORE
20.00₺ (KDV Dahil)